

การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน ของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

พระกฤตกร กิตฺติกโร (สุรำไพ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน ของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

พระกฤตกร กิตฺติกโร (สุรำไพ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย)

AN ANALYSIS STUDY OF UTILITARIAN ETHICS TO PROMOTE THE COEXISTENCE OF FOLLOWERS (SASANIKAS) BETWEEN RELIGIONS

PHRA KRITTAKORN KITTIKARO (SURAMPHAI)

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHISM AND PHILOSOPHY
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2024

(COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระกฤตกร กิตฺตกโร (สุรำไพ)**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสนาและปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**พระครูสีลสราธิคุณ, ดร.**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....
(พระครูสีลสราธิคุณ, ดร.)

กรรมการ .....
(ดร.สงวน หล้าโพนทัน)

กรรมการ .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์)

กรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic	:	An Analysis Study of Utilitarian Ethics to Promote the Coexistence of Followers (Sasanikas) Between Religions
Student's Name	:	Phra Grittakorn Kittikaro (Sulumpai)
Degree Sought	:	Master of Arts
Program	:	Buddhism and Philosophy
Anno Domini	:	2024
Advisor	:	Phrakhusirasarathikhun, Dr.

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts (Buddhism and Philosophy)

Dean of Graduate School .....
(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Thesis Committee :

Chairman .....
(Asst.Prof.Dr.Wichian Sanmee)

Member (Advisor) .....
(Phrakhusirasarathikhun, Dr.)

Member .....
(Dr.Sanguan Laphontan)

Member .....
(Asst.Prof.Dr.Prapas Kaewketpong)

Member .....
(Assoc.Prof.Dr.Sowit Bamrungphak)

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระกฤตกร กิตฺติกโร (สุรำไพ)**
ชื่อปริญญา	:	**ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสนาและปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**พระครูสีลสราธิคุณ, ดร.**
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	:	**ดร.สงวน หล้าโพนทัน**

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม 2) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนาและ 3) วิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า :

1. ประโยชน์นิยมเป็นทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด แนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยมยอมรับหลักประโยชน์หรือหลักมหสุข ความสุขในทัศนะของแนวคิดประโยชน์นิยม คือ ความพึงพอใจ ความเพลิดเพลิน และความสนุกสนานอันปราศจากความทุกข์

2. การอยู่ร่วมกัน คือ กลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปมาอาศัยอยู่รวมกันในบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การพูดจา ทักทาย การทำงานร่วมกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันสองศาสนา จัดเป็นการอยู่ร่วมกันแบบสังคมพหุวัฒนธรรม จะต้องมีหลักของศาสนาเข้ามาใช้ในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน

3. เมื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนาแล้ว ทำให้ทราบว่า สุขหรือความสุข ได้แก่ ความสะดวก ความสบายทั้งกายใจ หรือความปลอดโปร่งโล่งใจ โดยที่ความสุขของคนส่วนใหญ่นั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์การตัดสินตามมหสุข 4 ประการ คือ 1) กระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด 2) เกิดความพึงพอใจ มี

ลักษณะของการปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามในระหว่างอยู่ร่วมกัน 3) เกิดความปรารถนาดี และ 4) ความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลกับความพึงพอใจของสังคม ซึ่งเป็นหลักของการกระทำที่เป็นพื้นฐานของประโยชน์นิยม คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนส่วนใหญ่

คำสำคัญ : จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม, ส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน, ศาสนิกชนระหว่างศาสนา

ABSTRCT

Thesis Topic	:	**An Analysis Study of Utilitarian Ethics to Promote the Coexistence of Followers(sasanikas) Between Religions**
Student's Name	:	**Phra Krittakorn Kittikaro (Suramphai)**
Degree Sought	:	**Master of Arts**
Program	:	**Buddhism and Philosophy**
Anno Domini	:	**2024**
Advisor	:	**Phrakhusilasarathikhun, Dr.**
Co-Advisor	:	**Dr. Sanguan Laphontan**

The objectives of this thesis were to 1) study the concepts and theories of utilitarian ethics, 2) study the concepts and theories regarding interreligious coexistence, and 3) analyze the utilitarian ethics to promote coexistence. of interfaith religious This research is a documentary research. By studying from the Tripitaka academic documents and related research Then present the research results with analytical descriptions.

The research results were as follows :

1. Utilitarianism is an ethical view that considers utility as the criterion for judging actions that bring the greatest benefit to the greatest number of people. The ethical concept of utilitarianism recognizes the principle of benefit or happiness. Happiness from the perspective of utilitarianism is satisfaction, enjoyment. and fun without suffering

2. Coexistence is a group of at least two or more people living together in one area. which has both direct and indirect relationships Direct relationships such as talking, greeting, working together rely on each other Coexistence of two religions It is classified as living together in a multicultural society. There must be principles of religion used in living together. To create peace in living together

3. When analyzing the ethics of utilitarianism to promote the coexistence of people between religions, it is found that happiness or happiness includes convenience and comfort of both body and mind. or relief Where the happiness of

the majority of people is based on the four principles of judging according to the principles of happiness: 1) Do actions that create the greatest happiness for the greatest number of people. 2) Satisfaction. There are characteristics of good interaction while living together. 3) Goodwill arises and 4) Individual satisfaction and society's satisfaction. This is the principle of action that is the basis of utilitarianism, which is action that brings happiness to the majority of people.

Keywords : Utilitarian Ethics, Promoting Coexistence, Interfaith Religion

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ช่วยเหลือในครั้งนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการศึกษาด้านพุทธศาสนาและปรัชญา ระดับปริญญาโท

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสีลสราธิคุณ, ดร. ที่ให้ความอนุเคราะห์รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.สงวน หล้าโพนทัน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมได้ให้คำปรึกษาตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดียิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ประธานสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ คณาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทุกท่าน รวมถึงคณาจารย์เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ที่เมตตาแนะนำให้ความรู้ ให้กำลังใจตลอดจนตรวจแก้ไข รูปแบบวิทยานิพนธ์จนเสร็จลงด้วยดี

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ทุกท่านขอบพระคุณ พระครูสีลสราธิคุณ, ดร. ที่ช่วยดูเอกสารข้อมูลแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์เพื่อเก็บข้อมูลเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย และขอขอบพระคุณ เพื่อนนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ทุกท่าน ที่เป็นกำลังใจจึงขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

คุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาคุณพระรัตนตรัย พระคุณของบิดา มารดา ครู อาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง และ ขอแผ่คุณความดีนี้ให้แก่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนาม พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวรในทุกภพทุกชาติด้วยเทอญ

พระกฤตกร กิตฺติกโร (สุรำไพ)

สารบัญคำย่อ

พระไตรปิฎกที่ผู้วิจัยใช้ในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539 และคำเต็มของคัมภีร์เรียงตามลำดับดังนี้

คำย่อ		คำเต็ม
พระวินัยปิฎก		
วิ.ม.	=	วินัยปิฎก มหาวรรค ปฐมภาค
พระสุตตันตปิฎก		
ที.ม.	=	สุตฺตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺค
ที.ปา.	=	สุตฺตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺค
สํ.นิ	=	สุตฺตันตปิฎก สงฺยุตฺตนิกาย นิทานวรรค
สํ.ส.	=	สุตฺตันตปิฎก สงฺยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค
องฺ.เอกก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย เอกกนิปาต
องฺ.ทุก	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย ทุกนิปาต
องฺ.ติก	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย ติกนิปาต
องฺ.จตุกฺก	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย จตุกฺกนิปาต
องฺ.ปญฺจก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย ปญฺจกนิปาต
องฺ.ฉกฺก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย ฉกฺกนิปาต
องฺ.สตฺตก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย สตฺตกนิปาต
องฺ.อฏฺก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตฺตรนิกาย อฏฺกนิปาต
ขุ.ขุ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ขุทฺทกปา
ขุ.ม.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย มหานิทฺเทส
ขุ.จู.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย จูฬนิทฺเทส
ขุ.ธ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท
ขุ.อิติ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตก
ขุ.ชา.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ชาดก

อภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ	=	อภิธมฺมปิฎก วิภงฺค

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ทีฆนิกาย สุมงฺคลวิลาสินี มหาวคฺค อฎฺกถา
ขุ.ธ.อ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท อฎฺฐกถา
องฺ.อฎฺก.อ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก องฺคุตรนิกาย มโนรถปูรณี อฎฺกนิปาต อฎฺกถา
ขุ.อิติ.อ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตก อฎฺกถา
ขุ.ม.อ.	=	ขุทฺทกนิกาย สทฺธมฺมปชฺโชติกา มหานิทฺเทส อฎฺกถา

การอ้างอิง

ชื่อย่อพระไตรปิฎกมี 3 ตอน คือ พระไตรปิฎกในวิทยานิพนธ์นี้ใช้การอ้างอิงแบบ 3 ตอน ได้แก่ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ม.อุ. 14/63/120 หมายถึง สุตฺตนฺตปิฎก มชฺฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสก เล่มที่ 14 ข้อที่ 63 หน้าที่ 120 เป็นต้น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ฉ

กิตติกรรมประกาศ..... ฌ

สารบัญคำย่อ..... ญ

สารบัญ..... ฏ

บทที่ 1 บทนำ..... 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... 4

1.3 ขอบเขตการวิจัย..... 4

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย..... 5

1.5 ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 6

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..... 9

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย..... 9

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม..... 10

2.1 แนวคิดและทฤษฎีประโยชน์นิยม..... 10

2.2 ความหมาย..... 10

2.3 แนวคิดของลัทธิประโยชน์นิยม..... 11

2.4 ภูมิหลังของแนวคิด..... 11

2.5 จุดมุ่งหมายทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม..... 15

2.6 พื้นฐานทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม..... 16

2.6.1 แนวคิดประโยชน์นิยมของเจเรนี เบนธัม..... 16

2.6.2 แนวคิดประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์..... 18

2.7 เกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม..... 20

2.7.1 หลักแห่งประโยชน์..... 21

2.7.2 หลักแห่งความพึงพอใจ..... 23

2.7.3 หลักความปรารถนาดี..... 23

2.7.4 ความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลกับความพึงพอใจของสังคม..... 25

2.8 สรุป..... 28

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา..... 27
3.1 ความหมายของการอยู่ร่วมกัน..... 27
3.2 ความสำคัญของการอยู่ร่วม..... 27
3.3 การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม..... 30
3.4 จริยธรรมและคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 32
3.4.1 จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 33
3.4.2 คุณธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 37
3.5 สรุป..... 50
บทที่ 4 วิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา..... 52
4.1 หลักมหสุข (หลักแห่งประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่)..... 52
4.1.1 ความหมายของหลักมหสุข..... 52
4.1.2 แนวทางการส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 55
4.1.3 การปฏิบัติตามหลักมหสุขเพื่อส่งเสริมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 60
4.2 หลักความพึงพอใจ..... 66
4.2.1 ความหมายของความพึงพอใจ..... 66
4.2.2 แนวทางการส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 70
4.2.3 จริยธรรมและความพอใจในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 71
4.3 หลักคุณธรรม..... 72
4.3.1 ความหมายของคุณธรรม..... 73
4.3.2 แนวทางการส่งเสริมในการดูแลให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 73
4.3.3 หลักคุณธรรมสำหรับส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข..... 75
4.4 สรุป..... 78
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 80
5.1 สรุปผลการวิจัย..... 80
5.1.1 แนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม..... 80

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

5.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา..... 82
5.1.3 วิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา..... 84
5.2 ข้อเสนอแนะ..... 85
5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย..... 85
5.2.2 ข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป..... 86
บรรณานุกรม..... 87
ประวัติผู้วิจัย..... 94

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนทำให้เรารู้สึกว่าเรามีเพื่อนเพื่อนที่เรารู้จักเป็นอันดับแรกสุดก็คือครอบครัวของเราเอง ถัดไปคือครอบครัวข้างเคียง หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และที่สุดคือประเทศ และตามปกติคนทั้งหลายนั้นจะอยู่ร่วมกันได้ดี ต่อเมื่อมีหลักความเชื่อหรือเครื่องขัดเหนี่ยวจิดใจอย่างหนึ่งอย่างเดี๋ยวกัน เป็นเหมือนแกนหรือสายเชือกที่ร้อยประสานกันไว้ในบรรดาหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งหลายนั้น กล่าวได้ว่าศาสนาเป็นหลักความเชื่อที่มีกำลังมากที่สุดและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่เหนี่ยวแน่นและลึกซึ้งที่สุด[1]

นอกจากนั้น ศาสนาช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยขจัดช่องว่างทางสังคม สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นรากฐานแห่งความสามัคคีและการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาชุมชนและสร้างความสงบสุขความมั่นคงให้แก่ชุมชน[2] ในปัจจุบันในประเทศไทยมีศาสนาหรือลัทธิมากมายให้คนได้นับถือ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธศาสนาคริศต์และศาสนาอื่นๆอีกมากมาย ซึ้งขึ้นอยู่กับสิทธิ์และเสรีภาพของบุคคลนั้นๆที่จะนับถือ โดยเรีภาพทางศาสนาในประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะมีการปกครองรูปแบบใดก็ให้ความสำคัญแก่เสรีภาพในศาสนาของประชาชนทั้งสิ้น โดยตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ 1. เสรีภาพในการนับถือศาสนาเป็นสิทธิตามธรรมชาติจะล่วงละเมิดไม่ได้ และเป็นสิทธิศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์ทุกคนต้องให้การรับรองและคุ้มครอง 2.เป็นหลักความจริงว่าเสรีภาพในศาสนาไม่มีใครจะใช้เสร็ภาพอยู่เหนือผู้อื่น ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน โดยรัฐจะต้องทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม ถึงต้องเข้ามาจัดระเบียบการใช้เสรีภาพในทางศาสนาของประชาชนและ ป้องกันไม่ให้การใช้เสรีภาพของประชาชนคนหนึ่งกระทบกระเทือนต่อเสรีภาพของผู้อื่น สำหรับประเทศไทยนั้นเริ่มกล่าวถึงเสรีภาพต่าง ๆ ไว้ในรัฐธรรมนูญไทยฉบับแรกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ได้บัญญัติเกี่ยวกับกรรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาไว้ในมาตรา 13 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 หมวด 2 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของ ชนชาวสยามความว่า

---

[1] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2555), หน้า 24.

[2] มนต์ ทองชัช, *ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2553), หน้า 6.

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการ ถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และย่อมมีเสรีภาพ ในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความนับถือของตน เมื่อไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน”

ในการนับถือศาสนาช้างต้นนี้เป็นเพียงความแตกต่างไม่ใช่ความแตกแยก เห็นได้จากชุมชนสองศาสนาคือการรวมตัวของคนในชุมชนบริเวณพื้นที่เดียวกัน ที่มีความเชื่อทางศาสนาต่างกันเป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ แต่อยู่ร่วมกันโดยประสานประโยชน์ ลดความขัดแย้ง หาจุดร่วมในความแตกต่าง

การอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนานั้นจะต้องมีหลักในการดำเนินชีวิต คือ จะต้องนำหลักจริยศาสตร์เข้ามาใช้ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางศาสนาเกิดขึ้น ซึ่งจริยศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุปนิสัย นิสัยและพฤติกรรม ชองมนุษย์ ความประพฤติย่อมเป็นกระจกเงาส่องให้เราเห็นอุปนิสัยและนิสัยของคน จริยศาสตร์จึงช่วยตีค่าของมนุษย์โดยการมองทางอุปนิสัย นิสัยใจคอและความประพฤติตามที่บุคคลนั้นแสดง ออกมาด้วยความสมัครใจในการกระทำนั้น[3] และจริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ซึ่งมีความสำคัญไม่ น้อยไปกว่าสาขาอื่น ๆ เช่น อภิปรัชญา ญาณวิทยา ตรรกวิทยา หรือสุนทรียศาสตร์ เนื่องจากเป็น ศาสตร์ว่าด้วยความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความสุข ความทุกข์ ความถูก ความผิด หรือเรื่องของควรหรือไม่ควรประพฤติจริยธรรมของศาสนาต่าง ๆ เป็นเรื่องข้อปฏิบัติที่ควรทำเพื่อให้บรรลุสิ่งที่มีคำสูงสุดในชีวิตคืออุดมคติชีวิต[4] และหลักประโยชน์นิยมตามทัศนะของจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความผิดถูกชั่วดี กล่าวคือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดในการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากถือว่า เป็นการกระทำที่ดี[5]

ปัจจุบันสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งทางศาสนานั้น ได้เริ่มขยายไปหลายพื้นที่ เกิดจากความเชื่อการบิดเบือนคำสอนของศาสนา และมอมเมาบุคคคลอันส่งผลให้บุคคลบางกลุ่มบางคนได้เข้าใจในคำสอนที่ผิด แล้วตัดสินใจกระทำการบางสิ่งบางอย่างโดยขาดไรซึ่งมนุษยธรรม และทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงเกิดขึ้น โดยนำศาสนามาอ้างให้เชื่อว่าการกระทำเช่นนั้นจะไปสู่สรวงสวรรค์อันเป็นการรองรับการกระทำกลุ่มของตน จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งดังกล่าวทำให้มีผู้บริสุทธิ์ล้มตายเป็นจำนวนมาก ตัวอย่างความขัดแย้งในอดีตได้แก่สงครามครูเสสเป็นการต่อสู้แย้งชิงดินแดนแห่งพระเจ้าของสองศาสนา ได้แก่กรุงเยรูซาเล็ม ซึ่งเป็นความขัดแย้งของศาสนาคริสต์และอิสลามช่วงตอนปลายของยุคล่าอาณานิคมเกิดข้อพิพาทระหว่างชาวฮินดูในอินเดียและชาวมุสลิมใน

---

[3] ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และพระมหามฆวินทร์ ปริสุตฺตโม, *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร : คอมม่าดีไซน์แอนด์พริ้นท์, 2561), หน้า 1.

[4] ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2554), หน้า บทนำ.

[5] ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ไทย-อังกฤษ*, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2540), หน้า 101.

ปากีสถาน ทำให้เกิดการสังหารระหว่างคนต่างศาสนา มีการบังคับขู่เข็ญให้ทำการเปลี่ยนศาสนาอย่างไร้ทางออกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองอิสราเอลกับอาหรับและปาเลสไตน์ต่อสู้กันเพื่อหวังครอบครอง เมืองเยรูซาเล็มอันเป็นที่ตั้งของกำแพงเมืองเยรูซาเล็ม หรือเรียกว่านครศักดิ์สิทธิ์แห่งสามศาสนาคือ ยิว คริสต์ และอิสลาม หากพิจารณาถึงสามศาสนาแล้ว ทั้งสามศาสนามีพระเจ้าองค์เดียวกัน แต่ไม่เอาประสานความร่วมมือกันกลับรบราฆ่าฟันตั้งแต่อดีตมาจนถึงทุกวันนี้[6]

สันติภาพและความสงบสุขร่มเย็นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากเมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น เพราะมนุษย์ทุกคนในสังคมรักความสุข เกลียดความทุกข์ ซึ่งอดีตมนุษย์มีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่ตามธรรมชาติ เมื่อต้องการอาหารก็ได้อาศัยของป่าเก็บพืชผลไม้หรือจับสัตว์ที่ต้องการมาเป็นอาหารเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด ต่อมามนุษย์เริ่มเกิดความกลัวภัยอันตราย รู้สึกไม่ปลอดภัย มนุษย์ซึ่งมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มจนเกิดอารยธรรมให้มนุษย์ลทิ้งธรรมชาติให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน อยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อยู่แบบเครือญาติ ทั้งนี้โดยมุ่งหวังได้รับความคุ้มครองและได้รับผลประโยชน์เป็นการตอบแทนซึ่งกันและกัน[7] การอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอาจทำให้รู้สึกว่ามีเพื่อน เพื่อนที่รู้จักเป็นอันดับแรกสุดก็คือครอบครัว ถัดไปก็คือครอบครัวข้างเคียง หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และที่สุดคือประเทศ และตามปกติคนทั้งหลายนั้นจะอยู่ร่วมกันได้ดีต่อเมื่อมีหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างหนึ่งอย่างเดียวกัน เป็นหมือนแกนหรือสายเชือกที่ร้อยประสานกันไว้ ในบรรดาหลักความเชื่อเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทั้งหลายนั้น กล่าวได้ว่า ศาสนาพุทธเป็นหลักความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหยี่ยงจิตใจที่ลึกซึ้งที่สุดแต่ถ้ามีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจออกเป็นสองอย่าง ก็อาจเกิดความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกัน[8]

จากข้อมูลพร้อมรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องทำวิจัยเพื่อการศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนาเพื่อคนในชุมชนได้นำหลักจริยศาสตร์ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และตั้งอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรม ไม่ให้มีความขัดแย้งในด้านคำสอนทางศาสนาของตนเอง และสามารถฒนาไปสู่ความพ้นทุกข์โดยนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสันติสุขและความสามัคคีของคนในชุมชนเดียวกัน

---

[6] พระมหาเสรีชน นริสฺสโร (พันธ์ประโคน), กมลาศ ภูวชนาธิพงศ์, นายสุกิจจ์ บุตรเคน, *การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบสันติสุขตามหลักสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์ อิสลาม),* รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2563, หน้า 2.

[7] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร, *แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและเครือข่ายทางสังคม เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม*, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555), หน้า 2.

[8] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555), หน้า 24.

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเอกสารที่เป็นปฐมภูมิประกอบการศึกษา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี 2539

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารชั้นทุติยภูมิออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

2.1 เอกสารชั้น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา

2.2 เอกสารชั้นปกรณ์วิเสส คือ วิสุทธิมรรค วิมุตติมรรค มิลินทปัญหา พุทธธรรม

2.3 เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นหนังสือและตำรา

2.4 เอกสารที่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5 เอกสารทางวิชาการที่เป็น

1) วารสาร : Scopus, ฐาน 1 ฐาน 2 (TCI)

2) นิตยสาร

3) บทความทางวิชาการ

4) เว็ปไซต์ (Website)

3. เอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและหลักการทางจริยศาสตร์ (ศาสนา จิตวิทยา รัฐศาสตร์ การเมืองการปกครอง บริหารรัฐกิจ การบริหารจัดการ พุทธศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ประติมากรรม ฯลฯ

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมุ่งในการศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันในด้านต่าง ๆ ความสนใจ คุณค่าทางจริยศาสตร์ คุณค่าทางด้านพุทธศาสนา คุณค่าทางด้านศีลธรรม คุณค่าทางด้านคุณธรรม คุณค่าทางด้านจริยธรรม เช่น แนวคิดทฤษฎี ทางจริยศาสตร์ แนวคิดประโยชน์นิยม เพื่อการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

1.3.3 ระยะเวลาการทำวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการทำวิจัยไว้ระหว่างเดือนมิถุนายน - ธันวาคม พ.ศ 2566.

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้แบ่งรูปแบบในการวิจัยออกเป็น 2 อย่าง คือ 1) จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย และคัมภีร์อรรถกถา 2) ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่

1.ตำราทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อและการให้ทานในหลักพุทธจริยศาสตร์และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการสัมภาษณ์บุคคล หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องในการสืบสานคติ ความเชื่อและการให้ทานในหลักพุทธจริยศาสตร์

1.4.2 ขั้นรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิ
2. รวบรวมข้อมูลที่เป็นทุติยภูมิ
3. รวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา เอกสารที่เกี่ยวข้องทั่วไปและงานวิจัยวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.4.3 ขั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นหนังสือหรือตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สังเคราะห์ : ถอดออกมาเป็นองค์ความรู้

1.4.4 ขั้นกำหนดเครื่องมือในการทำวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์
2. แบบสังเกต
3. แบบสนทนากลุ่ม

1.4.5 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการทำวิจัย

1. ออกแบบการสัมภาษณ์ / การสังเกต / การสนาทนากลุ่ม
2. พบอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำ
3. นำไปปรับแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา
4. เสนอบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อออกหนังสือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
5. บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

1.4.6 ขั้นตอนลงภาคสนาม

1. สำรวจพื้นที่
2. เก็บรวบรวมข้อมูล
3. สัมภาษณ์
4. รวบรวม จัดหมวดหมู่ เรียบเรียง

1.4.7 ขั้นตอนการเขียนวิทยานิพนธ์

1. นำวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ไปตั้งเป็นบทที่ 2 วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ไปตั้งเป็นบทที่ 3 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ไปตั้งเป็นบทที่ 4

2. ลงมือเขียนตามสารบัญที่กำหนด

3. สรุปผลการวิจัย (บทที่ 5)

4. นำเสนอผลการวิจัย

5. เผยแพร่ผลการวิจัยต่อสาธารณะ (ตีพิมพ์)

1.5 ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 งานเอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ชาวพุทธจะอยู่ร่วมกับศาสนิกชนของศาสนาอื่น ๆ แม้เมื่อมีลัทธิศาสนาใหม่ๆ เข้ามาจากภายนอก ก็ได้พบการต้อนรับเป็นอย่างดีและเปิดโอกาสหรือถึงกับช่วยเอื้อเฟื้อให้มีการเผยแพร่โดยสะดวก ชาวพุทธมิใช่มีเพียงขันติธรรมเป็นปกติธรรมดาเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์เชิงบวกคือถึงกับช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเกื้อกูลหรือประสานร่วมมือกันด้วยเมตตา กรุณา จึงกลายเป็นปัจจัยและเป็นสื่อที่จะช่วยให้ศาสนาต่าง ๆ ที่แตกต่างหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้ดี[9]

สมภาร พรมทา กล่าวว่า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือ การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรม มีส่วนร่วมกิจกรรมของสังคม การปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน ตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือจะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข[10]

หัจยี ประยูร วทานยกุล และสุพจน์ ด่านตระกูล อธิบายว่า พุทธ คริสต์ และอิสลามมีความแตกต่างก็เพียง ศาสดา ภาษา และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งขึ้นอยู่กับกาลเวลาประวัติศาสตร์ รวมทั้งสภาพท้องที่และบุคคล แต่ก็มีจุดหมายเตียวกันคือความสงบสันติ และความสุขอันประเสริฐ และทั้ง 3 ศาสนา ต่างก็มีความเชื่อร่วมกันในอนาคดของมนุษยชาติว่าจะถึงซึ่งความสมบูรณ์ความยุติธรรมและความสงบสุข[11]

---

[9] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2555), หน้า 32.

[10] สมภาร พรมทา, *มนุษย์กับศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2554), หน้า 30.

[11] หัจยี ประยูร วทานยกุล และ สุพจน์ ด่านตระกูล, *สู่สันติภาพถาวร "ผ่านพุทธ คริสต์ และอิสลาม รวมถึงมาร์ซิกม์และเลนินิสม์",* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ตถตาพับลิเคชั่น จำกัด, 2548), หน้า 125.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา กล่าวว่า จริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสาขาอื่น ๆ เช่น อภิปรัชญา ญาณวิทยา ตรรกวิทยา หรือ สุนทรียศาสตร์ เนื่องจากเป็นศาสตร์ว่าด้วยความประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความสุข ความทุกข์ ความถูก ความผิด หรือเรื่องของควรหรือไม่ควรประพฤติจริยธรรมของศาสนาต่ง ๆ เป็นเรื่องข้อปฏิบัติที่ควรทำเพื่อให้บรรลุสิ่งที่มีค่าสูงสุดในชีวิตคืออุดมคติในชีวิต[12]

งามพิศ สัตย์สงวน กล่าวถึงบรรทัดฐานทางสังคมว่า หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นที่คาดหวังของสังคมเป็นมาตรฐานที่สมาชิกของสังคมถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตาม จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป และนักสังคมวิทยาได้แบ่งบรรทัดฐานทางสังคมออกเป็น 3 ประเภท คือ วิถีชีวิตชาวบ้านจารีต และกฎหมาย และได้ประยุกต์นำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมปัจจุบันได้[13]

1.5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาชัยยันต์ จตฺตาลโย กล่าวว่ หลักจริยศาสตร์นั้นเป็นหลักว่ด้วยการแสวงหา คุณค่าของชีวิต และเกณฑ์มาตรฐานความดีและความชั่ว ส่วนหลักพุทธจริยศาสตร์นั้น เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เป็นข้อห้ามและอนุญาต เพื่อเป็นมาตรฐานสำหรับความประพฤติของมนุษย์และพัฒาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป[14]

พระมหาสุนทร มหาสุนฺทโร กล่าวว่า แนวคิดทางจริยศาสตร์ของปรัชญาทั้ง 2 สำนัก คือ ปรัชญาอินเดีย มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิตเช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตกแต่มีข้อแตกต่างที่สำคัญ คือ ปรัชญาตะวันตกมุ่งแสวงหาความจริงหรือข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียวโดยไม่พยายามที่จะปฏิบัติตนเพื่อให้เข้าถึงความจริงที่ได้แสวงหาพบแล้ว เพราะฉะนั้นนักปรัชญาตะวันตกจึงอาจดำเนินชีวิตไปในทางที่ตรงกันข้ามกับแนวความคิดทางปรัชญาของตนก็ได้ อีกอย่างหนึ่งปรัชญาตะวันตกส่วนใหญ่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหรือออกเป็นคนละส่วนกับศาสนา แต่ปรัชญาอินเดียไม่สามารถออกจากศาสนาได้เด็ดขาดทั้งนี้เพราะนักปรัชญาหรือนักคิดชาวอินเดียนั้นเมื่อแสวงหาความจริงจนพบแล้วก็พยายามที่จะปฏิบัติตนตามวิธีการที่กำหนดขึ้นไว้เพื่อเข้าถึงความจริงนั้น ๆ ฉะนั้นปรัชญา

---

[12] ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, *จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2554), หน้า บทนำ.

[13] งามพิศ สัตย์สงวน, *เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สังคมและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 321.

[14] พระมหาชัยยันต์ จตฺตาลโย, “อุดมคติชีวิตตามหลักจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2551, หน้า 169.

อินเดียทุกระบบจึงเป็นปรัชญาชีวิต เพราะแนวความคิดทางปรัชญาที่หันคิดขึ้นได้นั้นได้นำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วย โดยลักษณะดังกล่าวนี้ปรัชญากับศาสนาของอินเดียมักไปด้วยกัน[15]

ขวัญชัย เชื้อเมืองพาน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญของวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารและชุมชนหมู่บ้าน” พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบอยู่ร่วมกันระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ คือการให้ความหมายที่ตรงกันต่อพื้นที่ เพราะเมื่อเกิดการให้ความหมายที่ตรงกันแล้วจะส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่นั้น ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน นำไปสู่การกำหนดแนวทางในการสร้างกฎของพื้นที่และการใช้พื้นที่ร่วมกัน ในชุมชน ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงให้เกิดความสัมพันธ์แบบอยู่ร่วมกัน คือการสร้างและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีของคนในชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกัน เปิดโอกาสให้สามารถกำหนดเสมอความหมายของพื้นที่ร่วมกันทั้งฟื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญ รวมถึงการกำหนดแนวทางในการมีส่วนร่วมของการใช้ พื้นที่จากทุกส่วน เพื่อนำไปสู่การเกิดขึ้นของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน[16]

โคทม อารียา กล่าวว่า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นในสังคมของตน แต่บางครั้งการที่มีคนอยู่ร่วมกันหลายคนหลายกลุ่มมีความหลากหลายแตกต่างกันก็ย่อมมีการขัดแย้งกันบ้าง คงไม่มีความสามารถสร้างสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งได้โดยสิ้นเชิง แม้เพียงคน ๆ เดียวก็อาจมีความขัดแยังในตนเองได้ เพราะมนุษย์ย่อมมีความชัดแย้งกันเป็นธรรมดาอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชนซึ่งมีความต้องการที่ไม่จำกัด แต่สิ่งที่สนองความต้องการนั้นมีอยู่จำกัด ความชัดแยังจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมมิใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสมอไป เพราะบางครั้งความขัดแย้งก็เป็นประโยชน์ก่อให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้ หากแต่ว่าเมื่อเกิดความขัดแยังขึ้นแล้ว มีวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการใดๆ ที่เหมาะสมกับชุมชน และสังคมนั้นๆ ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ[17]

กษิรา เทียนส่องใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน” ได้ให้ความหมายคำว่า ความขัดแย้ง หมายถึง ความแตกต่างของจุดประสงค์ความเชื่อและค่านิยมระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคล ซึ่งความขัดแย้งในสถานการณ์ใด

---

[15] พระมหาสุนทร มหาสุนฺทโร. “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางจริยศาสตร์ของปรัชญากรีกและปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2561, หน้า 128.

[16] ขวัญชัย เชื้อเมืองพาน, “แนวทางเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญของวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหารและชุมชนหมู่บ้าน”, รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์, (กองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น), 2551, หน้า 13.

[17] โคทม อารียา, *การใช้สันติวิธีเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในสันติวิธีจากมุมมองศาสนา*, (นครปฐม : คณสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548), หน้า 8.

ก็ตามเป็นการแสดงออกของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องภายใต้ความหมายนี้จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งเป็นความรู้สึกหรือปฏิกิริยาของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความคิดเห็น ค่านิยม และเป้าหมายไม่เป็นไปในทางเดียวกันรวมไปถึงความขัดแย้งที่เป็นรูปแบบของการต่อสู้เพื่อทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด หรือการที่ฝ่ายหนึ่งรุกล้ำหรือขัดขวางการกระทำอีกฝ่ายเพื่อให้เป้าหมายของตนบรรลุผล ซึ่งความขัดแย้งอาจจะสะท้อนออกมาในรูปของความไม่รุนแรงหรือรุนแรงก็ได้ ความขัดแย้งสามารถสรุปออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1. ความหมายของความขัดแย้งในแง่บวก หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดในเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดผลดีต่อตัวเอง องค์กร และสังคมทั้งในแง่ของทัศนคติและพฤติกรรมในบางคราวเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว ก็สามารถที่จะหาทางออกในเชิงสมานฉันท์

2. ความหมายของความขัดแย้งในแง่ลบ หมายถึง ความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสียและบรรยากาศที่ไม่ดีต่อตัวเอง องค์กรและสังคม อันเป็นการสะท้อนรูปลักษณ์ของความขัดแย้งออกมาในมิติของความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการด่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประการซึ่งกันและกัน[18]

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม

1.6.2 ทำให้เข้าใจแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

1.6.3 ทำให้ได้องค์ความรู้ที่ว่าด้วยจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประโยชน์นิยม หมายถึง แนวคิดที่เชื่อว่าคุณค่าทางศีลธรรมเป็นการกระทำเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวม

การอยู่ร่วมกัน หมายถึง การอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก ซึ่งจะมีหลักปฏิบัติประเพณีวัฒนธรรม เป็นแบบอย่างเดียวกัน

จริยศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยข้อควรประพฤติของมนุษย์ กิริยาที่ควรประพฤติ ความรู้อันว่าด้วยความประพฤติ ศาสตร์อันว่าด้วยความประพฤติ สิ่งที่ควรประพฤติ

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ศาสนาและความเชื่อที่แตกต่างกันแต่อาศัยในพื้นที่เดียวกัน

---

[18] กษิรา เทียนส่องใจ, “การศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2550, หน้า 258.

บทที่ 2
แนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม

บทที่ 2 นี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีประโยชน์นิยม ความหมาย แนวคิดของลัทธิประโยชน์นิยมภูมิหลังแนวคิด จุดมุ่งหมายทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม พื้นฐานทางจริยศาสาตร์ของประโยชน์นิยมเกณฑ์ตัดสิน ทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม หลักแห่งประโยชน์ความพึงพอใจ ระดับความพึงพอใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดทฤษฎีประโยชน์นิยม

แนวคิดประโยชน์นิยมเป็นหลักการที่อิสระจากแนวคิดทางศาสนา โดยคำนึงถึงปริมาณของประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับแตกต่างตามลักษณะแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละคน เนื่องจากความที่มีรายละเอียดแตกต่างกันระหว่างความสุขในส่วนปลีกย่อย แต่นักประโยชน์นิยมอย่างเบนธัม และมิลล์ (Jeremy Bentham– John Stuart Mill) ยังมีความคิดร่วมกันว่า ความสุขจะต้องเป็นประโยชน์สูงสุดแก่มหาชน ดังนั้นเกณฑ์การตัดสินปัญหาเชิงจริยธรรมซึ่งเกิดจากพฤติกรรมหรือการกระทำของมนุษย์ตามทัศนะของประโยชน์นิยม มีดังนี้

2.2 ความหมาย

ประโยชน์นิยมมีชื่อเรียกอีกคำว่า อรรถประโยชน์นิยม แต่มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า Utilitarianism หมายถึง ทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิด ถูก ดี ชั่ว กล่าวคือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี หรือหมายถึงคำสอนที่ว่าคุณค่าหรือมูลค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถูกกำหนดโดยใช้ประโยชน์ซึ่งก็คืออำนาจในการสร้างความพอใจให้แก่ความจำเป็น และความต้องการมนุษยชาติเท่านั้น และเป็นคำสอนที่พัฒนาโดย เจเรมี เบนธัม และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ โดยวัตถุประสงค์ของการกระทำทั้งปวงควรนำไปสู่การนำมาซึ่งความสุขมากที่สุดสำหรับคนส่วนใหญ่ที่สุด[1] จุดมุ่งหมายของการกระทำที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิได้หมายความว่ายังประโยชน์ให้เกิดมีแก่ผู้ลงมือกระทำฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นการกระทำที่ก่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ประโยชน์ที่เกิดแก่คนส่วนใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แต่

---

[1]ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อังกฤษ-ไทย,* (กรุงเทพมหานคร : บริษัทออฟเซ็ต เพรส จำกัด จำกัด, 2547), หน้า 101.

ผู้กระทำจะต้องไม่ลืมคำนึงถึงตัวเองด้วย[2] นี้คือภาพรวมจากผลของการกระทำทางจริยศาสตร์ของแนวคิดประโยชน์นิยม ซึ่งบางคนคิดไปว่าเป็นการสอนให้คนเห็นแก่ตัว แต่ว่าหลักการดังกล่าวเป็นไปเพื่อการเฉลี่ยความสุขให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้แก่คนจำนวนมากที่สุด โดยยึดหลักการที่ว่า สิ่งที่ดีคือสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

2.3 แนวคิดของลัทธิประโยชน์นิยม

จริยศาสตร์เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่พัฒนาแนวความคิดจากอดีตสู่ปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาแนวคิดจากแนวคิดหนึ่งเป็นอีกแนวคิดหนึ่ง ซึ่งมีพื้นฐานความคิดเดียวกัน แต่สถานการณ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างจากเดิม จึงต้องพัฒนาแนวคิดให้เหมาะสมกับสิ่งที่เปลี่ยนไป แนวคิดประโยชน์นิยมเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะดังกล่าว โดยที่จริยศาสตร์ได้นำแนวคิดนี้มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการกระทำว่า ดีหรือเพิ่มความสุขหรือลดความทุกข์ (...increase the amount of happiness and decrease the amount of suffering)[3] โดยพิจารณาจากการกระทำนั้นที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขในปริมาณที่มากที่สุด แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในจำนวนมากที่สุดด้วยคำกล่าวที่ว่า The greatest happiness of the greatest number ของเจเรมี เบนธัม นักปรัชญาผู้เขียนหนังสือ An Introduction to the Principles of Moral and Legislation ในปี 1786 แนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับในหลักการที่สามารถอธิบายถึงเหตุผลที่การกระทำใดที่ควรจะดำเนินต่อไป หรือควรจะหยุดการกระทำนั้นๆ [4]เพราะหากทำไปกว่าที่ทำอยู่ในขณะนั้น อาจจะก่อผลเสียมากกว่าผลดีที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า ดังนั้นแนวคิดหลักของประโยชน์นิยมคือการพิจารณา ตรึกตรอง ไตร่ตรอง หรือใคร่ครวญว่าการกระทำนั้นๆ จะก่อให้เกิดความสุขหรือความทุกข์มากกว่ากัน หรือเมื่อจะเกิดขึ้นจะเกิดแก่คนส่วนมากหรือไม่ และผลอื่นๆ อีกมากที่จะต้องเกิดแก่คนส่วนมาก

2.4 ภูมิหลังของแนวคิด

พัฒนาการทางความคิดของแนวคิดประโยชน์นิยม มีจุดเริ่มต้นของความคิดเรื่องความสุขในยุคปรัชญากรีกที่กล่าวถึงความสุข ความพึงพอใจที่มนุษย์พึงพอใจและแสวงหา แนวคิดนี้คือแนวคิดรติยม (Hedonism) ซึ่งมีลักษณะแห่งการพัฒนาการดังนี้

---

[2]John Stuart Mill, *Utilitarianism,* (Ed. By Oskar Piest), (Indianapolis : Bobbs-Merrill, 1971), p. 18.

[3]James Hasting, *A Dissertation : The Utilitarianism Ethics in John Stuart Mill*, (Rome : NP, 1974), p. 564.

[4]Jeremy Bentham, *An Introduction the Principles of Moral and Legislation*, (Darien, conn : Hafner Pub, 1962), p. 47.

(1) โซฟิสต์ (Sophist) เป็นกลุ่มนักปรัชญากลุ่มต้นๆ ที่เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยให้ทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติและชีวิตของมนุษย์ว่า “มนุษย์มีร่างกายและจิตใจ ขณะยังมีชีวิตอยู่สิ่งประเสริฐที่มนุษย์ควรแสวงหาในชีวิต ได้แก่ ความสุขสบาย ความรื่นเริงบันเทิงใจ ความอิ่มหนำสำราญ ความอุดมมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินและประโยชน์ในรูปแบบที่พึงประสงค์ และสามารถตักตวงได้ จุดมุ่งหมายของชีวิตก็เพื่อสิ่งดังกล่าวนี้[5] ความจริงในทัศนะของกลุ่มโซฟิสต์ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลจะมีความเห็น ซึ่งอาจเหมือนกันหรือไม่เหมือนกันก็ได้ไม่แน่นอนตายตัว นักคิดคนสำคัญที่ถือว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มโซฟิสต์ คือ โปรทากอรัส (Protagoras) ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังมาก ประดุจเป็นตัวแทนของกลุ่มโซฟิสต์และมีแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ว่า มนุษย์เป็นมาตรวัดของทุกสิ่ง (Man is measure of all things)[6]

(2) เดโมครีตุสแห่งอับรา (Democritus of Abdera) สอนว่าความเป็นจริงเป็นสสารเพียงอย่างเดียว ความเป็นจริงดังกล่าวแบ่งออกได้ถึงหน่วยย่อยที่สุดเรียกว่า ปรมาณู ปรมาณูเป็นสิ่งนิรันดร ไม่รู้เกิด ไม่รู้ตาย ไม่มีการเปลี่ยนแปลง สิ่งต่างๆ เกิดจากการรวมตัวกันของปรมาณูชั่วคราว และสูญสลายไปเมื่อปรมาณูสลายตัวออกจากกัน[7]

(3) อาริสติปปุสแห่งไซเรเน (Aristippus of Cyrene) เป็นผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญาไซเรเนอิก หลังจากที่โสเครตีสกล่าวว่า ความสุขคือจุดหมายของชีวิต ตีความหมายของความสุขว่าเป็นความพึงพอใจทางผัสสะ (pleasure of sense) จึงประมวลขึ้นเป็นมาตรการทางศีลธรรมว่า คนฉลาดคือคนรู้จักหาความบันเทิงให้มากที่สุดในทุกโอกาส รากฐานในการดำเนินชีวิตคือ จงกิน จงดื่ม จงสนุกสนานเถิด เพราะพรุ่งนี้อาจจะตายเสียแล้วก็ได้ [8]

(4) แอนตีสเธนีสแห่งซีนิค (Antisthenis of Cynic) สอนว่าความบันเทิงสูงสุดของมนุษย์มิใช่อยู่ที่ความพอใจทางผัสสะ ซึ่งทำให้จิตใจตกเป็นทาส ความบันเทิงอันแท้จริงอยู่ที่ความภาคภูมิใจอันทำให้จิตใจอยู่เหนือความพอใจทางผัสสะทุกอย่าง จึงได้พยายามถอนตัวออกจากสิ่งที่คนธรรมดาเห็นว่าชีวิตมีคุณค่า จึงดำเนินชีวิต เช่น พวกฤาษี เป็นต้น[9]

---

[5]สิวลี ศิริไล, *จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2537), หน้า 16.

[6]สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และคณะ, *มนุษย์กับอารยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536), หน้า 376.

[7]เรื่องเดียวกัน, หน้า 379.

[8]กีรติ บุญเจือ, *จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน*, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2534), หน้า 13.

[9]ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์, *จริยศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540), หน้า 78.

(5) อิปิคิวรุส (Epicurus) มีแนวความคิดสืบต่อมาจากเดโมคริตุส แต่มีคำสอนที่แตกต่างออกไป โดยมุ่งการแสวงหาความพึงพอใจอย่างรอบคอบและมองการณ์ไกล เพราะความสุขสบายเราจำเป็นต้องพิจารณาไตร่ตรองเลือกให้ดี ถ้าไม่เช่นนั้นจะก่อให้เกิดความทุกข์ได้[10]

ความคิดเหล่านี้เป็นแนวทางของจริยศาสตร์ในยุคต้นๆ ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นแนวคิดเริ่มต้นของประโยชน์นิยม ในสมัยกลางและสมัยใหม่จนถึงสมัยปัจจุบัน แนวความคิดรตินิยมนี้เป็นแนวความคิดที่กล่าวถึงความพึงพอใจที่เป็นความดีในชีวิตมนุษย์ แนวความคิดนี้ให้ความสำคัญถึงความสุขที่ว่าพฤติกรรมนั้นได้เลือกสรรแล้ว เป็นสิ่งที่ให้ความพึงพอใจสูงสุดเท่าที่จะสรรหาได้ คุณค่าของการกระทำนั้นถือเป็นความดีที่มีคุณค่าภายใน (Intrinsic values) ที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่มีความสุขเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์

ลัทธิได้เริ่มเสื่อมถอยลง เพราะสังคมไม่ยอมรับแนวคิดเฉพาะความสุขส่วนตน ต่อมาในสมัยฟื้นฟู (renaissance) นักปรัชญาไดเริ่มความคิดที่จะหาความจริงจากสิ่งที่ได้สัมผัสด้วยประสาททั้ง 5 คือยอมให้ผัสสะเป็นผู้ชี้ขาดความจริง ทุกคนเห็นเหมือนกันก็ต้องยอมเชื่อเหมือนกัน ระบบนี้ได้ชื่อว่า Empiricism หรือประจักษ์นิยมก็เรียก[11] แนวคิดประจักษ์นิยมมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางจริยศาสตร์ ที่ตรงกันกับเรื่องราวเกี่ยวกับความรู้ทั่วๆ ไปของพวกตน ดังนั้นแนวคิดที่ดีงามก็จะได้มาจากประสบการณ์เช่นเดียวกับแนวความคิดอื่นๆ[12] ต่อมามีการผสมผสานแนวคิดนี้กับทฤษฎีที่ว่า แนวคิดของมนุษย์คือการสร้างความสุขให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในพุทธศตวรรษที่ 23 แล้วเกิดการรวมแนวคิดจากความคิดนี้ด้วยเหตุที่ว่า นักปรัชญากลุ่มนี้ไม่เชื่อว่า หลักการทางงด้านศีลธรรมตัดสินได้โดยอาศัยการที่มันมีความโน้มเอียงไปในทางที่จะนำความสุขมาให้แก่มนุษย์ ซึ่งทุกคนจะมีความรู้สึกเห็นพ้องด้วย[13]

แนวคิดประโยชน์นิยมมีอิทธิพลมากในอังกฤษ เป็นเวลาถึงหนึ่งศตวรรษ ประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงกลางศตวรรษที่ 19 ในระยะเริ่มต้นแนวคิดกระจายอยู่ในหมู่นักคิดต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ฟรานซิส ฮัทจสันด์ (Francis Hutcheson) ซึ่งเป็นอาจารย์อดัม สมิธ (Adam Smith) และเดวิด ฮูม (David Hume) และเพื่อนร่วมสมัยของเขาคือ โจเซฟ พริสลี (Joseph Priestley) และเจมส์ มิลล์ (James Mill) แต่ที่มีชื่อเสียงที่สุดเห็นจะได้แก่ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) ใน

---

[10]สิวลี ศิริไล, *จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 23.

[11]กีรติ บุญเจือ, *จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน*, (พิมพ์ครั้งที่ 6), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2534), หน้า 13.

[12]จำนงค์ ทองประเสริฐ, *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ-สมัยกลาง-สมัยใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพร่วิทยา, 2514), หน้า 234.

[13]เรื่องเดียวกัน, หน้า 235.

ฐานะผู้ก่อร่างภาพความเข้าใจทั้งหมดจากแนวคิดประโยชน์นิยมขึ้นเป็นสำนัก ความคิดของนักประโยชน์นิยม (The utilitarian school) ที่มั่นคงขึ้นมา และจอร์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill) ผู้ปรับปรุงรากฐานแนวคิดประโยชน์นิยมให้เป็นระบบรัดกุมยิ่งขึ้น ด้วยการนำเอาคุณค่าทางจิตใจเข้ามาคิดคำนึงด้วย

แม้นักคิดคนสำคัญของปรัชญาประโยชน์นิยม จะมีแนวคิดและความเห็นที่ต่างกันบ้าง แต่ก็มีหลักใหญ่ใจความของลัทธิหรือแนวคิด ที่มีลักษณะร่วมกันหรือคล้ายกันมีดังนี้

(1) ความพึงพอใจเท่านั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือการจะเรียกสิ่งทั้งหลายว่า ดี ก็ต่อเมื่อลักษณะที่น่าพึงพอใจ หรือเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความพึงพอใจ

(2) ความพึงพอใจระหว่างคนสองคน (หรือหลายคน) หากเกิดความพึงพอใจในจำนวนที่เท่าๆ กัน ย่อมหมายถึงบุคคลทั้งสอง (หรือหลายคน) ย่อมเป็นคนดีเสมอเหมือนกันด้วย

(3) มนุษย์ไม่อาจกล่าวว่าการกระทำใดถูกต้อง หากการกระทำนั้นไม่มีลักษณะหรือแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุขที่มากที่สุด (The greatest happiness)

(4) พันธะหรือหน้าที่ของรัฐบาลต่อประชาชนนั้น ซึ่งไม่มีอะไรมากไปกว่าการไม่ต้องทำอะไร เพราะประชาชนจะเป็นผู้ใช้ความสามารถของคนกระทำหน้าที่อยู่แล้ว รัฐบาลจึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องมีอำนาจมากนัก เว้นเสียแต่จะขยายฐานอำนาจไปในทางที่ส่งเสริม หรือเป็นผลให้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมของประชาชนดีขึ้น

กลุ่มนักคิดประโยชน์นิยมจึงมีความเชื่ออย่างมั่นคงว่า ‘ความสุขหรือความพึงพอใจเท่านั้นเป็นสิ่งดี หรือทุกคนมุ่งแสวงหาความสุข’ ดังนั้นพวกเขาจึงใช้ความสุขและความพึงพอใจ เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจเลือกประโยชน์ในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม การที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือนโยบายใดนโยบายหนึ่ง ด้วยเหตุผลหรือเกณฑ์การตัดสินที่ว่า การกระทำที่ดีหรือนโยบายที่ดีนั้นจะต้องเป็นการกระทำหรือนโยบายที่ก่อให้เกิดความสุขจำนวนมากที่สุดตามหลักมหสุข[14]

จะเห็นได้ว่า ลัทธิประโยชน์นิยมมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิคและเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่ออุดมการณ์เศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิคในยุคต่อมา ตลอดจนต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นการยากที่จะพบมุมใดในสังคมที่จิตวิญญาณของเบนธัมไม่ได้ทำงานอยู่ ซึ่งจะเห็นได้จากเป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็เป็นไปเพื่อความผาสุกและการกินดีอยู่ดีของประชาชน หากจะมีเป้าหมายอื่นร่วมด้วยก็เป็นเพียงเป้าหมายรอง คือเป็นเพียงหนทางนำไปสู่เป้าหมายหลักเท่านั้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วชีวิต

---

[14] Sigmund Freud, *Civilization and Its Discontent in Approaches to Ethics*, 2nd ed., (New York. : McGraw – Hillbook Company, 1969), p. 440.

มนุษย์มิได้ปรารถนาความสุขทางกายเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่ยังมีความปรารถนาความสุขที่สูงกว่านั้น ซึ่งจำเป็นและสำคัญมากกว่าในการดำเนินชีวิตของมนุษย์[15]

2.5 จุดมุ่งหมายทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม

หลักการอันเป็นรากฐานทางจริยศาสตร์ของแนวคิดประโยชน์นิยม หรือจุดมุ่งหมายทางจริยธรรมคือ ‘ปริมามาณความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด’[16] กล่าวคือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขและความพึงพอใจมากที่สุด อันถือได้ว่าเป็นหลักการสูงสุดทางจริยศาสตร์ของแนวคิดประโยชน์นิยม โดยให้ความสำคัญในเรื่องความพึงพอใจที่จะเป็นการส่วนเสริมให้ผลของการกระทำเกิดความสุขมากขึ้น หรือความทุกข์ที่จะบั่นทอนให้ผลแห่งความสุขลดน้อยลง ดังที่เบนธัมกล่าวไว้ว่าความสุขที่ได้นั้นจะต้องมีปริมาณมากที่สุด[17]

จุดมุ่งหมายของการกระทำที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิได้หมายความว่ายังประโยชน์ให้เกิดมีแก่ผู้ลงมือกระทำฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นการกระทำที่ก่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ประโยชน์ที่เกิดแก่คนส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง แต่ผู้กระทำจะต้องไม่ลืมคำนึงถึงตัวเองด้วย ลักษณะเช่นนี้คือภาพรวมจากผลของการกระทำทางจริยศาสตร์ของแนวคิดประโยชน์นิยม ซึ่งในบางคนคิดไปว่าเป็นการสอนให้บุคคลเห็นแก่ตัว แต่ว่าหลักการดังกล่าวเป็นไปเพื่อเฉลี่ยความสุขให้มากที่สุดเท่าที่จะทำให้แก่คนจำนวนมากที่สุด โดยยึดหลักการที่ว่า ‘สิ่งที่ดี คือสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด’[18]

การคำนวณปริมาณความสุขที่เกิดขึ้นจากการกระทำ เพื่อให้เป็นไปตามหลักมหสุข มีหลักการที่ต้องคำนึงถึงคือ ความสุขหรือความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำนั้น ซึ่งรวมไปถึงความสุขและความทุกข์ของตนเองด้วย แต่ก็ยังมีข้อพึงระวังด้วยว่าต้องไม่คำนึงถึงหรือปรารถนาแต่เพียงความสุขส่วนตนอย่างเดียว จนลืมพิจารณาถึงความทุกข์ของคนอื่น หลักการนี้จอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้ให้ทัศนะไว้ว่า

ความสุขซึ่งใช้เป็นมาตรฐานของประโยชน์นิยม ที่จะตัดสินว่า การกระทำใดถูก มิใช่ความสุขส่วนตัวของผู้กระทำ แต่เป็นของทุกคนที่เกี่ยวข้องระหว่างความสุขของผู้กระทำกับผู้อื่น ประโยชน์

---

[15]John Stuart Mill, *Utilitarainism,* (Ed. By Oskar Priest), (Indianapolis : Bobbs-Merrill, 1971), p. 70.

[16]Jeremy Bentham, *An Introduction the Principles of Moral and Legislation*, p. 46.

[17]Ibid., p. 47.

[18]John Stuart Mill, *Utilitarianism,* p. 18.

นิยมเรียกร้องให้ผู้กระทำวางตัวเองเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยทำตัวเป็นเหมือนผู้ดูที่ไม่โอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง[19]

ตามหลักมหสุข (The greatest happiness principle) การกระทำที่ถูก คือการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุด ในการคำนวณว่าการกระทำใดให้ความสุขมากกว่านั้น จะต้องคำนึงถึงความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นด้วย ซึ่งจำเป็นต้องมีการพิจารณาถึงการกระทำแต่ละอย่างให้ละเอียดถี่ถ้วน เพราะการกระทำบางอย่างที่ทำลงไปสามารถก่อให้เกิดทั้งความสุขและความทุกข์ ได้ทั้งประโยชน์และโทษแห่งการกระทำนั้น ซึ่งก่อนจะเริ่มลงมือกระทำจำเป็นต้องพิจารณาทั้งประโยชน์และโทษที่จะเกิดขึ้นก่อน ถ้าประโยชน์มากกว่าโทษก็สมควรที่จะลงมือกระทำ แต่หากว่ามีโทษมากกว่าประโยชน์อันจะนำมาซึ่งความทุกข์มากกว่าความสุข หากถือตามทัศนะของจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมก็ถือว่าไม่สมควรและเป็นการไม่ถูกต้องอีกด้วย[20]

2.6 พื้นฐานทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม

แนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยมยอมรับหลักประโยชน์ (utility) หรือหลักมหสุขว่าเป็นพื้นฐานทางจริยธรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่ยึดถือตามความคิดที่มีผลกระทบจากการกระทำโดยหลักการที่ว่า การกระทำใด ๆ จะถูกต้องก็ต่อเมื่อมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุข และการกระทำที่ถือว่าผิด คือการกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสุข เป็นต้น

2.6.1 แนวคิดประโยชน์นิยมของเจเรมี เบนธัม

การกล่าวถึงภูมิหลังของแนวคิดแบบประโยชน์นิยมของเบนธัม จะเห็นได้ว่าเขาได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ ความเรียงว่าด้วยความเข้าใจของมนุษยชาติ (Essay on Human Understanding) ของ จอห์น ล๊อค (John Locke) ซึ่งในบทความนั้นล็อคมีความเห็นว่า ‘ตัณหา’ (desire) คือจุดเริ่มต้นแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ ในความเห็นของล๊อคแล้วตัณหาเป็น ‘ความรู้สึก’ ซึ่งยากที่จะบ่งชี้ได้ ความเจ็บปวด (pain) เป็นความรู้สึกของมนุษย์ทั้งหลายที่ต้องการจะขจัดออกไปจากตนเอง ดังนั้นจุดมุ่งหมายแห่งการกระทำของมนุษย์ ก็คือความต้องการที่จะทดแทนความเจ็บปวดนั้นด้วยความพึงพอใจ (pleasure) ล๊อคยังได้กล่าวต่อไปว่า “อะไรก็ตามที่มีแนวโน้มจะสร้างความพึงพอใจแก่เราเป็นสิ่งที่ดี (good) และอะไรก็ตามที่มีแนวโน้มจะสร้างความเจ็บปวดแก่เราเรียกว่า ความชั่วร้าย (evil)[21] ซึ่งจะสามารถพบแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของ

---

[19] Ibid., p. 22.

[20] บุดศรี แผนพุทธา, “การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ”, *วารสารมหาจุฬาวิชาการ.* ปีที่ 6 (ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี 2562) : 295-296.

[21] Jeremy Bentham, *An Introduction the Principles of Moral and Legislation*, p. 33.

มนุษย์ และความดีความชั่วของล็อค โดยเบนธัมได้นำมาเป็นแบบอย่าง และได้ใช้เป็นรากฐานในการสร้างหลักอรรถประโยชน์ (utility) ดังจะได้กล่าวต่อไป

ธรรมชาติได้จัดให้มนุษย์อยู่ภายใต้การบงการของนายที่มีอำนาจเต็ม 2 คนคือ ความเจ็บปวด (pain) และความพึงพอใจ (pleasure) เพื่อสิ่งทั้ง 2 นี้เท่านั้นที่เราจะกล่าวได้ว่า อะไรที่เราควรทำและอะไรที่เราจะทำ ในแง่หนึ่งแห่งมาตรฐานแห่งความถูกผิด และในอีกแง่หนึ่งสายโซ่แห่งเหตุและผลต่างผูกติดแน่นกับบัลลังก์ทั้ง 2 นี้ มันควบคุมสิ่งที่เราทำทั้งหมด สิ่งที่เราพูดทั้งหมด สิ่งที่เราคิดทั้งหมด ความพยายามที่เราทำเพื่อที่จะหลุดพ้นจากอำนาจของมัน กลับแสดงให้เห็นและยืนยันความมีอยู่ของมัน โดยคำพูดของมนุษย์อาจแสร้งทำเป็นหนีจากอำนาจของมัน แต่โดยความเป็นจริงเขาอยู่ใต้อำนาจของมันตลอดเวลา[22]

นอกจากนี้เบนธัมเชื่อว่า ความมีเหตุผลของมนุษย์จะผลักดันให้มนุษย์กระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อแสวงหาความสุขสบายและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด ซึ่งความคิดเช่นนี้น่าจะเชื่อว่าสัญชาตญาณจะเป็นผู้บงการมากกว่าความมีเหตุผล ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปจากพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ เช่น เมื่อรู้สึกหนาวก็พยายามหาบริเวณที่มีแดด เพื่อหลีกหนีหรือลดความหนาวเย็น หรือเมื่อคราวรู้สึกร้อนก็พยายามเข้าหาเงาไม้หรือศาลาเพื่อหลีกหนีความร้อน หรือในการฝึกสัตว์ถ้าเราทำให้มันเจ็บปวด มันจะไม่ทำตามที่เราต้องการ แต่ถ้ามีการให้รางวัลซึ่งทำให้มันมีความสุข มันก็จะทำตามที่เราต้องการ อย่างไรก็ตามความคิดของเบนธัมก็ยังสะท้อนให้เห็นภาพอยู่บนหลักการว่า การแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ คือเหตุผลที่บงการการกระทำของมนุษยชาติ โดยมีความปรารถนาในชั้นสุดท้ายอยู่ที่ ‘ความสุข’ เป็น ‘ความพึงพอใจ’ ซึ่งจะสรุปจริยธรรมของเบนธัมได้ดังนี้

(1) หลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคล : จงแสวงหาความสุข

ประโยชน์สุขหรืออรรถประโยชน์ตามทัศนะของเบนธัม หมายถึงคุณลักษณะในตัวของวัตถุที่มีแนวฯมจะให้ผลได้ในรูปของประโยชน์ใช้สอย ความสะวกสบาย และความพึงพอใจ ส่วนหลักอรรถประโยชน์ (The principle of utility) นั้นหมายถึง หลักที่เห็นชอบ (หรือไม่เห็นชอบ) ด้วยกับการกระทำที่มีแนวโน้มจะส่งเสริม (หรือขัดขวาง) ประโยชน์สุขดังกล่าว ดังนั้นหลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคล ก็คือ ‘หลักแห่งการกระทำมี่ดำเนินไปบนพื้นฐานของหลักอรรถประโยชน์ โดยถือว่าการกระทำที่ดี คือการกระทำที่นำมาซึ่งประโยชน์สุข และการกระทำที่ชั่ว คือการกระทำที่ขัดขวางประโยชน์สุข’ โดยนัยนี้ การกระทำตามหลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคล จึงถือได้ว่าเป็นการกระทำที่มีเหตุผล เนื่องจากเป็นการกระทำที่เป็นไปตามหลักอรรถประโยชน์[23]

(2) หลักจริยธรรมของสังคม : จงทำประโยชน์ให้มหาชน

---

[22]Ibid., p. 1.

[23]Ibid., p. 1-3.

เบนธัมเชื่อว่า หลักอรรถประโยชน์ของเขานั้นใช้ได้ทั้งปัจเจกบุคคลและสังคม โดยได้ให้ความเห็นว่าเมื่อชุมชนเป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นจากแต่ละหน่วยของสมาชิกภายในชุมชน ดังนั้น ผลประโยชน์ของชุมชน ก็คือผลประโยชน์ของสมาชิกทุกคนมารวมกัน เพราะฉะนั้น การกระทำที่สมาชิกควรนำไปปฏิบัติ ก็คือการกระทำที่ให้ผลสุทธิเป็นบวกระหว่างความเจ็บปวดกับความพึงพอใจ เมื่อจำนวนคนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้นคงที่ หรือการกระทำที่ยังผลให้จำนวนคนที่ได้รับความพึงพอใจมีมากกว่าจำนวนคนผู้เสียผลประโยชน์ (ภายในขอบเขตที่ประโยชน์เกิดขึ้นจำนวนหนึ่ง) และเมื่อพิจารณาทั้งจำนวนคนและประโยชน์สุขแห่งชุมชนร่วมกันแล้ว จึงเกิดเป็นหลักจริยธรรมของสังคมขึ้น โดยเบนธัมเสนอหลักจริยธรรมไว้ว่า การกระทำที่ดีที่สุด คือการกระทำที่ทำให้เกิดประโยชน์สุขที่มากที่สุดของจำนวนมาที่สุด (The greatest happiness of the greatest number)

(3) หลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคลเปรียบเทียบกับหลักจริยธรรมของสังคม

มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่าหลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคลกับหลักจริยธรรมของสังคมไม่ขัดแย้งกันเองหรือ เบนธัมได้ใช้แง่มุมทางกฎหมายมาประกอบคำตอบว่า ‘ไม่’ กล่าวคือถ้าหลักเกณฑ์กฎหมายตั้งอยู่บนฐานของ ‘หลักอรรถประโยชน์’ แทน ‘หลักสิทธิธรรมชาติ’ ของล็อค[24] และนักคิดคนอื่นๆ แล้วมันจะทำหน้าที่ชัดขวางการกระทำของปัจเจกบุคคลที่ไม่สอดคล้องกับประโยชน์ของสังคม เพราะเขารู้สึกว่า “การกระทำที่ขัดกับกฎหมายก็จะถูกลงโทษ” ซึ่งจะนำความเจ็บปวดมาสู่คน เช่นนี้แล้วความมีเหตุผลของเขาก็จะบอกให้เขาหลีกเลี่ยงการกระทำดังกล่าวนั้น เพราะกฎหมายมีขึ้นก็เพื่อส่งเสริมความสุขของชุมชน การลงโทษตามกฎหมายทำให้การกระทำที่เป็นภัยต่อสังคมลดน้อยลง ฉะนั้นการกระทำของปัจเจกบุคคลก็จะสอดคล้องไปกับประโยชน์สาธารณะ โดยประโยชน์แห่งชุมชนก็จะบังเกิดขึ้น

2.6.2 แนวคิดประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์

มิลล์เห็นว่าข้อกล่าวหาข้างต้นเป็นการกล่าวที่เกินจริงไป เพราะเหตุผลว่ามนุษย์เรามีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า ‘สมรรถนะ’ (faculty) ซึ่งเป็นความสามารถอย่างหนึ่งในตัวมนุษย์ที่ทำให้มนุษย์สามารถรับความรู้สึกอย่างที่สัตว์ไม่อาจรู้จักได้ เนื่องจากมันมีสมรรถนะ และสมรรถนะเช่นนี้เองที่ทำให้มนุษย์เรารู้จักความสุขที่เกิดจากการใช้ปัญญา ความสุขจากการใช้สติปัญญา ความสุขจากการใช้จินตนาการ หรือความสุขที่เกิดจากสำนึกทางศีลธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีค่าสูงกว่าความสุขอันเป็นความพึงพอใจที่เกิดจากประสาทสัมผัส[25]

แนวคิดของมิลล์นี้เองที่นำไปสู่หลักการว่า อรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจที่เกิดจากการกระทำ 2 อย่าง (เสพของสองสิ่ง) ไม่จำเป็นต้องดีเสมอเหมือนกัน น่าพึงพอใจเท่ากัน ถึงแม้จะมี

---

[24]Ibid. P .48.

[25]John Stuart Mill, *Utilitarianism,* p. 11.

ปริมาณที่เท่ากันก็ตาม เพราะคุณภาพของความพึงพอใจที่เกิดขึ้นไม่เท่ากันนั่นเอง และมิลล์จะเลือกการกระทำ (หรือสิ่งของ) ที่ใช้คุณภาพความพึงพอใจที่สูงกว่า แนวคิดประโยชน์นิยมของมิลล์กล่าวโดยสรุปได้แก่

(1) หลักอรรถประโยชน์เชิงคุณภาพของมิลล์

ขณะที่หลักอรรถประโยชน์หรือหลักมหสุขของเบนธัม สามารถเปรียบเทียบกันได้ทุกกรณี แต่ว่าหลักอรรถประโยชน์หรือหลักมหสุขของมิลล์กลับไม่เป็นเช่นนั้น เพราะมีความแตกต่างกันในด้านคุณภาพของอรรถประโยชน์ด้วย ดังนั้นหลักอรรถประโยชน์จึงเป็น ‘ความสุข’ ซึ่งมีค่าและระดับสูงกว่า ‘ความพึงพอใจ’ เป็นความสุขที่มนุษย์เท่านั้นที่รู้จัก โดยความสุขทางใจและความสุขทางกายจะมีค่าไม่เท่ากัน กล่าวคือ ความสุขทางใจสูงกว่าความสุขทางกาย เนื่องจากอย่างแรกนั้นถาวรกว่า ปลอดภัยกว่า ราคาถูกกว่า ฯลฯ ความสุขทางกาย นั่นเป็นเพราะความได้เปรียบทางสภาพแวดล้อมมากกว่าธรรมชาติที่เป็นแก่นแท้ของมัน (ความสุข)[26]

(2) หลักมหสุขกับการประเมินคุณค่าทางจริยธรรม

การตัดสินว่าความสุขแบบนี้สูงกว่าแบบนั้น บางกรณีก็ดูจะตัดสินง่ายแต่บางกรณีก็ตัดสินยาก โดยที่มิลล์ได้กล่าวว่า ต้องอาศัยประสบการณ์จากความสุขทั้งสองแบบเป็นเครื่องมือในการตัดสิน และบางครั้งอาจจะต้องอาศัยประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนในรูปของระบบศีลธรรม ศาสนา หรือวัฒนธรรมเป็นเครื่องช่วยในการตัดสิน กล่าวคือไม่มีสารัตถะสำคัญหรือนิยามที่ชัดเจนในการกำหนดหรือแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างความสุขทั้งสองแบบ (สุขทางใจกับสุขทางกาย) ซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดและความรู้สึกของแต่ละบุคคล แต่หากจะตัดสินว่าการกระทำใดถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องนั้น มิลล์ได้กล่าวไว้ว่าต้องอาศัยหลักอรรถประโยชน์ ซึ่งเขาเรียกว่า “หลักความสุขที่มากที่สุด (The greatest happiness principle) มาเป็นเครื่องมือในการตัดสิน กล่าวคือ ‘การกระทำที่ถูกต้องก็คือการกระทำที่เป็นสัดส่วนโดยตรงกับแนวโน้มที่มันจะส่งเสริมประโยชน์สุข และไม่ถูกต้องก็ต่อเมื่อเป็นการกระทำที่มีแนวโน้มขัดขวางประโยชน์สุข’ (actions are right in the proportion as they tend to promote happiness ; wrong as they tend to produce the reverse of happiness.)[27]

เมื่อนำหลักมหสุขไปใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินดีชั่วทางจริยธรรม กล่าวได้ว่าการกระทำที่ดีก็คือการกระทำที่นำประโยชน์สุขมาให้ โดยการกระทำนั้นจะดีมากขึ้นเป็นสัดส่วนโดยตรงกับประโยชน์สุทธิที่เกิดจากการกระทำ ส่วนการกระทำที่ชั่วก็คือการกระทำที่ขัดขวางประโยชน์สุข โดยการกระทำนั้นจะชั่วมากเป็นสัดส่วนโดยตรงกับประโยชน์สุทธิที่ลดลง

---

[26]Ibid., p. 12.

[27]Ibid., p. 10.

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทั้งลัทธิประโยชน์นิยมของเบนธัมและมิลล์ ไม่สามารถอธิบายความพึงพอใจ ความเจ็บปวด และธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นร่างฐานในการก่อร่างแนวคิดทางทฤษฎีให้ชัดเจนได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่สามารถให้ความหมายที่บรรจุอยู่ในคำเหล่านี้ได้แน่นอนลงไปว่า คืออะไร ทำให้ผู้ศึกษาแนวคิดนี้ไม่สามารถเข้าใจถึงคุณสมบัติในสิ่งเหล่านี้ มากไปกว่าความหมายในขอบเขตของปริมาณ ซึ่งจะส่งผลให้อิทธิพลของแนวคิดต่อกิจกรรมทางธุรกิจที่เน้นการบริโภคและการสะสม เป็นการสร้างความพึงพอใจส่วนตนและส่วนสังคม และนำไปสู่ความเข้าใจที่ผิดพลาด เกิดความขัดแย้งกันเองในหลักการของตัวแนวคิด ตลอดจนสร้างข้อโต้แย้งและการตั้งคำถามต่อความหมายของคำต่างๆ มากมาย ซึ่งความคลุมเครือเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อมาในลักษณะของการตั้งคำถามต่อความหมาย และผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่มุ่งยกระดับความเป็นอยู่ทางสังคมในปัจจุบัน อาทิเช่น อะไรคือการพัฒนา ทำไมยิ่งพัฒนาสภาพของคนส่วนใหญ่กลับเลวร้ายลง สูญเสียความสำนึกและขาดความรับผิดชอบมากขึ้น เป้าหมายของการพัฒนาควรจะเป็นอย่างไร และอะไรคือความสุขหรือสวัสดิภาพแก่สังคมที่แท้จริง เป็นต้น

2.7 เกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม

แนวคิดประโยชน์นิยมเป็นหลักการที่อิสระจากแนวคิดทางศาสนา โดยคำนึงถึงปริมาณของประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับ แตกต่างตามลักษณะแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละคน แม้ว่าพวกเขาจะเสนอความคิดที่แตกต่างกันระหว่างความสุขในรายละเอียดปลีกย่อย แต่นักประโยชน์นิยมอย่างเบนธัมและมิลล์ ยังมีความคิดร่วมกันที่ว่าความสุขจะต้องเป็นประโยชน์สูงสุด โดยแนวคิดนี้สามารถพิจารณาความพึงพอใจหรือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ดังนี้

(1) ประโยชน์นิยมแบบการกระทำ (Act Utilitarianism [AU]) มาจากแนวคิดของเบนธัมในต้นศตวรรษที่ 19 โดยมีหลักการว่า ควรกระทำสิ่งที่นำประโยชน์สำหรับคนทุกคนที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับผลกระทบในแต่ละกรณี ประโยชน์นิยมแบบการกระทำจะให้เสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง (individual) ซึ่งการตัดสินปัญหาทางจริยธรรม สถานการณ์ บุคคล สถานที่ และเวลาที่มีความแตกต่างกัน ควรตัดสินว่าในสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ สิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับคนในสถานการณ์นั้น

(2) ประโยชน์นิยมแบบกฎ (Rule Utilitarianism [AU]) มาจากแนวความคิดของมิลล์ ซึ่งมีความเห็นแตกต่างจากเบนธัม โดยมีความเห็นว่าควรตั้งกฎเกณฑ์และปฏิบัติตามกฎ ที่จะนำมาซึ่งผลดี

สำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ประโยชน์นิยมแบบกฎจึงเสนอกฎเกณฑ์ที่ว่า อะไรก็ตามที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ ก็สร้างกฎเกณฑ์นั้นขึ้นมาและใช้บังคับ เพื่อให้เกิดประโยชน์ของคนทุกคน[28]

แม้ว่าแนวคิดทั้งสองจะมีความแตกต่างกัน ในแนวทางการพิจารณา ประโยชน์ที่จะได้เกี่ยวกับบุคคล สถานการณ์และบุคคลที่แตกต่างกัน แต่หลักเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาผลของการกระทำของทั้งสองแนวคิด ก็ยังจะใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

2.7.1 หลักแห่งประโยชน์

หลักแห่งประโยชน์หรือหลักมหสุข โดยที่หลักมหสุขมีหลักการอยู่ว่า จำต้องคำนวณความสุขที่ได้รับจากการกระทำ ซึ่งกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด นับเป็นการกระทำที่ถูกต้อง หลักการนี้มีความเกี่ยวกับการตัดสินใจของบุคคลในลักษณะความสัมพันธ์ ที่พึงจะมีต่อกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

‘ประโยชน์’ เป็นมาตรการสำคัญที่เป็นมาตรวัดการกระทำ ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นถึงการกระทำที่เป็นความถูกต้อง หรือว่าเป็นการกระทำที่ผิด ความถูกต้องหรือความผิดพลาดอันมาจากการกระทำจะมีมาตรการหนึ่งมาเป็นเครื่องวัดคือ หลักแห่งประโยชน์หรือหลักมหสุข[29] หลักการนี้เกิดก่อนที่จะเกิดแนวคิดของเจเรมี เบนธัม แต่ไม่มีความชัดเจนของความคิดเท่าใด เบนธัมได้นำมาขยายให้ชัดเจนขึ้นอีกระดับหนึ่ง แต่ยังไม่มีความสมบูรณ์ ต่อมา จอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้ปฏิรูปลักษณะของแนวคิดประโยชน์นิยมต่อจาก เจเรมี เบนธัม ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่าหลักมหสุขมีความหมาย และอยู่ในฐานะเป็นมาตรการในการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมของประโยชน์นิยม

มาตรการที่เบนธัมได้กำหนดขึ้น มิลล์เห็นว่ายังขาดความชัดเจนในการจำแนกสิ่งต่างๆ เพื่อให้เห็นชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นจึงได้พิจารณาและเสนอแนะหลักมหสุข โดยการพิจารณาผลที่เกิดขึ้น และได้เสนอหลักการอันหนึ่งที่สามารถถือได้ว่า เป็นบัญญัติทางจริยธรรมที่มีหลักการอยู่บนหลักมหสุข นั่นคือ

คุณค่าสำหรับความพึงพอใจและความเจ็บปวด เมื่อพิจารณาคุณค่าภายในตัวเอง จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่ามันเข้มข้นเพียงใด นานขนาดไหน เร็วหรือไม่ มีความแน่นอนเพียงใด มีความบริสุทธิ์เพียงใด ความพึงพอใจหรือความทุกข์ใดมีลักษณะเช่นนี้ โดยส่วนตัวแล้วจงเลือกแต่ความพึงพอใจ ในสังคมจะเผื่อแผ่ให้กว้างขวาง ในทุกๆ เรื่องจงขจัดความทุกข์ ถ้าจำเป็นต้องลดความทุกข์ให้น้อยลง[30]

การอ้างถึงประโยชน์ในฐานะเป็นพื้นฐานของจริยธรรม จำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่คุณค่าของความพึงพอใจ และยอมรับตามหลักเหตุผลว่าผลที่ตามมาย่อมมีค่าเสมอ โดยเฉพาะคุณค่าภายใน

---

[28] อรรถจินดา ดีผดุง, *เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : นำอักษรการพิมพ์, 2540), หน้า 60.

[29] สุเมธ เมธาวิทยกุล, *ปรัชญาเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534), หน้า 74.

[30] Jeremy Bentham, *An Introduction the Principles of Moral and Legislation*, p. 12.

ซึ่งจะต้องเป็นคุณค่าในด้านบวก โดยไม่มีด้านลบมาปะปนด้วย ผลที่ตามมาจึงจะเป็นการดีและถูกต้อง มีความสอดคล้องกับคุณค่าภายใน และหลักการที่ยอมรับเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย

หลักมหสุขจึงเป็นรากฐานทางจริยธรรมของประโยชน์นิยม โดยจะมีประโยชน์เป็นสิ่งที่ดีต่อเมื่อให้ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด การกระทำที่ถูกจะต้องส่งเสริมให้เกิดความสุข ส่วนการกระทำที่ผิดก่อให้เกิดความทุกข์ ความเจ็บปวด หรือความสุขเป็นสิ่งซึ่งหมายถึงความพึงพอใจที่ปราศจากความเจ็บปวด ความไม่สมสุข [31]

ดังนั้น ความพึงพอใจจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และเป็นเป้าหมายของการแสวงหาสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ เมื่อบุคคลต้องการแสวงหาความสุข ก็ต้องพยายามให้ชีวิตของตนมีความสุขอย่างมากที่สุด ในประมาณที่มากที่สุด ภายใต้กฎเกณฑ์และข้อกำหนดของสังคม บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ในการกระทำสิ่งต่างๆ โดยเท่าเทียมกัน ประโยชน์นิยมเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความดีเป็นพื้นฐานด้วยกันทั้งสิ้น แนวความคิดเช่นนี้จึงเป็นการย้ำหลักการของประโยชน์นิยม ที่จะต้องคำนึงถึงปริมาณและคุณภาพของความสุข รวมทั้งประสิทธิภาพของมนุษย์ที่สามารถกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

การกระทำที่เรียกว่า ดี จึงหมายถึงการกระทำที่ทุกคนจะต้องได้ประโยชน์เท่าเทียมกัน ทั้งผู้ลงมือกระทำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยจะต้องไม่ลดตนเองให้น้อยกว่าผู้อื่น และไม่ลดผู้อื่นให้น้อยกว่าตนเอง ดังที่จอห์น สจวต มิลล์ ได้อ้างถึงในงานเขียนของเขาว่า

> ความสุขซึ่งใช้เป็นมาตรฐานของประโยชน์นิยมที่จะตัดสินว่า การกระทำใดถูกต้อง มิใช่ความสุขส่วนตัวของผู้ลงมือประทำ แต่เป็นของทุกคนที่เกี่ยวข้องระหว่างความสุขของผู้กระทำกับของผู้อื่น ประโยชน์นิยมเรียกร้องให้ผู้กระทำวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยทำตัวเป็นเหมือนผู้ดู อย่าเข้าข้างใคร [32]

หลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาประโยชน์สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ ดังนี้

(1) เลือกสิ่งที่ให้ประโยชน์ในระยะเวลาที่นานกว่า

(2) ถ้าไม่มีสิ่งที่ดีให้เลือก ก็เลือกสิ่งที่เลวน้อยที่สุด

(3) การกระที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์ปริมาณมากที่สุดของคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด ซึ่งรวมทั้งผู้กระทำด้วย

(4) ทุกคนมีความเทียมกัน

(5) ประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำมีความสำคัญมากกว่าเจตนา

(6) กฎเกณฑ์ทุกอย่างสามารถยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงได้ หากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

---

[31] John Stuart Mill, *Utilitarianism*, p. 257.

[32] Michael McPherson S., *Mill's Moral Theory & the Problem of Preference Chang* : (Ethics'92, January, 1985), p. 22.

2.7.2 หลักแห่งความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น ความสุขที่ถือเป็นมาตรการในการตัดสินและเป็นเป้าหมายในการแสวงหา มีลักษณะเป็นผลรวมของความพึงพอใจที่ได้รับ โดยการพยายามที่จะเอาชนะ และมีอำนาจเหนือความทุกข์ หรือความไม่น่าปรารถนาในสภาพที่ตนได้ประสบในขณะนั้น การพยายามเช่นนี้ถือว่ามีความยากมาก ตามทัศนะของประโยชน์นิยมถือว่า ความพึงพอใจจะได้รับการยืนยันว่าเป็นแง่มุมหนึ่งของผัสสะของสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากสัญชาตญาณภายในตัวเอง [33] แต่สิ่งที่จะละเลยไม่ได้ ได้แก่องค์ประกอบที่อยู่รอบด้านของเรา

ความสุขและความพึงพอใจ เป็นหลักสำคัญที่ยังคงมีส่วนอื่นเกี่ยวข้องด้วย เช่น คุณธรรม ความรัก และอิสรภาพ เป็นต้น โดยแท้จริงแล้วสิ่งที่กล่าวมาล้วนแต่ก่อให้เกิดความสุขทั้งสิ้น[34] เพราะสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องช่วยให้เกิดการพยายามรักษาและคงสภาพของความเป็นมนุษย์ไว้ ซึ่งถือได้ว่าความเป็นมนุษย์เป็นเอกลักษณ์อย่างที่สร้างความแตกต่างให้มนุษย์ เกิดมีในหมู่สัตว์ชนิดต่างๆ การพยายามรักษาเอกลักษณ์จึงเป็นการยืนยันถึงสภาพของมนุษย์ที่ตนกำลังเป็นอยู่ และไม่พยายามที่จะลดสภาพความเป็นมนุษย์ลงไปเท่ากับสัตว์เดรัจฉาน

ที่มาของความพึงพอใจมาจากความรู้สึกของแต่ละคนที่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ และพยายามที่จะพัฒนาชีวิตของตนให้ก้าวหน้ามากยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งมีมาจากการเลือก อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่ต้องการความปลอดภัย ความมั่นคงที่มาจากความคิดในเรื่องของความยุติธรรม และการเคารพในสิทธิ ซึ่งเป็นสิ่งที่แต่ละคนพึงได้รับ [35]องค์ประกอบของความพึงพอใจซึ่งสัมพันธ์กับสภาพความเป็นมนุษย์เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากลักษณะตามธรรมชาติ ที่จะช่วยขยายความสุขหรือจะช่วยให้บรรลุสุขได้ สภาวะของความเป็นย่อมมีสิทธิที่จะได้รับเท่ากัน

2.7.3 หลักความปรารถนาดี

ความปรารถนาดีจัดเป็นความพึงพอใจอย่างหนึ่งที่ให้ได้มาซึ่งความสุขตามหลักมหสุขนั้น เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์กับสิ่งต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา สิ่งต่างๆ เหล่านั้นที่เป็นองค์ประกอบที่ก่อสภาวะให้เกิดความพึงพอใจแก่มนุษย์ได้ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่[36]

(1) ความพึงพอใจในระดับกาย ถือว่าเป็นความพึงพอใจในระดับที่ต่ำ เป็นความพึงพอใจที่อยู่ใกล้ที่สุด ที่สามารถพบได้ง่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน

---

[33]John Stuart Mill, *Utilitarianism*, p. 257.

[34]Ibid., p. 260.

[35]ธนันต์ธง สุขสุทิพย์, *มาตรวัดความดีและความชั่วตามทัศนะของปรัชญาประโยชน์นิยม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยแสงธรรม, 2538), หน้า 49.

[36]เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

(2) ความพึงพอใจในระดับจิต เป็นความพึงพอใจในระดับที่สูงขึ้นมาอีก และมีความละเอียดมากขึ้นกว่าความพึงพอใจในระดับกาย

ความพึงพอใจมิใช่สิ่งที่สามารถเกิดขึ้นลอยๆ โดยไม่มีปัจจัยสนับสนุน ซึ่งจำเป็นต้องมีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเหมือนกับสถานการณ์หนึ่ง มิใช่คนนั้นอยู่เฉยๆ แล้วจะเกิดความพึงพอใจ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีลักษณะสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลรอบข้างหรือสภาพแวดล้อมก็ตาม สิ่งเหล่านี้จะประมวลมาเพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจได้มากขึ้น สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สิ่งที่น่าปรารถนาและเป็นหน้าที่ต้องแสวงหาความสุข ลักษณะดังกล่าวถือเป็นสภาพปกติและเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ที่ต้องการและเลือกความพึงพอใจ การเลือกสิ่งต่างๆ เป็นไปโดยการใช้สติปัญญาและเหตุผลเป็นเกณฑ์ เพื่อไปสู่สภาวะความพึงพอใจและความสุขสูงสุด

การพยายามค้นหาสิ่งที่เป็นความพึงพอใจที่อยู่สูงขึ้นไป โดยส่วนใหญ่มีเงื่อนไขอยู่ที่ประสบการณ์ที่ได้รับมาในชีวิตประจำวัน ซึ่งถือว่าเป็นความพึงพอใจในระดับกาย ส่วนคุณค่าของความพึงพอใจในระดับสูงขึ้นไปอีก จำเป็นต้องใช้สติปัญญาและเหตุผลมาเป็นองค์ประกอบ ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่ช่วยให้รู้แบ่งแยกว่า อะไรคือสิ่งต่ำและอะไรคือสิ่งที่สูงกว่า ที่สมควรจะเลือกกระทำ และผลจากการเลือกที่เกิดขึ้นสามารถพิจารณาได้จากปริมาณของความสุขที่ได้รับ ปริมาณจึงไม่ถูกแยกออกไปจากผลรวมของความพึงพอใจเพื่อให้ความสุข แต่จำเป็นต้องอยู่ควบคู่กัน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานอันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะโดยความพึงพอใจโดยตัวของมันเองมีอยู่ในธรรมชาติทั้งหลายแล้ว[37]

ในเรื่องปริมาณของความสุขนั้น ได้มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันของนักคิดประโยชน์นิยมคนสำคัญ คือ เจเรมี เบนธัม กับ จอห์น สจ๊วต มิลล์ โดยเฉพาะ จอห์น สจ๊วต มิลล์ มีความเห็นว่า การแสวงหาความสุขโดยมิได้คำนึงถึงวิธีการนั้น เป็นสิ่งไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้อง ตามคำอ้างที่ว่า “ไม่สมอยากแบบมนุษย์ ยังดีเสียกว่าความสมปรารถนาแบบหมู ไม่สุขสมอย่างโสเครตีส ก็ยังดีกว่าสมความปรารถนาอย่างคนโง่” (It is better to be a human being dissatisfied, than a pig satisfied; better to be Socrates dissatisfied, than a food satisfied.)[38] อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจที่มีความแตกต่างกัน ระหว่างความพึงพอใจแบบของสัตว์และแบบของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีปัจจัยในการดำรงชีวิต รวมไปถึงปัจจัยอื่นๆ ที่สูงกว่าสัตว์ การแสวงหาความพึงพอใจจึงไม่ใช่เพียงระดับที่เกิดขึ้นทางกายภาพอย่างเดียวเท่านั้น[39]

---

[37]Copleston Frederick, *A History of Philosophy*, (Vol.) (New York : Doubleday, 1985), p. 30.

[38]Kevin Funchiow, *Krishna Mallick, and Meaghen, Business Ethics : A Philosophy Approach*, (Third Edition), (U.S.A. : Ginn Press, 1990), p. 46.

[39]Hunnex D. Milton, *Chronological and Thematic Charts of Philosophies and Philosopher*, (Michigan : Zondervan Pubhishing House, 1986), p. 24.

ในวิถีแห่งการดำรงชีวิตอย่างมนุษย์ ซึ่งแต่ละคนได้พยายามแสวงหาสิ่งที่ดีให้แก่ตนเองเสมอ เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามสร้างคุณค่าให้แก่ชีวิตของมนุษย์ทุกคน และสิ่งที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องวัดคุณค่าก็คือความพึงพอใจ ที่จะต้องเป็นความพึงพอใจที่สูงขึ้นไปกว่าระดับทางกายภาพ จึงจะถือเป็นความพึงพอใจสูงสุดของมนุษย์ โดยมี จอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้กล่าวยืนยันไว้ว่า “ความสุขในระดับจิตเป็นความสุขที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และมีความสุขมากกว่าความพึงพอใจทางกาย”[40] และแม้จะเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่ามากกว่าและควรปฏิบัติตาม แต่มนุษย์ก็หลีกเลี่ยงเพื่อเลือกสิ่งที่ให้คุณค่าต่ำแทน เพราะสิ่งที่มีคุณค่าต่ำมักก่อให้เกิดตอบรับในทางปฏิบัติได้รวดเร็วกว่า จึงเป็นเหตุให้มนุษย์เลือกที่จะแสวงหาความพึงพอใจ และความสุขในระดับเพียงทางกายเป็นส่วนมาก

ความพึงพอใจที่อยู่ในระดับสูงกว่าสามารถแสวงหาได้ ไม่ใช่อยู่ในลักษณะของนามธรรมที่ไม่อาจแตะต้องได้ หรือต้องอาศัยวิธีการทางอภิปรัชญาเพื่อมาพิสูจน์เพื่อให้เห็นว่าจริง แต่คุณธรรมที่สูงกว่านั้นมิได้อยู่เลยไปจากผัสสะของมนุษย์ทั้งหลายเลย สิ่งต่างๆ ที่เป็นคุณธรรมชั้นสูงต่างก็อยู่ในธรรมชาติของความเป็นมนุษย์อยู่แล้ว และเมื่อใดที่เขาค้นหามันก็จะพบมัน แต่หากไม่พยายามที่จะเลือกและไม่แสวงหา การจะพบได้ก็เป็นเรื่องยาก[41]

ดังนั้น ความสุขที่น่าปรารถนาและพึงแสวงหาสำหรับตนก็คือ “การพยายามแสวงหาความสุขที่มีปริมาณที่มากที่สุดเป็นมาตรการสำคัญ”[42] ลักษณะของมาตรการดังกล่าว จึงเหมือนเทอร์โมมิเตอร์ที่มีระดับแสดงผล ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอุณหภูมิ จึงสามารถเรียกเครื่องวัดความสุขดังกล่าวว่าเป็น ‘เทอร์โมมิเตอร์วัดคุณธรรม’ เพราะลักษณะที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงนั้นเป็นเครื่องบ่งบอกความสุขได้

2.7.4 ความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลกับความพึงพอใจของสังคม

ซึ่งเป็นหลักของการกระทำที่เป็นพื้นฐานของประโยชน์นิยม คือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุข ลักษณะของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ถือเป็นคติที่ขัดแย้งกับทัศนะของประโยชน์นิยม ซึ่งถือว่า การกระทำต้องก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ปัจเจกบุคคลก็ย่อมได้รับความสุขตามไปด้วย ความสุขที่ได้รับเป็นการส่งเสริมกันและกันช่วยให้แต่ละฝ่ายได้รับความสุขมากขึ้น[43]

มาตรการที่ถือว่าสมบูรณ์ที่สุดของจริยธรรมประโยชน์นิยม คือการกระทำที่เป็นไปเพื่อการได้รับประโยชน์สุขเป็นผลตอบแทน ดังนั้นหลักการแสวงหาความพึงพอใจจากประโยชน์สุข จึงต้อง

---

[40]John Stuart Mill, *Utilitarianism*, p. 50.

[41]Michael McPherson S., *Mill’s Moral Theory & the Problem of Preference Chang : Ethics*, p. 259.

[42]ธนันต์ธง สุขสุทิพย์, *มาตรวัดความดีและความชั่วตามทัศนะของปรัชญาประโยชน์นิยม*, หน้า 52.

[43]Michael McPherson S., *Mill’s Moral Theory & the Problem of Preference Chang : Ethics,* p. 268.

พิจารณาในเงื่อนไข (1) กฎเกณฑ์ต่างๆ จะต้องเป็นไปเพื่อความสุขของทุกฝ่าย ต้องเพิ่มพูนทั้งของปัจเจกชนและสังคม (2) สร้างความรู้ความเข้าใจโดยให้ได้รับอบรมศึกษา เพราะเมื่อมีการศึกษามีความรู้ ย่อมสามารถใช้พลังและอำนาจที่มีอยู่ในทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพทางสังคม[44] เงื่อนไขเหล่านี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของปัจเจกชน ในฐานะการแสดงความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม จึงมีหน้าที่ในการผดุงประโยชน์สุขแก่สังคม

เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมของกลุ่มประโยชน์นิยมครบถ้วนแล้ว สามารถสรุปความได้ว่า ทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิด ความถูก ความดี ความชั่ว โดยมุ่งไปที่การกระที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด จึงจะถือว่าเป็นการกระทำที่ดี นักปรัชญาในกลุ่มนี้ประกอบด้วยโซฟิสต์ เดโมครีตุสแห่งอับรา อาริสติปปัสแห่งไซเรเน แอนตีสเธนีส และเอปิคิวรัส ที่เสนอจุดมุ่งหมายทางจริยธรรมว่าความสุขหรือความพึงพอใจจะต้องมีปริมาณมากที่สุดและแก่คนจำนวนมากที่สุด และถูกต้องตามหลักมหสุขที่ถือเอาประโยชน์เป็นมาตรการสำคัญที่เป็นมาตรวัดการกระทำ ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นถึงการกระทำที่ถูกต้องหรือว่าเป็นการกระทำที่ผิด และถือเอาความพึงพอใจในระดับกายและระดับจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา

2.8 สรุป

ประโยชน์นิยมหรืออรรถประโยชน์นิยม เป็นทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิด ถูก ดี ชั่ว การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี คุณค่าหรือมูลค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นอำนาจในการสร้างความพอใจให้แก่ความจำเป็น และความต้องการมนุษยชาติเท่านั้น จุดมุ่งหมายของการกระทำที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิได้หมายความว่ายังประโยชน์ให้เกิดมีแก่ผู้ลงมือกระทำฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นการกระทำที่ก่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ประโยชน์ที่เกิดแก่คนส่วนใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แต่ผู้กระทำจะต้องไม่ลืมคำนึงถึงตัวเองด้วยโดย เจเรมี เบนธัม และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นผู้นำทางความคิด

ปรัชญาประโยชน์นิยมจะมีแนวคิดและความเห็นที่ต่างกันบ้าง แต่ก็มีหลักใหญ่ใจความของลัทธิหรือแนวคิด ที่มีลักษณะร่วมกันหรือคล้ายกันมีดังนี้

(1) ความพึงพอใจเท่านั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือการจะเรียกสิ่งทั้งหลายว่า ดี ก็ต่อเมื่อลักษณะที่น่าพึงพอใจ หรือเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความพึงพอใจ

(2) ความพึงพอใจระหว่างคนสองคน (หรือหลายคน) หากเกิดความพึงพอใจในจำนวนที่เท่าๆ กัน ย่อมหมายถึงบุคคลทั้งสอง (หรือหลายคน) ย่อมเป็นคนดีเสมอเหมือนกันด้วย

---

[44]John Stuart Mill, *Utilitarianism*, p. 268.

(3) มนุษย์ไม่อาจกล่าวว่าการกระทำใดถูกต้อง หากการกระทำนั้นไม่มีลักษณะหรือแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุขที่มากที่สุด (The greatest happiness)

(4) พันธะหรือหน้าที่ของรัฐบาลต่อประชาชนนั้น ซึ่งไม่มีอะไรมากไปกว่าการไม่ต้องทำอะไร เพราะประชาชนจะเป็นผู้ใช้ความสามารถของคนกระทำหน้าที่อยู่แล้ว รัฐบาลจึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องมีอำนาจมากนัก เว้นเสียแต่จะขยายฐานอำนาจไปในทางที่ส่งเสริม หรือเป็นผลให้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมของประชาชนดีขึ้น

แนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยมยอมรับหลักประโยชน์ (Utility) หรือหลักมหสุขว่าเป็นพื้นฐานทางจริยธรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่ยึดถือตามความคิดที่มีผลกระทบจากการกระทำโดยหลักการที่ว่า การกระทำใดๆ จะถูกต้องก็ต่อเมื่อมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุข โดยภาพรวมของแนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม

ส่วนหลักเกณฑ์การตัดสินตามหลักของประโยชน์นิยมมี 4 ประการ คือ

1. หลักแห่งประโยชน์หรือหลักมหสุข โดยที่หลักมหสุขมีหลักการอยู่ว่าจำต้องคำนวณความสุขที่ได้รับจากการกระทำ ซึ่งกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด นับเป็นการกระทำที่ถูกต้อง หลักการนี้มีความเกี่ยวกับการตัดสินใจของบุคคลในลักษณะความสัมพันธ์ที่พึงจะมีต่อกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

2. หลักแห่งความพึงพอใจ ความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น

3. หลักความปรารถนาดี ความปรารถนาดีจัดเป็นความพึงพอใจอย่างหนึ่งที่ให้ได้มาซึ่งความสุขตามหลักมหสุขนั้น เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา

4. ความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลกับความพึงพอใจของสังคม ซึ่งเป็นหลักของการกระทำที่เป็นพื้นฐานของประโยชน์นิยม คือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุข ลักษณะของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ถือเป็นคติที่ขัดแย้งกับทัศนะของประโยชน์นิยม ซึ่งถือว่าการกระทำต้องก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ปัจเจกบุคคลก็ย่อมได้รับความสุขตามไปด้วย ความสุขที่ได้รับเป็นการส่งเสริมกันและกัน ช่วยให้แต่ละฝ่ายได้รับความสุขมากขึ้น เป็นต้น

บทที่ 3
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

บทที่ 3 นี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา ซึ่งความหมายของการอยู่ร่วมกัน ความสำคัญของการอยู่ร่วม การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม จริยธรรมและคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ความหมายของการอยู่ร่วมกัน

การอยู่ร่วมกัน คือ การอยู่รวมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์อาจใช้คำว่าระบบนิเวศ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ กับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่น ๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษาการละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้น ช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งอาจเป็นไปไม่ได้ถ้าต้องทำสิ่งนั้นโดยลำพัง ขณะเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมากนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้และสร้างความสงบสุขความมั่นคงให้แก่ชุมชน[1]

3.2 ความสำคัญของการอยู่ร่วม

การอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากในสังคม เราสามารถนำความสงบสันติมาสู่สังคมได้ด้วยการสร้างสันติภาวะในใจของเรา และนำหลักคำสอนของพุทธองค์เกี่ยวกับ 6 วิธีแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนสมานฉันท์มาใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งยังนำมาปรับใช้ได้ ในครอบครัว ที่ทำงาน และสังคม 6 วิธีนั้นประกอบด้วย

---

[1]มนต์ ทองชัช, *ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2553), หน้า 6.

1) ตระหนักว่าเราอยู่ร่วมในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ภายใต้หลังคาเดียวกัน ในสังฆะแห่งการปฏิบัติ หรือพุทธบริษัท 4 ดังที่เห็นในสังฆะของหมู่บ้าน พลัมซึ่งมีพระจากหลายชาติ แต่ทั้งหมดก็มีวิถีชีวิตร่วมกันได้ เพราะอยู่ใต้หลังคาแห่งอุดมคติเดียวกัน ในปัจจุบันคนไทยทุกคนล้วนอยากให้ประเทศมีความสงบสันติ สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ทุกคนรู้สึกเหมือนนั่งอยู่บนฐานไฟร้อน และอยากให้สถานการณ์สงบเร็วที่สุด นี่คือความหมายที่หนึ่งของการมีสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน

2) แลกเปลี่ยนสิ่งของ สิ่งที่จำเป็นอย่างเท่าเทียมกัน ในการดำรงชีวิตอยู่เราจำเป็นต้องมีปัจจัยสี่ ในขณะที่มีความแตกต่างทางฐานะกันอยู่มาก เราจึงไม่ควรแบ่งแยกคนรวยและคนจน แต่มองว่าทุกคนเป็นสมาชิกของสังคม ทุกคนควรได้รับปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้มีชีวิตอยู่ได้

3) เคารพกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน เพราะจะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย อาจเรียกสิ่งนี้ว่า ศีล หรือ วินัย นั่นหมายความว่า ไม่ว่าจะอาวุโสมากหรือน้อย เราควรปฏิบัติตามข้อบังคับนั้น

4) การใช้วาจาแห่งความรักความเมตตา มีคำกล่าวว่า "คำพูดเป็นสิ่งที่ไม่ต้องซื้อหา เราต้องใช้คำพูดอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่เป็นการทำร้ายใคร" หลวงพี่แนะนำว่าก่อนที่จะพูด ขอให้ลองตามลมหายใจสามครั้ง เพื่อให้แน่ใจว่า ไม่ได้พูดขณะที่กำลังโกรธ ซึ่งหัวใจจะเต้นแรง ใบหน้าและหูของเราแดง ให้ตามลมหายใจจนหัวใจสงบลง และใบหน้าเป็นปกติ แล้วจึงค่อยพูดออกไป

5) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีต่อกันและกัน เมื่อมองไปในปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง คนสองคนอาจเห็นไม่เหมือนกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมมีความคิดที่ต่างกัน ฉะนั้นการแลกเปลี่ยนจึงเป็นสิ่งสำคัญ

6) การยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น ไม่บังคับข่มขู่ให้ผู้อื่นคิดตามเรา และมีการตัดสินใจร่วมกัน บางความเห็นสามารถพูดคุยในเวลาไม่นาน บางความเห็นจำเป็นต้องพูดคุยกันหลายเดือน เมื่อเราฟังความเห็น และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แลกเปลี่ยน เมื่อมีการตัดสินใจเกิดขึ้น คนที่มีความคิดเห็นต่างออกไปย่อมมีความสุข เพราะเขาได้แสดงความคิดเห็นและรับฟังความเห็นของผู้อื่นด้วย 6 วิธีที่กล่าวมานั้น คงจะมีส่วนให้เราได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติต่อไปในสถานการณ์ปัจจุบัน อย่าลืมว่า “ความสงบสันติในตัวเรา คือ ความสงบสันติในโลก”[2]

หลักการอยู่ร่วมกันในสังคมปัจจุบัน จะต้องความเข้าใจธรรมชาติของแต่ละศาสนา เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ระบบสังคมและสิ่งแวดล้อม สำหรับการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความมีน้ำใจ เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ การเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกัน

---

[2]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2555), หน้า 24.

และกัน พึ่งพาอาศัยให้ความช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีและร่วมมือกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า สังคมก็จะน่าอยู่สมาชิกในสังคมก็มีความสงบสุขแบ่งเป็น 3 ข้อ ดังนี้

1) ข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ มีความสามัคคี มีความเสียสละ เป็นต้น

2) มารยาทในสังคม เช่น รู้จักการวางตน รู้จักการประมาณตน รู้จักการพูดจา รู้จักการควบคุมอารมณ์ ความมีน้ำใจไมตรี เป็นต้น

3) ลักษณะของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม เช่น สมาชิกในสังคมร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมที่อาศัยอยู่ สมาชิกในสังคมประกอบอาชีพที่สุจริต สมาชิกในสังคมมีน้ำใจ รักใคร่สนิทสนมกัน สมาชิกในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

แนวคิดการอยู่ร่วมกันในสังคมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าหลายหมวด เช่น การอยู่ร่วมกันในสังคมย่อมต้องมีเรื่องที่เรามีความเห็นแตกต่างจากคนอื่น เพราะแต่ละคนเติบโตมาในสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน มีแนวความคิดความเชื่อ ทัศนคติ วัฒนธรรม และประสบการณ์ที่ไม่เหมือนกัน เวลาที่เราสื่อสารกับคนอื่นแล้วคนอื่นมีความเห็นไม่เหมือนกับเราเป็นเรื่องธรรมดา และความเห็นที่แตกต่างไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่อง “ทะเลาะกัน” เสมอไป แต่เราสามารถแก้ปัญหาด้วยการเจรจาต่อรอง ประนีประนอม ให้ต่างฝ่ายต่างได้รับสิ่งที่ตัวเองต้องการ ไม่ทำให้เสียความสัมพันธ์กับอีกฝ่าย

การมีความเห็นต่างถือเป็นเรื่องปกติ คนที่เห็นต่างจากเราไม่ใช่ศัตรู เพราะแต่ละคนมีความแตกต่างทางความคิด ทุกคนมีความคิดเห็นเป็นของตัวเอง การจัดการ ให้มุ่งเน้นไปที่ตัวปัญหา ไม่ใช่เรื่องของตัวบุคคล ผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดการ นั้น เราอาจได้สิ่งที่เราต้องการทั้งหมดหรือบางส่วน แต่บางครั้งเราอาจไม่ได้สิ่งที่เราต้องการหรือเสียบางอย่างไปก็ได้ ถ้าเหตุการณ์รุนแรงขึ้น ใช้อารมณ์ต่อกัน การพยายามเอาชนะจะทำให้เราทะเลาะกับอีกฝ่าย ซึ่งสร้างความโกรธเกลียด แตกแยก แต่หากเราแก้ปัญหาด้วยวิธีที่เหมาะสมจนผ่านแต่ละเหตุการณ์ไปได้จะทำให้เรามีประสบการณ์บทเรียน และมีการเติบโตด้านจิตใจและความคิดเพิ่มขึ้น[3]

แนวคิดการอยู่ร่วมกันในสังคมตามหลักกการของศาสนาคริสต์ มีหลักการอยู่ในสังคมโดยเฉพาะเมืองใหญ่ ย่อมเกิดเป็นสังคมปิด ต่างคนต่างอยู่ คือ สนับสนุนให้ทุกคนทุกศาสนา ได้ปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาของตนที่นับถือ เรียนรู้จากกันและกัน ยอมรับให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน ทั้งในความเหมือนและความแตกต่าง แต่ละศาสนามีจุดหมายคำสอนของตน ศาสนิกชนในแต่ละศาสนาจะต้องเข้าใจคำสอนที่แท้จริงที่ตนนับถือ การแบ่งปันความรู้ศาสนาของเพื่อนบ้านจะทำให้

---

[3]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2555), หน้า 32.

ชัดเจน การให้เกียรติและเคารพในความเชื่อความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เพราะ ความเชื่อของศาสนาที่ต่างออกไป มีความดีและความงดงามของพระเจ้า คือ สร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน ส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน ส่งเสริมคุณค่าทางศาสนาในชุมชน เป้าหมายร่วมกันคือสันติสุขบนความเคารพในความเชื่อทางศาสนา[4]

3.3 การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม เป็นการศึกษาความแตกต่างทางภาษขนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิต บนพื้นฐานของการยอมรับ สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของแต่ละบุคคล โดยให้โอกาสชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ แตกต่างกัน ได้รับการพัฒนาทุกด้าน เพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม ซึ่งในท้ายที่สุดการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยนำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์มีคุณค่าและความสวยงามบนความแตกต่าง หลากหลาย มีศักยภาพ และสามารถ นำความแตกต่างมาสร้างความเจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืนแน่นอน การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม[5] คือบุคคลมีความแตกต่าง ทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งทัศนคติ ความเชื่อ อาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจกันได้ การเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรเรียนรู้ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนั้น การอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มากที่มี ความแตกต่างกันในหลายด้าน อาจมีการกระทบกระทั่งกันเกิดปัญหาขึ้นมาได้ ถึงแม้ปัญหาที่เกิดจาก ความแตกต่างในสังคมเดียวกันจะมีอยู่ทั่วไป แต่หากเรารู้จักเรียนรู้ความแตกต่าง การเคารพและยอมรับซึ่งความแตกต่างของกันและกัน การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความไว้ใจและมีความปรารถนาดีต่อกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้ประชาชนทุกศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างมีความสุข[6]

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเมืองการ ปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน ตามหลัก

---

[4]พระมหานภดล ปญฺญสุวฑฺโก “การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชุนเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), หน้า 15.

[5]เพชราภรณ์ ประสารฉ่ำ, ฆราวาสธรรม กับวิถีชีวิตแห่งสุขภาวะ, *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2563) : 86-88.

[6]วารุณี ภูริสินสิทธิ์, *ครอบครัวในความหมายใหม่ : การค้นหาชีวิตแบบใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2556), หน้า 64.

ศาสนาที่ตนเองนับถือจะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณธรรมของการ อยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่บุคคลนับถือ[7] ความสำนึกเรื่องชุมชนเกี่ยวข้องกันกับเรื่องเชื้อชาติอย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่า บางครั้งศาสนาก็สามารถขยายขอบเขตความเป็นเพื่อนที่ว่านี้ให้ออกไปนอกกรอบของเชื้อชาติดังที่ชาวมุสลิมทั่วโลกรู้สึกว่าตนเองอยู่ร่วมกันในครอบครัวใหญ่ ชาวพุทธรู้สึกเป็นมิตร การมีเมตตา ศาสนาคริสต์สอนว่ามนุษย์คือบุตรของพระเจ้าเหมือนกัน เราจึงเป็นพี่น้องกัน ทั่วโลก[8]

อีกอย่างหนึ่งสำหรับหน้าที่ของสังคมคือการดูแลสมาชิกให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างความเป็นธรรมด้วยการประสานประโยชน์ให้สมาชิกทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างลงตัว ผลักดันให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์ และประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม รวมทั้งสร้างสำนึกให้คนในสังคมร่วมกันอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของตนเอง ถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นสมบัติของสังคมก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง[9]

สังคมพหุวัฒนธรรม คือการบูรณาการวิธีการทั้งปวงเพื่อผสมผสานประโยชน์แก่สังคมก็ คือ วิธีการครองตน ครองคน และครองงาน ซึ่งประยุกต์ใช้กับการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน หมายถึงกระบวนการตักเตือนตนเองตามพระพุทธพจน์ว่า “จงเตือนตนด้วยตนเอง”[10] พิจารณาตนเองคือ การใช้สติปัญญาพิจารณาเหตุผล เมื่อรู้จักตนทั้งข้อดีและข้อด้อยแล้วก็ให้บริหารตนให้สมบูรณ์เพื่อส่งเสริม การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อส่งเสริมความประพฤติดีประพฤติชอบทั้งกาย สุจริต คือทำสิ่งดีงามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย วจีสุจริต พูดสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยวาจา มโนสุจริต คิดสิ่งที่ดีงามถูกต้องประพฤติชอบด้วยใจ[11] เมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีล 5 ส่งผลให้ผู้คนเป็นคนดี เป็นคนที่สะอาดทั้งทางกาย วาจา ใจ ซึ่งตามหลักศีล 5 ประการกล่าวคือ ศีลข้อที่ 1 การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตตลอดถึงการไม่คิดพยาบาท ศีลข้อที่ 2 การไม่ลักทรัพย์หรือล่วงละเมิดในสิ่งของที่ไม่ใช่ทรัพย์สินของตัวเอง ศีลข้อที่ 3 การไม่ประพฤติผิดหรือล่วงละเมิดในบุตรภรรยาของบุคคลอื่น ศีลข้อที่ 4 การงดเว้นจากการพูดคำที่ไม่จริง ศีลข้อที่ 5 การงดเว้นการเสพสุราของมึนเมาที่จะทำให้เป็นผู้ประมาทขาดสติสัมปชัญญะทุกชนิด เป็นต้น

---

[7]เดือน คำดี, *ศาสนศาสตร์,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553), หน้า 181.

[8]สมภาร พรมทา, *มนุษย์กับศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2554), หน้า 30.

[9]อานันท์ กาญจนพันธ์, *พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556), หน้า 62.

[10]ขุ.ธ. 25/35/66.

[11] ที.ปา. 11/228/227.

3.4 จริยธรรมและคุณธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

คุณธรรมจริยธรรมนับเป็นกลไกของสังคมที่ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานของความประพฤติเป็นสิ่งที่กำหนด ว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติและจะต้องปลูกฝัง ให้กับคนในสังคม เพราะหากคนในสังคมเป็นคนดีแล้ว สังคมก็จะ มีความสุขแต่ถ้าคนในสังคมไม่ดีก็จะมีความวุ่นวายเดือดร้อน ฉะนั้นแล้ว คุณธรรมจริยธรรมจึง เปรียบเสมือน เครื่องมือที่ช่วยในการเตือนสติการกระทำของมนุษย์ให้มีการรูปแบบ การดำเนินชีวิตเป็นไปทิศทางที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต โดยสังคมใดมีผู้ที่มีคุณธรรม อยู่เป็นจำนวนมาก สังคมนั้นย่อมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

คำว่า คุณธรรม จริยธรรม สองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันในด้านคุณงามความดี กล่าวคือ จริยธรรม คือความประพฤติที่ถูกต้องดีงามทั้งกายและวาจา สมควรที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองและ คนในสังคมรอบข้างมีความสุข สงบ เยือกเย็น จริยธรรมเป็นเรื่องของการฝึกนิสัยที่ดี โดยกระทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ผู้มีความประพฤติดีงามอย่างแท้จริงจะต้องเป็นผู้มีความรู้สึกในด้านดีอยู่ตลอดเวลา คือ มี “คุณธรรม” อยู่ในจิตใจหรืออาจกล่าวได้ว่า “จริยธรรม” เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติเป็นพฤติกรรมภายนอก ส่วน คุณธรรม เป็นสภาพคุณงามความดีภายในจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของคนที่ แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจานั้น ย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและ สติปัญญา การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ การพัฒนาด้านสติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม[12] ซึ่งความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม คือ จะช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่น และสงบ ช่วยให้มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ ช่วยควบคุมไม่ให้คนชั่วมีจำนวนมากขึ้น ช่วยให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์มาสร้างสรรค์ แต่สิ่งที่มีคุณค่า ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เจริญไปพร้อม ๆ กัน[13] ซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หมายถึง การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบ หรือกฎหมายและมีคุณธรรมจริยธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเมืองการปกครองเคารพซึ่งกันและกัน ไม่แสดงกิริยาและวาจาดูหมิ่นผู้อื่น และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันตามหลัก ศาสนาที่ตนเองนับถือ จะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นหลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของผู้คนใน สังคมโดยปกติสุข ไม่ว่าจะ

---

[12] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555), หน้า 60.

[13]สมบัติ รัตนนคร, “หลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6”. *บทความวิจัยงานสัมมนาวิชาการระดับชาติ* ประจำปีการศึกษา 2558, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558), หน้า 108.

เป็นสังคมใดหรือประเทศใด การอยู่ร่วมกันของผู้คนเป็นจำนวนมาก ต้องอาศัยกฎระเบียบกติกาของสังคม ซึ่งคนในสังคมนั้น ๆ จำต้องเรียนรู้กฎกติกาของสังคม พร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนรวมนั่นคือ ต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกาทางสังคมการอบรมสมาชิกในสังคมให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์และกติกา ของสังคม คือ การถ่ายทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรมและการทำให้สมาชิกในสังคมนั้นสามารถดำเนินชีวิตได้อย่าง เหมาะสมถูกต้อง

3.4.1 จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติ หรือ แนวทางของการประพฤติ จริยธรรมเป็นสิ่งที่ควร ประพฤติ มีที่มาจากบทบัญญัติหรือคำสั่งสอนของศาสนานั้น ๆ

หลักธรรมของบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนต่อกันจึงจะทำให้อยู่ด้วย กันอย่างมีความสุขในสังคมเอาไว้ 4 ประการด้วยกันซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรมธรรม 4” ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมสำหรับครองเรือนหรือธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน มี 4 อย่างคือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในในการอยู่ร่วมกัน[14]

ความหมายของฆราวาสธรรม 4 ท่านพระภิกษุที่ทรงคุณวุฒิและนักการ ศาสนาหลายท่านได้ให้ความหมายของ ฆราวาสธรรม 4 พร้อมทั้งคำอธิบายของฆราวาสธรรม ไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของฆราวาสธรรมว่า หมายถึงธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ 1.สัจจะ หมายถึงความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง 2.ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3.ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหวมั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย 4.จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมในด้านสัจจะไว้ดังนี้ คัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม แยกสัจจะคือ

---

[14]พระดนัย อนาวิโล (บุญสาร), “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา จังหวัดนครสวรรค์,” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมาหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 139.

ความจริงเป็น 2 ระดับ คือ (1) สมมติสัจจะ – ความจริงโดยสมมติ (2) ปรมัตะสัจจะ - ความจริงโดยปรมัตถ์ คือ จริงตามความหมาย สูงสุด ตามความหมายแท้อย่างยิ่ง เป็นต้น[15]

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของ ฆราวาสธรรม ออกเป็น 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ประการที่สอง เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ 1. เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติสัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการงาน ทมะ หมายถึง ข่มใจ อย่าให้เกิดโทสะ อย่าให้เกิดความรัก หรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อดทนต่อคำด่า จาคะ หมายถึง การให้ทาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย 2. เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ สัจจะ หมายถึงความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใด หรือปฏิบัติธรรมข้อใดแล้วก็ควรตั้งใจจริงทำอย่างสุดความสามารถ ทำให้ถึงที่สุด ดังเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าทำความเพียรเพื่อตรัสรู้ ก็ได้ตั้งสัจจะอธิษฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่าเรียนก็เหมือนกันถ้ามีสัจจะหรือสัจจาอธิฐาน คือทำให้มันจริง ๆ ตั้งใจจริง ๆ ก็จะช่วยให้ทุกคนประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ ทมะ หมายถึงบังคับตัวเอง บังคับใจตนเอง ไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่มายั่วยุ ซึ่งแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ต้องพยายามบังคับให้ได้ ในการบังคับนั้นต้องใช้ไหวพริบและความฉลายเข้าต่อสู้ เพราะจิตใจเมื่อถูกบังคับก็ จะขัดขืนยิ่งกว่าช้างที่ตกมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของตนเองนั่นก็มี 2 วิธีด้วยกันคือ กรณีแรก คือ การปลอบประโลมจิตใจค่อยปลอบโยน กรณีที่สอง คือ การบังคับโดยตรงการตัดใจไม่ให้ ทำในสิ่งนั้น ซึ่งทั้ง 2 วิธีนี้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขันติ เมื่อมีทมะแล้วยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้องอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลส ไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรืออื่น ๆ ต้องใช้ความอดทนอย่าหลงไปตามสิ่งยั่วยุหรือกิเลส จาคะ หมายถึงบริจาคออกไป สละสิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุดออกไประบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะโดยการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธีฆราวาสธรรม 4 คือ 1) สัจจะ คือ ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง 2) ทมะ คือ การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา 3) ขันติ คือ ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย 4) จาคะ คือ ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและ

---

[15]พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่,* (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 43.

ผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว[16]

กถิน อัตถโยธิน ได้กล่าวไว้ว่าเป็นธรรมโดยตรงของฆราวาส เป็นธรรมนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เป็นสามัคคีธรรมอันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกันผู้ปฏิบัติย่อมเกิดความไพบูลย์และตั้งตระกูลให้ถาวรมีความสุขเจริญ สัจจะ หมายถึง สัตย์ซื่อแก่กัน ซื่อตรงต่อกัน เป็นคุณธรรมที่สำคัญในการคบหาของประชาชน ถ้าหากแต่ละบุคคลต่างประพฤติ ซื่อตรง ไว้วางใจซึ่งกันและกันย่อมจะนำความเจริญมาสู่บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติ ทมะ หมายถึง รู้จักข่มจิตของตน ความข่มใจ เป็นคุณธรรมสำคัญอีกประการหนึ่งเพราะคนทั้งหลายย่อมมีอัธยาศัยแตกต่างกัน ถ้าไม่มีการข่มใจปล่อยให้ประพฤติไปตามกิเลสย่อมทำให้แตกสามัคคีกัน[17]

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และทวี ผลสมภพ ได้กล่าวว่าเป็นธรรมสำหรับฆราวาสปฏิบัติฆราวาสคือผู้ครองเรือน ชีวิตของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคม การสมาคมกับคนอื่นต้องมีความจริงใจต่อเขาต้องรู้จักข่มจิตของตน เมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดีต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิตและในบางครั้งต้องบริจาคสมบัติของตนเมื่อเห็นคนอื่นเดือนร้อนฆราวาส คือ

1. สัจจะ หมายถึงมีความจริงใจต่อคนอื่น
2. ทมะ หมายถึงมีนิสัยข่มความรู้สึกของตน
3. ขันติ หมายถึงมีความอดทน
4. จาคะ หมายถึงบริจาคสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์คนอื่น[18]

สรุปความหมายของฆราวาสธรรม 4 เป็นธรรมนำมาซึ่งความสุขความเจริญ ความสามัคคีอันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกันและชีวิตของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคมกับคน อื่นต้องมีความจริงใจต่อเขาต้องรู้จักข่มจิตของตนเมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดีต้องมีความอดทน เพื่อต่อสู้กับชีวิตและในบางครั้งต้องบริจาคสมบัติของตนเมื่อเห็นคนอื่นเดือนร้อน ฆราวาสธรรม ข้อที่ 1 สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ ความซื่อ มีความจริง มีความตรง มีความแท้ ข้อที่ 2 ทมะ หมายถึงพยายามปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสียจากตนเอง พยายามฝึกหัดบังคับใจตนเอง โดยเริ่มจากบังคับทีละเล็กทีละน้อย เมื่อทำบ่อยๆ ครั้งก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัย ข้อที่ 3 ขันติ คือ ความอดทน ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจ ข้อที่ 4 จาคะ หมายถึง ความเสียสละ ตัดใจ

---

[16]พุทธทาสภิกขุ, *ฆราวาสธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, 2523), หน้า 55.

[17]กถิน อัตถโยธิน หลวง, *อธิบายธรรมวิภาค น.ธ.ตรี*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมบรรณาคาร, 2511), หน้า 22.

[18]ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และทวี ผลสมภพ, *หลักพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529), หน้า 98-99.

ตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือความ เสียสละ มี 2 คือ 1. สละวัตถุ หมายถึง การแบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้รวมทั้งการทำบุญให้ทาน 2 สละอารมณ์ หมายถึง ไม่ผูกโกรธใครไม่พยาบาท

ความสำคัญของฆราวาสธรรม 4

ในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ความสำคัญของฆราวาสธรรม 4 หรือธรรมสำหรับชีวิตครองเรือน 4 ประการผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักการความสำคัญของฆราวาสธรรม 4 ได้รวบรวม บทความ ต่าง ๆ จากผู้ทรงคุณวุฒิดังต่อไปนี้

1. สัจจะ ความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกัน เป็นหลักสำคัญที่จะให้เกิดความไว้วางใจและไมตรีจิตสนิทต่อกันขาดสัจจะเมื่อใดย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงแคลงใจกันเป็นจุดเริ่มต้นแห่งความร้าวฉาน ซึ่งยากนักที่จะประสานให้คืนดีได้ดังเดิม

2. ทมะ การรู้จักบังคับควบคุมอารมณ์ ข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่องปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ไม่เป็นคนดื้อด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน คนที่ขาดธรรมข้อนี้ย่อมปล่อยให้ข้อ แตกต่างปลีกย่อยทางอุปนิสัยและการอบรม กลายเป็นเหตุแตกแยกสามัคคีใหญ่โต และถ้าไม่สามารถปรับตนเข้าหากันได้เป็นอันต้องทำลายชีวิตคู่ครองแยกทางขาดจากกัน

3. ขันติ ความอดทนอดกลั้นต่อความหนักและความร้ายแรงทั้งหลาย ชีวิตของผู้อยู่ร่วมกันนอกจากมีข้อแตกต่างขัดแย้งทางอุปนิสัย การอบรม และความต้องการบางอย่าง ซึ่งจะต้องหาทางปรับปรุงเข้าหากันแล้วบางรายอาจจะมีเหตุล่วงเกินรุนแรงแสดงออกจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตามเมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามกว้างขยายต่อไปความร้ายจึงจะระงับลงไป นอกจากนี้ ยังจะต้องมีความอดทนต่อความลำบากตรากตรำและเรื่องหนักใจต่าง ๆ ในการประกอบการงานอาชีพเป็นต้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติความตกต่ำคับขัน ไม่ตีโพยตีพาย แต่มีสติอดกลั้นคิดอุบายใช้ปัญญาหาทางแก้ไขเหตุการณ์ให้ลุล่วงไปด้วยดีชีวิตของคู่ครองที่ขาดความอดทน ย่อมไม่อาจประคับประคองพากันให้รอดพ้นเหตุร้ายต่าง ๆ อันเป็นประดุจมรสุมแห่งชีวิตไปได้

4. จาคะ ความเสียสละ ความเผื่อแผ่ แบ่งปันตลอดถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกันชีวิตบุคคลที่จะมีความสุข จะต้องรู้จักความเป็นผู้ให้ด้วยมิใช่คอยจ้องแต่จะเป็นผู้รับเอาฝ่ายเดียว การให้ในที่นี่มิใช่หมายแต่เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นเรื่องที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตนได้ เช่น ในคราวที่คู่ครองประสบความทุกข์ความเจ็บไข้ หรือมีธุระกิจใหญ่เป็นต้น ก็เสียสละความสุขความพอใจของตน ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัยเป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กำลังใจได้โดยประการใดประการหนึ่ง ตาม ความเหมาะสมรวมความว่าเป็นผู้จิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละไม่คับแคบเห็นแก่ตัวชีวิตครอบครัวที่ขาดจาคะก็คล้ายการ

ลงทุนที่ปราศจากผลกำไรมาเพิ่มเติม ส่วนที่มีมาแต่เดิมก็คงที่หรือค่อยร่อยหรอพร่องไป หรือเหมือนต้นไม้ที่มิได้รับการบำรุง ก็มีแต่อับเฉาร่วงโรย ไม่มีความสดชื่นงอกงาม

3.4.2 คุณธรรมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม สังคหวัตถุ 4 ธรรมอันเป็นเครื่องช่วยเหลือกัน เป็นการผูกมิตร วิธีที่จะผูกมิตรนั้น ต้องมีสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยว ประสานน้ำใจกันและกัน เป็น หลักธรรมขั้นพื้นฐานที่แสดงพฤติกรรมออกมาโดยคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการทำ ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม และเป็นพฤติกรรมที่เอื้อต่อสังคมโดยใช้หลักธรรมพื้นฐานที่แสดง ออกมาโดยคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่น ในการกระทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม ทั้งยังเป็น หลักธรรมที่ใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคลให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถใช้เป็นวิธีการ ในการดำเนินชีวิตภายใต้ความรับผิดชอบในสังคมทั้งในระดับบุคคล และธุรกิจองค์กรโดยมี ความสอดคล้องกับบริบทของสังคมภายใต้พื้นฐานการสงเคราะห์เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งสังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีอยู่ 4 ประการ ได้แก่

สังคหวัตถุ 4 ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ 1) ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน 2) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม 3) อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม 4) สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะแก่ฐานะภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี[19]

บุญสิริ ชวลิตธำรง ได้กล่าวถึงความหมายของ สังคหวัตถุ 4 ว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกัน อันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กัน ซึ่งมีอยู่ 4 ข้อ

1. ทาน หมายถึงการให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุ เช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกันเรื่องที่ควรพูดจา ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ ให้การแนะนำ ในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจุนทุกคนทั้งผู้ใหญ่ ผู้น้อย ต่างก็ควรมีทาน คือ การให้ความ

---

[19]วราภรณ์ บุตรนำชัย. หลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร. *วารสารร้อยแก่นสารอคาเดมี*, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) : 24-26.

ช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ ด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2. ปิยวาจา หมายถึงการเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเสียใจ เจ็บใจ ไม่สบายใจ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมี สติควบคุมใจ ควบคุมวาจา ที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพเหมาะสม แม้ว่าในบางคราวต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยก็ตาม สิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือ สติ นั่นเอง ดังนั้น การพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3. อัตถจริยา หมายถึงการประพฤติประโยชน์ต่อกันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้ง กาย วาจา และใจ ในทุกเวลาทุกโอกาส

4. สมานัตตตา หมายถึงความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่ง หมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมืองในพระพุทธศาสนา คือพระวินัย บัญญัติ สำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั้นเอง[20]

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง วิธีสงเคราะห์ วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือให้เกิดความรักใคร่นับถือ และที่มีความรักนับถือกันอยู่แล้วก็ทำให้เกิดความแน่นแฟ้นมากขึ้น[21]

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวอธิบายไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีหลักการสงเคราะห์ 4 คือ

1. ทาน หรือการให้ คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน

---

[20]บุญสิริ ชวลิตธำรง, *ธรรมโอสถ,* (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2529), หน้า 31.

[21]พันเอกปิ่น มุทุกันต์, *แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตรี,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 453.

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รักวาจาดูดดื่มน้ำใจหรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ ความสุภาพ อ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม

3. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอกันในชนทั้งหลาย และเสมอในทุกข์สุขโดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรม[22]

ชญานิศฐ์ รักแจ้ง ได้ให้ความหมายไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรม 4 ประการที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของ ผู้ประกันตนการผูกมิตรไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล และสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ ทาน คือการให้บริการโดยมีการเสียสละ หรือช่วยเหลือให้ความรู้และคำแนะนำ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ประกันตน ปิยจาวา คือการให้บริการโดยมีการพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับผู้ประกันตน อัตถจริยา คือการให้บริการโดยทำตนให้เป็นประโยชน์บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้มารับบริการคือผู้ประกันตน สมานัตตตา คือการให้บริการโดยเป็นผู้มีความเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาคปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างเท่าเทียมการวางตนวางบุคคลได้อย่างเหมาะสมต่อผู้ประกันตนที่มารับบริการ[23]

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของสังคหวัตถุ 4 คือหลักธรรม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ให้มีความสามัคคีกัน ประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัย 4 ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคีเกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือช่วยเหลือด้วยแรงกายและขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมใน ด้านจริยธรรม

---

[22]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546), หน้า 167.

[23]ชญานิศฐ์ รักแจ้ง, “การให้บริการของสำนักงานประกันสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามทัศนะของผู้ประกันตนเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2554, หน้า 5.

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือทำตัวให้เข้ากับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน[24]

ไพโรจน์ แก่นสาร ได้กล่าวไว้ว่าสังคหวัตถุ 4 นั้นเป็นหลักฐานที่ช่วยให้เกิดความรู้รักสามัคคีขึ้นในกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นครอบครัวชุมชนหรือระดับประเทศแม้แต่ระหว่างประเทศก็ตาม หากนำเอาพุทธธรรมหมวดนี้ไปประยุกต์ใช้การเบียดเบียนกันก็จะลดลงได้มากโลกย่อมมีสันติภาพสันติสุขยิ่งขึ้น ความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมก็จะเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วยเนื่องจาก

1. ทาน การให้การเสียสละแก่กันและกันก่อนไม่ว่าจะเป็นวัตถุทานอภัยทาน หรือธรรมทานล้วนเป็นปัจจัยเสริมสร้างความกลมเกลียวกันในหมู่มนุษย์ได้ทั้งนั้นความขัดแย้งแย่งชิงจ้องแต่จะเอารัดเอาเปรียบกันคงเกิดขึ้นยากในสังคมที่ผู้คนรักการให้การเสียสละ

2. ปิยวาจา มีองค์ประกอบ 3 ได้แก่ ความสุภาพความสัจจริงความมีประโยชน์หรือเป็นถ้อยคำที่สร้างสรรค์ซึ่งนับวันผู้คนจะละเลยคุณธรรมข้อนี้กันมากขึ้นแต่ข่มขู่ กระทบกระเทียบเสียดสีหาสาระอะไรไม่ค่อยได้แถมยังโกหกคำโตกันหน้าตาเฉยปลิ้นปล้อนหลอกลวงกันเองอีกต่างหาก ความสามัคคีคงเกิดยากในหมู่คนที่ขาดปิยวาจาต่อกัน

3. อัตถจริยา การทำแต่ในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และส่วนรวมไม่ชักนำพวกพ้องไปในทางเสื่อม หรือร่วมมือกันอย่างผิด ๆ เช่นคิดเอาเปรียบคนกลุ่มอื่น ประเทศอื่นใช้กำลังที่เหนือกว่ากดขี่ข่มเหงเขาอย่างไม่เป็นธรรมหากหลีกเลี่ยงการประพฤติเช่นนี้ได้ย่อมมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติสุข และความมั่นคงให้มวลมนุษย์ทั้งโลกได้อีกทางหนึ่ง

4. สมานัตตตา การวางตนเสมอกันไม่ยกตนข่มท่านหรือดูถูกดูแคลนผู้อื่นบางอาจารย์บอกว่าคือความเป็นกันเองไม่ถือเขาถือเราซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่ยอมรับกันอยู่แล้วโดยทั่วไป[25]

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึงธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานความสามัคคีช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก และมีไมตรีที่ดีต่อกัน เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล เป็นธรรมอันจะก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมืองและประเทศชาตินั้นเอง

ความสำคัญของหลักสังคหวัตถุ 4

---

[24]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* พิมพ์ครั้งที่ 82. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2550), หน้า 25.

[25]ไพโรจน์ แก่นสาร, *หลักการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการตกลงใจ,* (นครปฐม : สถาบันวิชาการการทหารชั้นสูง, 2551), หน้า 82.

หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่กล่าวไว้ในพุทธศาสนาเถรวาท ในแง่ของการมีมิตรสหายหรือบริวารที่ดีจริง พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของการมีมิตรสหายที่ดีไว้ในอุปัฑฒสูตรว่า “ความเป็นผู้มีมิตรดีมีสหายดีมีเพื่อนดีนี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว” แต่การที่จะสร้างมิตรหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เป็นมิตรสหายกันแล้วไว้ได้นั้นก็เป็นสิ่งที่สำคัญมากเหมือนกันเพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรหรือบริวารเรียกว่าหลักสังคหวัตถุซึ่งมีด้วยกัน 4 ประการคือ

1. ทาน การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับเป็นการแสดงความมีน้ำใจและเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรสหายหรือบริวารไว้ได้พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมาย เช่นผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ การมีวาจาเป็นที่รักเป็นที่ดูดดื่มจิตใจของผู้ฟัง มีวาจาสุภาพอ่อนหวานชวนฟังเป็นวาจาที่ไม่หยาบคาย และก่อให้เกิดประโยชน์การมีปิยวาจานี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการผูกมิตรหรือรักษาน้ำใจมิตรบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นทูตหรือเป็นตัวแทนของประเทศในการเจรจาเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชน และประเทศชาติจะต้องมีเทคนิคในการใช้คำพูดอย่างดีเยี่ยม เพราะถ้าหากใช้คำพูดที่ไม่ดีก็จะส่งผลให้ประชาชน และประเทศชาติสูญเสียผลประโยชน์ได้

3. อัตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่นในเวลาที่จำเป็นไม่เป็นคนนิ่งดูดายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้ในการผูกสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกันจะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่สมควรช่วยเหลือเช่นเมื่อถึงคราวที่มิตรประเทศต้องประสบกับภัยพิบัติต่าง ๆ ที่ประเทศสัมพันธมิตรพอที่จะช่วยเหลือได้ก็ให้ช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ เพื่อเป็นการผูกสัมพันธไมตรีหรือแสดงถึงความมีสัมพันธไมตรีอันดีต่อกัน

4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอต้นเสมอปลายไม่คบมิตรเพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มิใช่ว่าเมื่อเห็นว่ามิตรหมดประโยชน์สำหรับตนแล้วก็เริ่มห่างเหินหรือเลิกคบไปการคบหามิตรจะต้องคบด้วยความจริงใจ และมีความเสมอต้นเสมอปลายทั้งในยามที่มิตรรุ่งเรือง และในคราวตกต่ำ

สุจิตรา รณรื่น ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 ไว้ว่าเป็นหลักแห่งการให้เพื่ออนุเคราะห์ หมายถึงการให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วยความกรุณา คนที่มีทรัพย์คิดช่วยเหลือคนอื่นให้ตั้งตัวได้ย่อมเป็นกำลังสำคัญของครูในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและเพื่อเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ ดังนั้น การให้เกื้อหนุน โอบอ้อมอารีกันด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันด้วย ความกรุณาจึงถือว่าให้เพื่ออนุเคราะห์[26]

---

[26]สุจิตรา รณรื่น, *ศาสนาเปรียบเทียบ,* (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2538), หน้า 15.

พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นทางเกิดของสามัคคีมี 4 ข้อ คือ

1. ทาน คือ การให้ปัน การให้ทานซึ่งกันและกันไม่หวงกัน โดยการให้ทานแบ่งเป็นประเภท ได้แก่ ให้เพื่อการบูชาคุณ ให้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้และให้เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม

2. ปิยวาจา คือ พูดให้เขารัก ไม่พูดให้เขาเกลียด ไม่ใส่ร้ายป้ายสี ต้องพูดให้เขารักเรียกว่า ปิยวาจา ปิโย เทวมนุสสานัง

3. อัตถจริยา บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม อย่านิ่งดูดาย อย่าเห็นแก่ตัว

4. สมานัตตตา เป็นการวางตนให้เหมาะสม เรียกว่า ไม่ถือตัวตนว่าเราดีกว่าเขา ได้แก่ วางตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ เหมาะกับฐานะ เหมาะกับกาลเทศะ ที่ว่าเหมาะสมตำแหน่งหน้าที่นั้น หมายความว่า เรามีหน้าที่อย่างไรก็ไปปฏิบัติไปตามหน้าที่ ที่ว่าเหมาะสมกับฐานะนั้น คือ ใช้จ่ายทรัพย์ให้เหมาะสมกับฐานะก็คือ เข้าใจใช้จ่าย ไม่ฟุ่งเฟ้อ สุรุ่ยสุร่ายเกินไปแต่ก็ไม่ตระหนี่เกินไปจนเข้าขั้นทรมานตนเอง ที่ว่าเหมาะสมกับกาลเทศะนั้นหมายความว่าปฏิบัติกิจให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่[27]

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาศน์ วาสโน) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า เป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้เพื่อสงเคราะห์นี้ หมายถึงการให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจ ร้อยรัดใจให้รวมกันเป็นหมู่ และเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่นับถือ สนิทสนมกันมั่นคง จะเห็นได้จากมีกองทุนช่วยเพื่อนครู ยอมเสียสละเงินของทุกคนที่สมัครใจเข้า เป็นสมาชิกกองทุนถือเป็นการช่วยเหลือกันในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความคิดที่จะช่วยเหลือกันเอง ก่อนที่จะไปขอรับความช่วยเหลือจากต้นสังกัดให้กลุ่มได้บริหารงานด้วยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของ ๆ ตนช่วยเหลือกันด้วย ตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำทั้งเสียสละแรงกาย และเวลาเพื่อส่วนรวม และสิ่งที่มุ่งมั่นด้วย การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวานวาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ จะก่อให้เกิดความสมานสามัคคี เกิดมิตรไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงสิ่งที่ทุกคนยอมรับในกฎกติกาที่ได้ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ทำให้แสดงถึงการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน และผลประโยชน์ที่จะได้ร่วมกันก็คือไมตรีที่ดีต่อกันที่ทุกคนจะได้รับร่วมกัน จึงเป็นแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาในการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน[28]

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน หรือธรรมเพื่อให้ตนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นเครื่องสงเคราะห์

---

[27]พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม), *หลักธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธุรกิจก้าวหน้า, 2542), หน้า 35.

[28]สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาศน์ วาสโน), *สังคหวัตถุ 4,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 11.

โลก สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้เป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ สังคหวัตถุ มี 4 ประการ คือ

1. ทาน แบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ทุนหรือทรัพย์สินสิ่งของตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. อัตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือช่วยเหลือด้านแรงกาย และช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือทำตัวให้เข้ากับเขาได้วางตนเสมอต้นเสมอปลายให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกันต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุข ร่วมทุกข์ร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันกล่าวโดยสรุป การช่วยด้วยทุน ด้วยสิ่งของหรือความรู้ การช่วยด้วยถ้อยคำ การช่วยด้วยกำลังคน การช่วยด้วยการร่วมเผชิญและแก้ปัญหา พฤติกรรมบำเพ็ญสงเคราะห์เป็นพฤติกรรมที่ยึดเหนี่ยวใจคน ประสานหมู่ชนให้ สามัคคี คือ พฤติกรรมนำประยุกต์ของสังคหวัตถุธรรม[29]

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 คือหลักการสงเคราะห์ หรือเรื่องการสงเคราะห์กันช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งประกอบด้วย ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่กัน พระพุทธเจ้ามุ่งที่ธรรมทานมากกว่า อมิสทาน ธรรมทานให้การช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์เพื่อให้บุคคลสามารถแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยตนเอง ปิยวาจา คือการพูดจาน่ารักนิยมนับถือ พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าต้องเป็นถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน ที่ประกอบด้วยสัจจะ คือ ความจริงใจ และต้องเกิดประโยชน์แก่ผู้เจรจาด้วย อัตถจริยา คือการบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งหมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น พระพุทธเจ้าเน้นที่โลกัตถจริยา คือการทำคุณประโยชน์ให้แก่บุคคลในวงกว้างไม่จำกัดเฉพาะตนเอง และญาติผู้ใกล้ชิด สมานัตตตา คือความมีตนเสมอ การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นร่วมสุขร่วมทุกข์กันได้เสมอต้นเสมอปลาย[30]

พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ 4 ว่าเป็นหลักธรรมปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ได้ คือ สังคหวัตถุ 4 อย่าง ได้แก่

---

[29]สุชีพ ปุญญานุภาพ, *พระไตรปิฎกฉบับสาหรับประชาชน,* พิมพ์ครั้งที่ 15, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537), หน้า 110-115.

[30]พุทธทาสภิกขุ, *พุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่และสังคมไทยในอนาคต*, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ 2525), หน้า 255.

1. ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ย่อมเป็นเรื่องยึดเหนี่ยวใจแก่ผู้รับให้ระลึกนึกถึงความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ มีจิตใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลายคนหมู่มากย่อมคบค้าสมาคมด้วยสมดังที่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มากย่อมคบเขา

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจให้กำลังใจ พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ

3. อัตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายความว่าความเป็นผู้มีน้ำใจ ไม่นิ่งดูดาย รู้จักสงเคราะห์ และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สำเร็จ รู้จักช่วยกระทำกิจอันเป็น ประโยชน์บุคคลอื่นหรือแก่สังคมส่วนรวม ตามความเหมาะสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้ำใจ ช่วยใครไม่เป็น คือไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์ เดือดร้อน และ ต้องการความช่วยเหลือ เช่น ในยามประสบทุกข์ภัยต่าง ๆ ได้แก่ อุทกภัยจากน้ำท่วม วาตภัย ภัยจากลมพายุ อัคคีภัย ภัยจากไฟไหม้ เป็นต้น ที่มีน้ำใจอนุเคราะห์ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้อื่น หรือ สังคมที่กำลังได้รับความทุกข์เดือดร้อนเช่นนั้นตามกำลังของตนด้วยใจเมตตา และกรุณาธรรม ความเป็นผู้มีน้ำใจ ย่อมประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ฐานะ และโอกาส ด้วยความเมตตา กรุณาธรรมเช่นนี้ ย่อมเป็นเครื่องผูกใจหรือเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่นให้ผูกสมัครรักใคร่ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้ยั่งยืนนานเป็นอย่างดี ดังมี สุภาษิตคำโบราณว่า ไปบ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น แม้ว่าสมัยนี้การปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่นเป็นเรื่องล้าสมัยแล้ว แต่สุภาษิตนี้ก็ยังเป็นอุทาหรณ์ว่า การรู้จักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นหรือการประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นเครื่องผูกใจคน เป็นคุณธรรมเครื่องครองใจคนได้ดี ให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อ กันได้อย่างยั่งยืน[31]

4. สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอไม่ถือตัว คือความประพฤติปฏิบัติดีต่อผู้อื่นอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้าหรือได้ดิบได้ดีขึ้นไป ก็ไม่ถือตัวหรือทำตัวเย่อหยิ่งกับญาติพี่น้องหรือมิตรสหายเดิมที่เคยคบค้าหรือปฏิบัติดีต่อกัน เคยเคารพนับถือกันอย่างไร ก็คงประพฤติปฏิบัติดีต่อกัน เคารพนับถือกันอยู่อย่างนั้น ความเป็นผู้มีตนเสมอนี้เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจผู้อื่นไว้เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี[32] องค์ประกอบของหลักสังคหวัตถุ 4

---

[31]พระครูสมุห์พิสิทธิ์ อนาลโย (ช่วยตรึก), การเพิ่มพลังศักยภาพแก่อาสาสมัครกู้ภัยของสมาคมกู้ชีพกู้ภัยคอกช้าง จังหวัดยะลา โดยหลักสังคหวัตถุ 4, *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2563) : 26.

[32]พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), *ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ,* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอชทีพีเพรส, 2542), หน้า 83.

พระวีรวัฒน์ รอดสุโข ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1. ทาน หมายถึงการให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุทรัพย์สินเงินทองเครื่องอุปโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกายช่วยกระทำกิจการของกันและกัน ทางกายในด้านวาจาพูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดในด้านสติปัญญาช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่ทุกคนทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรจะมีทาน คือ ให้การช่วยเหลือกันผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยก็ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ด้วยจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการหรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2. ปิยวาจา หมายถึงการเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกัน อันเป็น ถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้นถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะ คือสติดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3. อัตถจริยา หมายถึงการประพฤติประโยชน์กันและกัน คือการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถานบัน เช่น โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติ สิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ สามารถปฏิบัติได้ทั้งกายวาจาใจในทุกเวลาและทุกโอกาส

4. สมานัตตตา หมายถึงความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอหรือเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมืองในทางพระพุทธศาสนาก็ คือพระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั้นเอง[33]

พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ข้อปฏิบัติสำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

1) ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีน้ำใจต่อกันและกัน ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การแบ่งปันความสุขให้แก่กันและกัน ทั้งที่เป็นวัตถุสิ่งของ และแบ่งปันน้ำใจบุคคลในครอบครัวไม่ตระหนี่ถี่เหนียวใช้สอยหรือบริโภคสิ่งของแต่เพียงผู้เดียว

---

[33]พระวีรวัฒน์ รอดสุโข, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาเรื่องสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) 2550, หน้า 25.

2) ปิยวาจา การพูดจากันด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยน พูดด้วยจิตที่ปรารถนารู้จักกาลเวลาในการพูดอย่างเหมาะสม และรู้จักการใช้คำพูด ไม่ใช้วาจาหักล้างเชือดเฉือนจิตใจของผู้อื่นหรือวาจาที่เป็นคำหยาบคาย กระด้างกระเดื่อง ดุด่าเสียดสี อันจะก่อให้เกิดการขัดใจกันในครอบครัวได้

3) อัตถจริยา การช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ได้แก่การสงเคราะห์เกื้อกูลกันของบุคคลในครอบครัว เช่น การช่วยเหลือการงานแบ่งเบาภาระของกันและกัน

4) สมานัตตตา การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพบทบาทหน้าที่ของตนโดยวางตนเสมอต้นเสมอปลายสามารถเข้ากับผู้อื่นได้[34]

อาภา จันทรสกุล กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 สรุปได้ดังนี้

1) ทาน คือความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัย 4 ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2) ปิยวาจา คือการกล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผลเป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจรู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี

3) อัตถจริยา คือการช่วยเหลือด้วยแรงกาย และแรงปัญญาช่วยแก้ไขปัญหา และช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4) สมานัตตตา คือการทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ มีความเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันกล่าวโดยสรุป สังคหวัตถุ 4 หมายถึงการแสดงออกทางความคิด และการกระทำของบุคคลที่ใช้คุณธรรม 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ[35]

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1. ทาน แปลว่า การให้ จำแนกเป็นการให้สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค เรียกอามิสทาน การให้ธรรม คำแนะนำ สั่งสอน ชักจูงในทางทีดีเรียกว่าธรรมทาน

2. ปิยวาจา แปลว่า วาจาที่น่ารัก ก่อให้เกิดความดูดดื่มใจในทางธรรม หมายถึงวาจาสุภาษิต มีประโยชน์ มีเหตุผล ที่ทำตามแล้วให้เกิดประโยชน์ได้จริง วาจาสุภาษิตนั้นทางพระพุทธองค์แสดงไว้ว่ามีองค์ประกอบ 5 ประการ คือพูดถูกกาลเวลา พูดคำจริง พูดอ่อนหวาน พูดมีประโยชน์ พูดด้วยเมตตาจิต

---

[34]พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย, “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2544, หน้า 199.

[35]อาภา จันทรสกุล, *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้คำปรึกษา,* พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2535), หน้า 121.

รวมความว่า วาจา คือวาจาสุภาษิต การพูดดี พูดถูกกาลเวลา พูดคำจริง พูดมีประโยชน์ พูดอ่อนหวาน และพูดด้วยจิตเมตตา ส่วนคำพูดน่ารัก พูดเพื่อให้คนอื่นรักให้คนอื่นหลง แต่ขาดลักษณะแห่งวาจาสุภาษิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำหลอกลวง แม้จะฟังดูน่ารักเพียงใดก็ตามที่ผู้พูดได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นวาจาเช่นนั้นก็ไม่เป็นปิยวาจา เพราะคำพูดนั้นไปทำลายประโยชน์ของผู้ฟัง

3. อัตถจริยา แปลว่า ประพฤติประโยชน์ ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ ธรรมะข้อนี้มุ่งถึงการปรับปรุงตัวเอง 2 ประเด็นคือ ก. การทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ ข. การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในประเด็นแรกที่ว่า ทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ หมายความว่า ทำให้ตัวเรามีค่า มีราคา มีความดีที่พอจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่นได้ด้วยวิธีทำตัวให้เป็นคนมีประโยชน์อาจทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาอบรมและการฝึกฝนตน ให้เป็นคนมีสมรรถภาพพอที่จะช่วยคนอื่นได้ ความมุ่งหมายเพียงเพื่อบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น แสดงอัธยาศัยอันน่ารักน่านับถือเท่านั้นการบำเพ็ญประโยชน์ดังกล่าวนี้ เช่น ช่วยเหลือเพื่อนบ้านในคราวมีกิจ ช่วยบอกกล่าวสั่งสอนวิชาความรู้ ช่วยหางาน ช่วยแนะทางอาชีพให้ คนที่บำเพ็ญประโยชน์จะต้องปฏิบัติตนอีกอยางหนึ่ง คือเว้นจากการกระทำที่จะเป็นภัยแก่ผู้อื่นเสียทั้งสิ้น แม้แต่ของเล็กน้อย เช่น ทิ้งเศษแก้วตามถนนหนทางหรือทำลายสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ให้เสียหาย

4. สมานัตตตา แปลได้หลายนัยและความหมายดี ๆ ทั้งนั้น เช่น ความไม่ถือตัว คือไม่หยิ่งทะนงตน การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ความเป็นผู้เสมอกันในสุขและทุกข์ คือร่วมสุขร่วมทุกข์ การประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะบุคคลและเหตุการณ์ การประพฤติได้ ดังนี้ เป็นข้อหนึ่งในการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ความเป็นผู้วางตัวอย่างเสมอต้นเสมอปลายไม่ถือตัว คือการวางตัวให้เหมาะสมกับฐานะ ไม่ขึ้น ๆ ลง ๆ ไปตามอำนาจของโลกธรรม คือลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อม ลาภ เป็นต้น[36]

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

1. ทาน การให้เป็นลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ของแก่คนอื่นที่ควรแก่การให้ การให้มีอยู่ 2 อย่างใหญ่ ๆ คือ

1.1 การให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ หมายถึงว่าการอนุเคราะห์ การสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยอัธยาศัยไมตรีโอบอ้อมอารีต่อบุคคลเหล่านั้น เขาประสบความเดือดร้อนความขาดแคลนก็สงเคราะห์เขาเท่าที่จะสงเคราะห์กันได้ และบางคราวเป็นเรื่องของอัธยาศัยไมตรีในทำนองที่แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงกันมีของอะไรก็แบ่งกันกินแบ่งกันใช้เป็นการสร้างอัธยาศัยไมตรีอย่างที่คนไทยเราถือว่า “รั้วคนดีกว่ารั้วสังกะสี รั้วเหล็กกำแพง”

---

[36]วศิน อินทสระ, *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา,* พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ธนธัชการพิมพ์, 2544), หน้า 22-24.

1.2 การให้เพื่อ บูชาคุณความดี เช่น การทำบุญตักบาตร การให้อาหาร ให้เสื้อผ้าแก่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ในวันตรุษ สงกรานต์ การเสียภาษีให้แก่รัฐ เป็นการให้ด้วยสำนึกถึงคุณความดีการให้ก็เป็นการปฏิบัติธรรมะเหมือนกัน อย่าลืมว่า ขอบข่ายของการให้พอถึงจุดหนึ่งเมื่อเรา เป็นพวกเดียวกับเขาแล้ว หนักนิดเบาหน่อยก็ทนกันไปกลายเป็น “อภัยทาน” คือ การให้อภัย เมื่ออภัยกันได้ก็เข้าอกเข้าใจกัน ต่อมาก็กลายเป็น “ธรรมทาน” คือ จะพัฒนาไปจากจุดที่วัตถุทาน แต่มาถึงจุดหนึ่งสามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้อย่างคนเฒ่าคนแก่ในท้องถิ่นชนบท ท่านสามารถจะดุด่าเด็กที่เหมือนกับลูกหลานของท่านได้ เวลามีปัญหากรณีพิพาทอะไร ท่านผู้นี้ไปพูดบางที่ก็เลิกแล้วต่อกันได้นี่เพราะอะไร เพราะท่านผู้นี้ได้สร้างสมบารมีด้วยการสงเคราะห์ในเชิงวัตถุธรรมมาก่อนมีการให้อภัยในความผิดพลาดบกพร่องอยู่ในฐานะที่ว่าตักเตือนกันได้

2. ปิยวาจา เจรจาที่อ่อนหวาน ตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้ว ปิยวาจา คือ เจรจาถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รักผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคำดุ คำตักเตือนก็ได้ แต่ถ้าหากว่าพูดด้วยความรัก ความหวังดีปรารถนาดี ถือว่าเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์กัน ถ้าหากอัธยาศัยเริ่มมีความรัก ความปรารถนาดีต่อไปจะกระจายตัวไปเอง คือจะพูดคำสัตย์ คำจริงเอง จะไม่ยุยงให้คนเหล่านั้นเขาแตกแยกกันเพราะรัก หวังดีต่อเขาจะพูดเฉพาะเรื่องที่มี ประโยชน์ มันก็จะกระจายตัวเอง เป็นวจีสุจริตครบทั้งสี่ แต่เริ่มที่ปิยวาจา คือ วาจาอันเกิดจากใจที่มี ความรักและหวังดี ปิยวาจาบางครั้งถ้อยคำอาจไม่ไพเราะ ไม่อ่อนหวาน หากพูดด้วยความปรารถนาดี หวังดี ยังอยู่ในขอบข่ายของปิยวาจา

3. อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นว่ามีทั้งกายกรรมวจีกรรมมโนกรรม ก็ช่วยเหลือขวนขวายในกิจการงาน อย่างในบ้านในเมืองเรา เราก็ช่วยเหลือกันไถนา มีกิจการอะไรก็ตาม เช่น ปลูกบ้านต่างจังหวัดบ้านหลังหนึ่งขนาด 2 – 3 ห้อง ปลูกไม่กี่วันก็เสร็จ เพราะมาช่วยเหลือกัน นี้เรียกว่าประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยกัน ด้วยวาจาคือ พูดในทางที่เสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนะนำชี้แจงแสดงเหตุผลการกระทำบางอย่างต้องคิดใจเขาใจเรา เช่น อยู่ใกล้เคียงเพื่อนคนหนึ่งต้องการจะอ่านหนังสือเราเขย่าวิทยุเสียงลั่น ไม่เป็นอัตถจริยาเพราะทำลายประโยชน์อีกฝ่ายหนึ่งที่เขาจะพึงได้ ข้อนี้ชั้นของวินัยมีวินัยบางข้อ เสริมอัตถจริยา เช่น ภิกษุรูปหนึ่งกำลังท่องปาฏิโมกข์อยู่ เราไปชวนคุย เป็นการทำลายประโยชน์ ท่าน ก็ปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ นั้นคือ สอนให้ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันเกื้อกูลกัน

4. สมานัตตตา ความมีตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ได้แก่การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ควร จะเป็นและที่ตนเป็นไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ 3 วันดี 4 วันร้ายกำหนดทิศทางลมไม่ค่อยถูกว่าจะ เอาอย่างไงกันแน่อีกหนึ่งอย่าง คือ ไม่ลืมตน เช่น เคยเป็นเพื่อนเป็นฝูงกันมาพอได้ดีหน่อยก็ลืมเพื่อน ต้องแสดงอัธยาศัยไมตรีให้ปกติ แม้คนไม่ชอบพูดชอบคุยอะไรก็ต้องทักทายปราศรัยเรื่องที่ออกจะ ปฏิบัติยาก ดูนิทานเปรียบเทียบออกจะฟังง่าย บางเรื่องเป็นการยอมรับนับถือฐานะกันอย่างสหาย 3 คน เป็นขอทาน คนหนึ่งราชรถมาเกย

ได้เป็นพระราชา อีกคนหนึ่งคิดว่าเพื่อนเราเป็นพระราชาก็แบ่ง แต่งตัวขอทานเข้าไป อันนี้เป็นการไม่ให้เกียรติ ไม่ยกย่องเพื่อนในฐานะที่ชอบที่ควรเพื่อนก็ให้เงิน หน่อยหนึ่งแล้วไล่ออกจากเมืองไปเลย อีกคนหนึ่งนับถือว่าเพื่อนก็คือเพื่อนแต่ในที่ต่อสาธารณชนก็ต้องวางตัวให้ความเคารพรับถือตามสมควรแก่ฐานะของเพื่อน นี้คือ เป็นหลักของสมานัตตตา วางตน เหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็นไม่ใช่ว่าพอมีสมานัตตตาแล้วสมภารจะลงเล่นกับลูกวัด คือ ต้องวางตน เหมาะสมแก่ฐานะ[37]

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางที่ใช้ในการดำเนินชีวิตมีการให้ทาน คือการเอื้อเฟื้อต่อกัน ปิยะวาจา พูดจาต่อกันด้วยความสุภาพอ่อนน้อม อัตถจริยาคือการปฏิบัติตนที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่นและสมานัตตตา คือการวางตัวให้เหมาะสมกับตำแหน่งเมื่อมีองค์ประกอบนี้แล้วการจะอยู่ในสังคมการดำเนินชีวิตแต่ละวันก็จะประสบกับความสุขความสำเร็จ

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกฬิยะชื่อกักกรปัตตะ ใกล้เมืองโกฬิยะ ครั้งนั้นทีฆชาณุ หรืออีกชื่อคือพยัคฆปัชชะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลให้พระองค์แสดงธรรมที่เหมาะสมกับตนซึ่งยังเป็นคฤหัสถ์ บริโภคกาม ครองเรือน ทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้ยินดีในเงินและทองอยู่ เพื่อประโยชน์และความสุขในโลกทั้งสอง คือในปัจจุบันและภายหน้า

ธรรม 4 ประการเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบัน

1) อุฏฐานสัมปทา คือ การเลี้ยงชีพด้วยการประกอบการงานที่สุจริต เช่น กสิกรรม พาณิชยกรรม รับราชการ ขยันไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยปัญญาในการงานนั้น

2) อารักขสัมปทา คือ การรักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร ได้มาโดยชอบธรรม ไม่ให้ใครมาลักเอาไป

3) กัลยาณมิตตตา คือ การคบหรือสนทนากับบุคคลที่บริสุทธิ์ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และศึกษาตามบุคคลนั้นในสิ่งที่บุคคลนั้นถึงพร้อม

4) สมชีวิตา คือ การรู้ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งทรัพย์ แล้วเลี้ยงชีพพอเหมาะไม่ฟูมฟายหรือฝืดเคืองจนเกินไป ไม่ใช่ว่ามีรายได้น้อย แต่เลี้ยงชีวิตอย่างโอโถง หรือมีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง

ทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ 4 ประการ ประกอบด้วย เป็นนักเลงหญิง เป็นนักเลงสุรา เป็นนักเลงการพนัน และมีมิตรสหายหรือเพื่อนชั่ว ส่วนทางเจริญแห่งโภคทรัพย์ 4 ประการคือ ไม่เป็นนักเลงหญิง ไม่เป็นนักเลงสุรา ไม่เป็นนักเลงการพนัน และมีมิตรสหายหรือเพื่อนดี[38]

ธรรม 4 ประการเพื่อประโยชน์สุขในภายหน้า

---

[37]พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), *ธรรมปริทัศน์*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 262.

[38]ที.ชา. 23/144/222-225.

1) สัทธาสัมปทา คือ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคต ว่าเป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม

2) สีลสัมปทา คือ เป็นผู้งดเว้นจากปาณาติบาต จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

3) จาคสัมปทา คือ เป็นผู้มีจิตปราศจากมลทิน คือความตระหนี่ มีจาคะ อันปล่อยแล้ว ยินดีในการสละ การจำแนกทาน

4) ปัญญาสัมปทา คือ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาที่เห็นความเกิด และความดับ เป็นอริยะ ชำแรกกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ[39]

คนหมั่นในการทำงาน ไม่ประมาท จัดการงานเหมาะสม เลี้ยงชีพพอเหมาะ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล รู้ถ้อยคำ ปราศจากความตระหนี่ ชำระทางสัมปรายิกประโยชน์เป็นนิตย์ ธรรม 8 ประการดังกล่าวของผู้ครองเรือน ผู้มีศรัทธาอันพระพุทธเจ้าตรัสว่า นำสุขมาให้ในโลกทั้งสองคือประโยชน์ในปัจจุบันนี้และความสุขในภายหน้า บุญคือจาคะนี้ ย่อมเจริญแก่คฤหัสถ์ ดังนี้

3.5 สรุป

การอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปมาอาศัยอยู่รวมกันในบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ความสัมพันธ์ทางตรงเช่นการพูดจา ทักทาย การ ทำงานร่วมกัน การซื้อขาย และให้ความเอื้ออาทรพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาที่ตนเคารพนับถือ ประกอบด้วยด้านบุคคล ด้านครอบครัว ด้านศาสนา และด้านสังคม เป็นต้น ซึ่งการอยู่ร่วมกันสองศาสนา จัดเป็นการอยู่ร่วมกันแบบสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งการอยู่ร่วมกันถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากในสังคม

สังคมพหุวัฒนธรรมเป็นการศึกษาความแตกต่างทางภาษขนบประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิถีชีวิต บนพื้นฐานของการยอมรับ สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของแต่ละบุคคล โดยให้โอกาสชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ แตกต่างกัน ได้รับการพัฒนาทุกด้าน เพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม ซึ่งในท้ายที่สุดการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยนำไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์มีคุณค่าและความสวยงามบนความแตกต่าง หลากหลาย มีศักยภาพ และสามารถ น้ำความแตกต่างมาสร้างความเจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืนแน่นอน การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม คือบุคคลมีความแตกต่าง ทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งทัศนคติ ความเชื่อ อาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจกันได้ การเรียนรู้เพื่อยอมรับในความแตกต่างและความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรเรียนรู้ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

---

[39]ที.ชา. 23/144/222-225.

นอกจากนั้น การอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มากที่มี ความแตกต่างกันในหลายด้าน อาจมีการกระทบกระทั่งกันเกิดปัญหาขึ้นมาได้ ถึงแม้ปัญหาที่เกิดจาก ความแตกต่างในสังคมเดียวกันจะมีอยู่ทั่วไป แต่หากเรารู้จักเรียนรู้ความแตกต่าง การเคารพและยอมรับซึ่งความแตกต่างของกันและกัน การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความไว้ใจและมีความปรารถนาดีต่อกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้ประชาชนทุกศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างมีความสุข

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเมืองการ ปกครอง การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการปฏิบัติตามคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน ตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือจะทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณธรรมของการ อยู่ร่วมกันตามหลักศาสนาที่บุคคลนับถือ[40] ความสำนึกเรื่องชุมชนเกี่ยวข้องกันกับเรื่องเชื้อชาติอย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่า บางครั้งศาสนาก็สามารถขยายขอบเขตความเป็นเพื่อนที่ว่านี้ให้ออกไปนอกกรอบของเชื้อชาติดังที่ชาวมุสลิมทั่วโลกรู้สึกว่าตนเองอยู่ร่วมกันในครอบครัวใหญ่ ชาวพุทธรู้สึกเป็นมิตร การมีเมตตา ศาสนาคริสต์สอนว่ามนุษย์คือบุตรของพระเจ้าเหมือนกัน เราจึงเป็นพี่น้องกัน ทั่วโลก

สังคมพหุวัฒนธรรม คือการบูรณาการวิธีการทั้งปวงเพื่อผสมผสานประโยชน์แก่สังคมก็คือวิธีการครองตน ครองคน และครองงาน ซึ่งประยุกต์ใช้กับการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน โดยจะต้องมีหลังจริยธรรมและคุณธรรมทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานของความประพฤติเป็นสิ่งที่กำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติและจะต้องปลูกฝัง ให้กับคนในสังคม เพื่อสังคมนั้นย่อมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งหลักจริยธรรมและคุณธรรมที่ว่านี้ คือ

1.หลักธรรมของบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนต่อกันจึงจะทำให้อยู่ด้วย กันอย่างมีความสุขในสังคมเอาไว้ 4 ประการด้วยกันซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า”ฆราวาสธรรมธรรม 4” ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมสำหรับครองเรือนหรือธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน มี 4 อย่าง คือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในในการอยู่ร่วมกัน

2. หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม สังคหวัตถุ 4 ธรรมอันเป็นเครื่องช่วยเหลือกันเป็นการผูกมิตรมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน การให้การเสียสละ 2. ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ 3. อัตถจริยา การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และ 4. สมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็นต้น

---

[40]เดือน คำดี, *ศาสนศาสตร์,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553), หน้า 181.

บทที่ 4
วิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน ของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

บทที่ 4 นี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา ซึ่งประกอบด้วยหลักมหสุข/หลักแห่งประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ หลักความพึงพอใจ และหลักคุณธรรม มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 หลักมหสุข (หลักแห่งประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่)

4.1.1 ความหมายของหลักมหสุข

ในเบื้องต้นขอเริ่มศึกษาไปถึงความหมายของประโยชน์นิยมก่อน เพราะก่อนที่จะศึกษาอะไรให้ละเอียดต่อไป จะต้องตอบว่า สิ่งที่จะศึกษาว่าคืออะไร (What) เพื่อเป็นการป้องความไขว้เขวประเด็นที่กำลังศึกษา โดยที่คำว่า ประโยชน์นิยม มีชื่อเรียกอีกคำว่า อรรถประโยชน์นิยม มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า Utilitarianism หมายถึง ทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิด ถูก ดี ชั่ว กล่าวคือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี หรือหมายถึงคำสอนที่ว่าคุณค่าหรือมูลค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกกำหนดโดยใช้ประโยชน์ซึ่งก็คืออำนาจในการสร้างความพอใจให้แก่ความจำเป็น และความต้องการมนุษยชาติเท่านั้น และเป็นคำสอนที่พัฒนาโดย เจเรมี เบนธัม และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ โดยวัตถุประสงค์ของการกระทำทั้งปวงควรนำไปสู่การนำมาซึ่งความสุขมากที่สุดสำหรับคนส่วนใหญ่ที่สุด[1] จุดมุ่งหมายของการกระทำที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิได้หมายความว่ายังประโยชน์ให้เกิดมีแก่ผู้ลงมือกระทำฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นการกระทำที่ก่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ประโยชน์ที่เกิดแก่คนส่วนใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แต่ผู้กระทำจะต้องไม่ลืมคำนึงถึงตัวเองด้วย[2]

ข้อความที่กล่าวมาข้างต้นมีคำสำคัญ ได้แก่ข้อความว่า การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี ส่วนการกระทำอื่นใดที่เป็นไปเพื่อประโยชน์

---

[1]ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อังกฤษ-ไทย,* (กรุงเทพมหานคร : บริษัทออฟเซ็ต เพรส จำกัด จำกัด, 2547), หน้า 101.

[2]John Stuart Mill, *Utilitarianism,* (Ed. By Oskar Piest), (Indianapolis : Bobbs-Merrill, 1971), p. 18.

แก่คนส่วนน้อย หรือเป็นไปเพื่อคนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือเพื่อคนบางกลุ่มบางพวก ถือว่าไม่ตรงกับหลักมหสุขอย่างแน่นอน จึงไม่จำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจแต่อย่างใด ข้อที่ควรพิจารณาเพิ่มเติมก็คือผลที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย ซึ่งผลนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อคนส่วนใหญ่ตามเจตนารมณ์ของการกระทำเพื่อคนและความสุขแก่คนส่วนใหญ่ นี้คือภาพรวมจากผลของการกระทำทางจริยศาสตร์ของแนวคิดประโยชน์นิยม ซึ่งบางคนคิดไปว่าเป็นการสอนให้คนเห็นแก่ตัว แต่ว่าหลักการดังกล่าวเป็นไปเพื่อการเฉลี่ยความสุขให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้แก่คนจำนวนมากที่สุด โดยยึดหลักการที่ว่า สิ่งที่ดีคือสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด

การจะศึกษาและอธิบายความต่อไปผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าควรศึกษาทำความเข้าใจคำว่า ความสุข ในพุทธศาสนาก่อนคำอื่น ๆ คำว่า ความสุข เป็นคำแปลของคำศัพท์ภาษาบาลีว่า สุขํ ซึ่งเรียกในภาษาไทยอย่างง่ายว่า สุข หรือเต็มความว่า ความสุข ดังนั้น ความสุข 2 แบบในพระพุทธศาสนา ในพระพุทธศาสนา มีหลายวิธีการที่จะทำให้คนมีความสุข ซึ่งก็จะเชื่อมต่อกับความมีอิสรภาพ ถ้าปราศจากอิสรภาพ เราก็ไม่สามารถเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้ เราต้องมีอิสรภาพ ดังนั้นเราจึงมีความสุขหลายลักษณะ เช่นเดียวกับมีหลายระดับ และความสุขทั้งหมดนี้ เราสามารถแบ่งได้เป็น 2 อย่าง คือ

1) ความสุขที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ (ความสุขที่ขึ้นต่อสิ่งอื่น หรือความสุขที่พึ่งพา หรือ สามิสสุข)

2) ความสุขที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ (ความสุขที่ไม่ขึ้นต่อสิ่งอื่น หรือความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพา หรือ นิรามิสสุข)

ความสุขที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ สามารถแบ่งได้เป็น 2 อย่าง นักธุรกิจ หรือคนทั่วไปในยุคนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมบริโภค มีความสุขจากกามคุณ 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัสทางกาย หรือมีความสุขจากการเสพเสวยวัตถุต่างๆ ความสุขเช่นนี้ เรียกว่า ความสุขที่ต้องพึ่งพาสิ่งอื่น บาลีเรียกว่า อามิสสุข (สามิสสุข)[3] คนจะมีความสุขได้ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก และถ้าอยากจะมีความสุขมากขึ้น ก็ต้องมีวัตถุมากขึ้น เป็นเจ้าของมากขึ้น เมื่อแสวงหาวัตถุมากขึ้น เราจะมีความขัดแย้งกับคนอื่น และความขัดแย้งเหล่านี้ เพิ่มพูนความทุกข์ ทั้งกับตัวเองและกับคนอื่น รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมด้วยความสุขในลักษณะนี้ไม่สามารถแก้ปัญหาของมนุษย์ได้

วิธีแก้ปัญหาคือ การทำให้คนสามารถจะมีความสุขได้ด้วยตนเอง เพราะเมื่อคนยิ่งมีความสุขด้วยตนเองมากเท่าใด เขาก็จะมีความสุขในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมได้ดียิ่งขึ้น สิ่งนี้จะสำเร็จได้ด้วยความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น

---

[3]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 289.

ความสุขที่ต้องอาศัยวัตถุหรือสิ่งภายนอกมาสนองกามคุณ เป็นสาเหตุของปัญหา ไม่เพียงแต่แก่ผู้อื่น แก่โลก และแก่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่เป็นปัญหาภายในของบุคคลคนนั้นด้วย เพราะว่าความสุขประเภทนี้ ไม่สามารถสนองความพอใจให้เป็นจริงได้ คนจะอยากได้มากขึ้น และบุคคลนั้นก็จะมีความสุขยากขึ้น ซึ่งจะตรงกันข้ามกับวิธีสร้างความสงบและความสุข เรามีชีวิตอยู่ในโลก เราเจริญเติบโตขึ้น เมื่อเราพัฒนาตัวเอง เราก็ควรจะมีความสุขได้ง่ายขึ้น ไม่ใช่มีชีวิตอยู่ยาวนานขึ้น แต่กลายเป็นคนที่ยากยิ่งขึ้นที่จะมีความสุข[4]

ข้อความที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการอธิบายความหมายของคำว่า สุข ตามหลักการของภาษาบาลี ต่อไปเป็นการอธิบายความหมายของความสุขในคัมภีร์พุทธศาสนา คำว่า ความสุข เป็นผลที่เกิดจากการทำดีหรือทำความดีที่เรียกว่า บุญ โดยมีพุทธพจน์รับรองว่า บุญเป็นชื่อของความสุข[5] ในการเจริญภาวนาหรือการบำเพ็ญเพียรทางจิต ความสุขก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดสมาธิ ดังพุทธพจน์ว่า ผู้มีสุข จิตย่อมตั้งมั่น (เป็นสมาธิ)[6] และถือเป็นหลักว่า สมาธิมีสุขเป็นปทัฏฐาน ครั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิบรรลุฌานแล้ว ความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌาน ดังที่เรียกว่าเป็นองค์ฌาน ต่อไปจนถึงฌานที่ 3 ฌานสมาบัติที่สูงกว่านั้นขึ้นไป แม้จะไม่มีสุขเป็นองค์ฌาน แต่ก็กลับเป็นความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไปอีก[7] เพราะฉะนั้น จุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา คือ นิพพาน ก็เป็นความสุข และเป็นบรมสุข คือสุขสูงสุดด้วย นอกจากนั้น จุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนาที่เป็นบรมสุขหรือโพธินั้น ก็พึงบรรลุได้ด้วยความสุข หรือด้วยข้อปฏิบัติที่มีความสุข มิใช้บรรลุด้วยความทุกข์หรือด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์[8]

เรื่องสุขหรือความสุขนี้วามสุข 10 ขั้น ซึ่งมีดังนี้ 1) กามสุข - สุขเนื่องด้วยกาม ได้แก่ ความสุขโสมนัสที่เกิดขึ้นด้วยอาศัยกามคุณ 5 2) ปฐมฌานสุข - สุขเนื่องด้วยปฐมฌาน ซึ่งสงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย ประกอบด้วย วิตก วิจาร ปีติ สุข และเอกัคคตา 3) ทุติยฌานสุข - สุขเนื่องด้วยทุติยฌาน ซึ่งประกอบด้วย ปีติ สุข และเอกัคคตา 4) ตติยฌานสุข - สุขเนื่องด้วยตติยฌาน ซึ่งประกอบด้วย สุข และเอกัคคตา 5) จตุตถฌานสุข - สุขเนื่องด้วยจตุตถฌาน ซึ่งประกอบด้วย อุเบกขาและเอกัคคตา 6) อากาสานัญจายตนสมาปัตติสุข- สุขเนื่องด้วยอากาสานัญจายตนสมาบัติ ซึ่งล่วงพ้นรูปสัญญาได้ โดยสิ้นเชิง ปฏิฆสัญญาล่วงลับไปหมด ไม่มนสิการนานัตตสัญญา นึกถึงแต่อวกาศอันอนันต์เป็นอารมณ์ 7) วิญญาณัญจายตนสมาปัตติสุข- สุขเนื่องด้วยวิญญาณัญจายตนสมาบัติ ซึ่ง

---

[4]สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พระพุทธศาสนาในโลกธุรกิจ : การใช้พุทธธรรมในการทำธุรกิจ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ลิเบอร์ตี้เพรส, 2548), หน้า 11-13.

[5]ขุ.อิติ. 25/200/240.

[6]ที.ปา. 11/155/329.

[7]ม.มู. 12/102/72.

[8]ม.มู. 12/232/457.

คำนึงวิญญาณอันอนันต์ เป็นอารมณ์ 8) อากิญจัญญายตนสมาปัตติสุข- สุขเนื่องด้วยอากิญจัญญายตนสมาบัติ ซึ่งคำนึงภาวะที่ไม่มีอะไรเลยเป็นอารมณ์ 9) เนวสัญญานาสัญญายตนสมาปัตติสุข- สุขเนื่องด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ อันถึงภาวะ ที่มีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ 10) สัญญาเวทยิตนิโรธสมาปัตติสุข- สุขเนื่องด้วยสัญญาเวทยิตนิโรธสมาบัติ อันถึงภาวะที่ดับสัญญาและเวทนาทั้งหมด ถ้าจะจัดให้ย่อเข้า สุข 10 ข้อนี้ ก็รวมเข้าได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) กามสุข – สุขเนื่องด้วยกาม 2) ฌานสุข หรือ (อัฏฐ) สมาปัตติสุข -สุขเนื่องด้วยฌาน หรือ สุขเนื่องด้วยสมาบัติ 8 แยกเป็น 2 ระดับย่อย สุขในรูปฌาน หรือสุขเนื่องด้วยรูปฌาน 4 และสุขในอรูปฌาน หรือสุขเนื่องด้วยอรูปฌาน 4 3 นิโรธสมาปัตติสุข สุขเนื่องด้วยนิโรธสมาบัติ[9]

4.1.2 แนวทางการส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

แนวทางการพัฒนาความสุขเพื่อการอยู่ร่วมกันของศาสนิกระหว่างศาสนามีอยู่ 3 แนวทาง คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขการที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีทักษะการอยู่ร่วมกัน ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ การควบคุมตนเอง การมีความรับผิดชอบ การมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และการมุ่งมั่นพัฒนาสังคม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีหลักปฏิบัติดังนี้

1) หลักการอยู่ร่วมกันอย่างมีขันติธรรมขันติธรรม หมายถึง การอดทนอดกลั้น ความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างในสังคมการเมืองจะมี 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล ความอดทนในระดับนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า สมาชิกในสังคมทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตที่ตนเห็นว่าดีที่สุดภายใต้กฎกติกาของสังคม และระดับรัฐบาล ผู้ใช้อำนาจปกครองรัฐจะต้องมีความเป็นกลาง มีความอดทนต่อความแตกต่างของกลุ่มคนภายใต้การปกครอง เพื่อจัดสรรผลประโยชน์แก่ทุกฝ่ายอย่างเสมอภาค หลักการอยู่ร่วมกันอย่างมีขันติธรรมประกอบด้วย

1) มีการรู้จักตัวเองและยอมรับตัวเอง คือ มีสุขภาพจิตดี ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี

2) มีการยอมรับและเข้าใจตนเองและผู้อื่น ควรทำความเข้าใจว่าไม่มีบุคคลใดที่สมบูรณ์แบบ

3) มีความจริงใจ จะช่วยให้สัมพันธภาพดำเนินไปได้ด้วยดี 4) มีความซื่อตรง คือ มีลักษณะตรงไปตรงมา

5) มีความร่วมมือ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

6) มีความรับผิดชอบ คือ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน รวมทั้งแบ่งเบาความทุกข์ของผู้อื่น

---

[9]ม.ม. 13/100/96.

7) มีความยืดหยุ่น คือ ยอมที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ นอกจากนี้ยังต้องมีความสามารถในการประสานความสัมพันธ์กัน ดังนี้ (1) มีเมตตากายกรรม ได้แก่ ให้เกียรติและเคารพกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (2) มีเมตตาวจีกรรม ได้แก่ การพูดจาติดต่อกันด้วยความเมตตาแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน (3) มีสาธารณโภคี ได้แก่ การแบ่งปันผลประโยชน์โดยชอบธรรมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (4) มีศีลสามัญญตา ได้แก่ การประพฤติดีตามกฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง (5) มีทิฏฐิสามัญญตา ได้แก่ การปรับความเห็นให้เข้ากัน และมีสัมมาคารวะ

3) การเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเราเป็นอย่างมาก การสร้างคุณค่าในตนเองสามารถทำได้โดยการตั้งเป้าหมายและพยายามทำให้สำเร็จ

4) การมองโลกในแง่ดีการมองโลกในแง่ดี หมายถึง การมองโลกในแง่ดีบนพื้นฐานของความเป็นจริง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าเสี่ยง กล้าตัดสินใจ และมีความสุขมากกว่าคนที่มองคนในแง่ร้าย

5) การสร้างทักษะทางอารมณ์ทักษะทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่จะตระหนักถึงความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายในได้อย่างเหมาะสมทักษะทางอารมณ์มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การตระหนักรู้ตนเอง การบริหารจัดการกับอารมณ์ตนเอง การจูงใจตนเอง การหยั่งรู้อารมณ์ของผู้อื่น และการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

6) การบริโภคด้วยปัญญาผู้บริโภควรตระหนักรู้ความจริงต่อไปนี้ (1) เป็นบุคคลที่เป็นส่วนในสังคม ผู้มีความต้องการที่ถูกกระตุ้นโดยอิทธิพลทางสังคม (2) เป็นชีวิตที่เป็นส่วนในธรรมชาติ ผู้มีความต้องการที่ถูกกำหนด โดยเหตุปัจจัยในธรรมชาติที่จะต้องบริโภคเพื่อให้ชีวิตอยู่ได้

7) การเลือกรับและปฏิเสธข้อมูลข่าวสารการเลือกรับข้อมูลข่าวสารสามารถทำได้โดยการเลือกรับเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่เชื่อถือได้และเหมาะสมกับตนเอง เลือกรับข้อมูลข่าวสารที่รับมีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน และพิจารณาความถูกต้อง เที่ยงตรง และความสมบูรณ์ของข้อมูลข่าวสาร

มองที่ภายในตัวบุคคล หมายถึงมองที่กระบวนการก่อทุกข์ภายในตัวบุคคล คือการที่บุคคลประพฤติผิดต่อโลกและชีวิต ทำให้สิ่งทั้งหลายกลายเป็นกาม แล้วก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง นั่นคือเริ่มตั้งแต่การรับรู้ประสบการณ์ต่างๆ แล้ววางท่าทีต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างผิดพลาด ปล่อยให้กระแสไหลไปตามแนวทางของอวิชชา-ตัณหา จนกลายเป็นการสั่งสมอันเคยชินที่เรียกอย่างง่ายว่า การสั่งสมความพร้อมที่จะมีทุกข์ กระบวนการนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในเรื่องพัฒนาการของบุคคล เริ่มตั้งแต่เกิดในครรภ์จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ดังพุทธพจน์ว่า

สมัยต่อมา เด็กนั้น อาศัยความเจริญเติบโต อินทรีย์ทั้งหลายแก่กล้าขึ้น มีกามคุณทั้ง 5 พรั่งพร้อมบริบูรณ์ ย่อมปรนเปรอตน เขาเห็นรูปด้วจตาแล้ว ย่อมติดใจในรูปที่น่ารัก ย่อมขัดใจในรูปที่ไม่น่ารัก ฟังเสียงด้วยหู ดมกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ทราบธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมติดใจในเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ที่น่ารัก ย่อมขัดใจในเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่ไม่น่ารัก มิได้ตั้งสติไว้กำกับตัว เป็นอยู่โดยจิตคับแคบ ไม่รู้จักตามเป็นจริง ซึ่งภาวะหลุดรอดปลอดพ้นของจิต และภาวะหลุดรอดปลอดพ้นด้วยปัญญา ที่จะทำให้บาปอกุศลกรรมซึ่งเกิดขึ้นแล้วแก่ตัวเขา ดับไปได้โดยไม่เหลือ[10]

กาม มี 2 อย่างคือ วัตถุกาม และกิเลสกาม วัตถุกาม คือสิ่งทั้งหลายที่น่าใคร่น่าปรารถนา น่าพอใจ กล่าวโดยสรุปก็ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าใคร่ และเมื่อพูดขยายความออกไปก็รวมถึงทรัพย์สมบัติต่างๆ เรือกสวนไร่นา ลาภยศ สุขสรรเสริญต่างๆ เหล่านี้ ก็เป็นเรื่องกาม เป็นวัตถุกาม ส่วนกิเลสกามก็คือ ตัวกิเลสความอยากได้ที่อยู่ในใจของคน หรือตัวกิเลสที่เป็นเหตุให้อยากให้ใคร่ มีพุทธพจน์อยู่แห่งหนึ่งตรัสว่า ความอยากได้ใคร่ติดที่เป็นความดำรินึกคิดอยู่ในใจของคนนี้แหละเป็นกาม สิ่งทั้งหลายที่วิจิตรงดงามตระการในโลก หาใช่เป็นกามไม่ ใจคนที่นึกคิดอยากได้ใคร่เอานั่นแหละคือกามแท้ ส่วนสิ่งวิจิตรสวยงามทั้งหลายมันก็ตั้งอยู่ตามปกติของมัน ทีนี้ถ้าหากพูดในความหมายขั้นสุดท้ายแล้ว กามจะไม่มีเหลือเลย เหลือแต่ตัวธรรมะอย่างเดียว ทุกอย่างเป็นธรรมะไปหมด ดังนั้นอาจจะต้องตั้งคำถามว่า เราจะพูดถึงเรื่องธรรมกับกามในระดับไหน อาตมภาพได้แสดงความหมายไว้อย่างหนึ่งว่า ธรรมะในฐานะเป็นการปฏิบัติถูกต้องต่อกาม นี้ก็เป็นการพูดในระดับหนึ่ง

กามยังมีความหมายอย่างหยาบและอย่างละเอียดอย่างหยาบเป็นความหมายในภาษาไทยหมายถึงเรื่องเพศซึ่งเป็นความหมายที่แคบ แต่ความหมายทางพุทธธรรมหมายถึง กามคุณ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าชอบใจ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งกินความหมายครอบคลุมมาก มีพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า สมณพราหมณ์ก็ยังเกี่ยวข้องกับกามอยู่ แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกามก็มีหลายระดับ มีทั้งระดับที่ตกเป็นทาสของกามก็มี พวกนี้ต้องตกอยู่ในความทุกข์ ถูกกามบีบคั้น สำนวนท่านว่า ถูกมารทำเอาตามใจชอบ เพราะว่าความสุขความทุกข์ในใจคนขึ้นกับกาม คือ หมดอิสรภาพโดยสิ้นเชิง พวกนี้เป็นเหมือนเนื้อที่ติดบ่วง ชั้นที่ 2 เหมือนกับเนื้อที่ไม่ติดบ่วง แต่นอนทับบ่วงอยู่ พวกนี้ได้แก่พวกที่ยังเสวยกามอยู่ แต่ปฏิบัติต่อกามอย่างถูกต้อง จึงไม่ถูกกามทำพิษเอามากนัก แต่ยังต้องมีความหวาดระแวงบ้าง ไม่พ้นจากอำนาจกามโดยสิ้นเชิง ส่วนพวกที่ 3 นั้นเป็นเหมือนเนื้อที่อยู่ในป่าห่างไกลจากนายพรานชนิดที่มองไม่เห็นหลังแล้ว พวกนี้ชื่อว่าเป็นอิสระโดยสิ้นเชิง การที่จะเป็นอิสระได้นี้ท่านว่าต้องได้ประสบกับปีติสุขอันประณีตและสูงกว่ากาม และมีพระสูตรเช่น มาคัณฑิยสูตร ได้ตรัสสำทับไว้ว่า พระพุทธองค์เองหากยังไม่ได้ประสบปีติสุขที่ประณีตสูงกว่ากามแล้ว จะปฏิญาณพระองค์

---

[10] ม.มู. 12/453/488.

ไม่ได้เลยว่า จะไม่หวนกลับมาสู่กามอีก ฉะนั้น เรื่องกามนี้จึงเป็นเรื่องใหญ่มาก ตราบใดที่เรายังไม่ได้ประสบกับปีติสุขที่ประณีตสูงกว่ากามแล้ว เราจะไม่หลุดพ้นเป็นอิสระจากกามแท้จริงได้ จนกระทั่งเห็นกามหมดความหมายไปเอง ตราบใดที่เรายังไม่ได้ประสบปีติสุขอย่างนั้น ถึงจะปฏิบัติธรรมแค่ไหนก็ตาม เราก็ยังอยู่ในระดับของผู้ฝึกหรือผู้พยายามปฏิบัติ เราอาจมีความภูมิใจหรืออาจยกย่องกันว่าท่านผู้นี้เพียรพยายามปฏิบัติตนเพื่ออิสระ ให้พ้นไปจากกาม แต่การพ้นไปจากกามนั้นยังไม่มีความหมายแท้จริง ตราบใดที่เรายังไม่ได้ไม่ได้ประสบความสุขที่ประณีตสูงส่งกว่ากามนั้น[11]

ส่วนผู้ที่มองเห็นกามหรือส่วนเสียของกามว่ามีข้อบกพร่องต่างๆ แล้วต่อมาได้ประสบความสุขที่ประณีตกว่ากามสุข ประจักษ์กับตน จนไม่อยากได้กามคุณนั้นอีกแล้ว ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสชี้แจงไว้ในเชิงเปรียบเทียบอีกเช่นกัน มีใจความว่า กามทั้งหลายเป็นสิ่งที่สัมผัสทุกข์ มีความเผาลน เร่าร้อน เป็นปกติธรรมดาเหมือนกันทุกกาลเวลา แต่คนถูกกามตัณหาบ่อนไซ มีอินทรีย์เสียหายบกพร่องไป จึงเกิดสัญญาวิปริตต่อกาม ซึ่งมีสัมผัสทุกข์แท้ๆ ว่าเป็นความสุข[12]

กามคุณมี 5 อย่างคือ กามคุณ 5 ส่วนที่น่าใคร่น่าปรารถนา, ส่วนที่ดีหรือส่วนอร่อยของกาม 1) รูป คือ รูป 2) สัททะ คือ เสียง 3) คันธะ คือ กลิ่น 4) รสะ คือ รส 5) โผฏฐัพพะ คือ สัมผัสทางกาย[13] ธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ เมื่อธรรมอันเราแสดงไว้แล้วโดยบรรยายอย่างนี้ ชนเหล่าใดจักรู้ สำคัญ ชื่นชมตามคำที่เรากล่าวเจรจาดีแล้วแก่กันและกัน ชนเหล่านั้นพึงหวังได้ว่า จักพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันด้วยนัยน์ตาที่เปี่ยมด้วยความรักอยู่ ดั่งพุทธองค์ที่ตรัสแก่พระอานนท์ว่า

“อานนท์ กามคุณ 5 ประการนี้ กามคุณ 5 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด 2. เสียงที่จะพึงรู้แจ้งทางหู 3. กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งทางจมูก 4. รสที่จะพึงรู้แจ้งทางลิ้น 5. โผฏฐัพพะที่พึงรู้แจ้งทางกายที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนัด กามคุณ 5 ประการนี้

สุขโสมนัสที่เกิดขึ้นเพราะอาศัยกามคุณ 5 ประการนี้ เราเรียกว่า กามสุข ชนใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่างยิ่งนี้ เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้”[14]

---

[11]พระราชปริยัติวิมล, แนวทางการพัฒนากามสุขสู่ความสุขแท้ของคนในสังคมไทย, *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2564) : 62-63.

[12]เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-67.

[13]ม.มู. 12/197/168; 327/333.

[14]ม.ม. 13/90/92.

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สงัดจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌานที่มีวิตก วิจาร ปีติ และสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่นี้แล ชื่อว่าสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

ชนใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบอย่างยิ่งนี้ เราก็ไม่คล้อยตามคำของชนนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร คือ เพราะวิตกวิจารสงบระงับไป ภิกษุในธรรมวินัยนี้บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสในภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิอยู่ บรรลุตติยฌาน บรรลุจตุตถฌาน อยู่นี้แล ชื่อว่าสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ ชนใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงรูปสัญญา ดับปฏิฆสัญญา ไม่กำหนดนานัตตสัญญาโดยประการทั้งปวง บรรลุอากาสานัญจายตนฌานอยู่โดยกำหนดว่าอากาศหาที่สุดมิได้นี้แล ชื่อว่าสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ชนใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า[15]

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุวิญญาณัญจา-ยตนฌานอยู่ โดยกำหนดว่า ‘วิญญาณหาที่สุดมิได้’ นี้แล ชื่อว่าสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ ชนใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงฌานได้โดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญา-ยตนฌานอยู่ โดยกำหนดว่า ‘ไม่มีอะไร’ นี้แล ชื่อว่าสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ชนใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุเนวสัญญา-นาสัญญายตนฌานอยู่นี้แล ชื่อว่าสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

อานนท์ ชนใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ชนทั้งหลายย่อมเสวยสุขโสมนัสที่สงบ อย่างยิ่งนี้’ เราก็มิได้คล้อยตามคำของชนนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะยังมีสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้

สุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เพราะล่วงฌานได้โดยประการทั้งปวง บรรลุสัญญา-เวทยิตนิโรธอยู่นี้แล ชื่อว่าสุขอื่นที่ดีกว่าและประณีตกว่าสุขนี้[16]

อานนท์ เป็นไปได้ที่อัญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่าเป็นไปได้หรือเป็นไปได้อย่างไรที่พระสมณโคดมกล่าวสัญญาเวทยิตนิโรธ และบัญญัติสัญญาเวทยิตนิโรธนั้นไว้ในสุข

อานนท์ อัญเดียรถีย์ปริพาชกทั้งหลายผู้กล่าวอย่างนี้ “เธอทั้งหลายพึงค้านว่าท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงหมายถึงสุขเวทนาเพียงอย่างเดียวแล้ว บัญญัติสัญญาเวทยิตนิโรธนั้นไว้ในสุข

---

[15]ม.ม. 13/90/93.

[16]ม.ม. 13/90/94.

เลย แต่บุคคลย่อมประสบสุขในฐานะใดๆ มีสุข ในฐานะใดๆ พระตถาคตจึงทรงบัญญัติฐานะนั้น ๆ ไว้ในสุข”[17] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ท่านพระอานนท์มีใจยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล

กามคุณ 5 อย่าง ซึ่งเป็นที่ที่ภิกษุพึงพิจารณาจิตของตนเนือง ๆ ว่ามีความฟุ้งซ่านแห่งใจเกิดขึ้นเพราะกามคุณ 5 นี้อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพราะอายตนะใดอายตนะหนึ่ง ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้ชัดอย่างนี้ว่ามีความฟุ้งซ่านแห่งใจเกิดขึ้นเพราะกามคุณ 5 นี้อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพราะอายตนะใดอายตนะหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า ความกำหนัดพอใจในกามคุณ 5 นี้ เรายังละไม่ได้แต่ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่าไม่มีเลยที่ความฟุ้งซ่านแห่งใจเกิดขึ้นแก่เราเพราะกามคุณ 5 นี้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือเพราะอายตนะใดอายตนะหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนั้น ภิกษุย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า ความกำหนัดพอใจในกามคุณ 5 นี้ เราละได้แล้วด้วยอาการนี้แล เป็นอันเธอรู้สึกตัวในเรื่องกามคุณ 5

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผู้ปฏิบัติต่อกามคุณได้อย่างถูกต้องข้างต้น ก็จะมีแต่ความก้าวหน้าไปสู่สุขที่ประณีตได้ง่ายขึ้น เมื่อผู้ปฏิบัติประสบสุขอันประณีตแล้ว สุขอันประณีตนั้นก็จะกลับเป็นเครื่องช่วยควบคุมการแสวงหาและการเสพกามสุข ให้อยู่ในขอบเขตแห่งความถูกต้องดีงาม และเมื่อผู้ปฏิบัติเห็นคุณค่าของสุขประณีตที่สูงกว่าและละเอียดยิ่งกว่า ในที่สุดก็จะไม่เวียนกลับมาหากามสุขอีกเลย

4.1.3 การปฏิบัติตามหลักมหสุขเพื่อการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การปฏิบัติตามหลักมหสุขในจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม คือ การกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขและความพึงพอใจมากที่สุด ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม การจะวิเคราะห์ประเด็นนี้ได้ครบถ้วนคงต้องไปกล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม โดยแบ่งการศึกษาเชิงวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) แนวจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม จริยศาสตร์เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่พัฒนาแนวความคิดจากอดีตสู่ปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาแนวคิดจากแนวคิดหนึ่งเป็นอีกแนวคิดหนึ่ง ซึ่งมีพื้นฐานความคิดเดียวกัน แต่สถานการณ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างจากเดิม จึงต้องพัฒนาแนวคิดให้เหมาะสมกับสิ่งที่เปลี่ยนไป แนวคิดประโยชน์นิยมเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะดังกล่าว โดยที่จริยศาสตร์ได้นำแนวคิดนี้มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการกระทำว่า ดีหรือเพิ่มความสุขหรือลดความทุกข์ (Increase the amount of happiness and decrease the amount of suffering.)[18]

---

[17]ม.ม. 13/91/94.

[18] James Hasting, *A Dissertation : The Utilitarianism Ethics in John Stuart Mill*, (Rome : NP. 1974), p. 564.

โดยพิจารณาจากการกระทำนั้นที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขในปริมาณที่มากที่สุด แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในจำนวนมากที่สุดด้วยคำกล่าวที่ว่า The greatest happiness of the greatest number ของเจเรมี เบนธัม นักปรัชญาผู้เขียนหนังสือ An Introduction to the Principles of Moral and Legislation ในปี 1786 แนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับในหลักการที่สามารถอธิบายถึงเหตุผลที่การกระทำใดที่ควรจะดำเนินต่อไป หรือควรจะหยุดการกระทำนั้นๆ [19]เพราะหากทำไปกว่าที่ทำอยู่ในขณะนั้นอาจจะก่อผลเสียมากกว่าผลดีที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า ดังนั้นแนวคิดหลักของประโยชน์นิยมคือการพิจารณา ตรึกตรอง ไตร่ตรอง หรือใคร่ครวญว่าการกระทำนั้นๆ จะก่อให้เกิดความสุขหรือความทุกข์มากกว่ากัน หรือเมื่อจะเกิดขึ้นจะเกิดแก่คนส่วนมากหรือไม่ และผลอื่นๆ อีกมากที่จะต้องเกิดแก่คนส่วนมาก

แม้นักคิดคนสำคัญของปรัชญาประโยชน์นิยม จะมีแนวคิดและความเห็นที่ต่างกันบ้าง แต่ก็มีหลักใหญ่ใจความของลัทธิหรือแนวคิด ที่มีลักษณะร่วมกันหรือคล้ายกันมีดังนี้

(1) ความพึงพอใจเท่านั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือการจะเรียกสิ่งทั้งหลายว่า ดี ก็ต่อเมื่อลักษณะที่น่าพึงพอใจ หรือเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความพึงพอใจ

(2) ความพึงพอใจระหว่างคนสองคน (หรือหลายคน) หากเกิดความพึงพอใจในจำนวนที่เท่า ๆ กัน ย่อมหมายถึงบุคคลทั้งสอง (หรือหลายคน) ย่อมเป็นคนดีเสมอเหมือนกันด้วย

(3) มนุษย์ไม่อาจกล่าวว่าการกระทำใดถูกต้อง หากการกระทำนั้นไม่มีลักษณะหรือแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุขที่มากที่สุด (The greatest happiness)

(4) พันธะหรือหน้าที่ของรัฐบาลต่อประชาชนนั้น ซึ่งไม่มีอะไรมากไปกว่าการไม่ต้องทำอะไร เพราะประชาชนจะเป็นผู้ใช้ความสามารถของคนกระทำหน้าที่อยู่แล้ว รัฐบาลจึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องมีอำนาจมากนัก เว้นเสียแต่จะขยายฐานอำนาจไปในทางที่ส่งเสริม หรือเป็นผลให้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมของประชาชนดีขึ้น

กลุ่มนักคิดประโยชน์นิยมจึงมีความเชื่ออย่างมั่นคงว่า ‘ความสุขหรือความพึงพอใจเท่านั้นเป็นสิ่งดี หรือทุกคนมุ่งแสวงหาความสุข’ ดังนั้นพวกเขาจึงใช้ความสุขและความพึงพอใจ เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจเลือกประโยชน์ในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม การที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือนโยบายใดนโยบายหนึ่ง ด้วยเหตุผลหรือเกณฑ์การตัดสินที่ว่า การกระทำที่ดีหรือนโยบายที่ดีนั้นจะต้องเป็นการกระทำหรือนโยบายที่ก่อให้เกิดความสุขจำนวนมากที่สุดตามหลักมหสุข

เพราะฉะนั้น เพื่อเป็นการศึกษาหลักมหสุขแนวประโยชน์จนเกิดความเข้าใจที่กระจ่างมากขึ้นจากการปฏิบัตินั้น ผู้เขียนขออธิบายหลักเกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม ดังนี้

---

[19] Jeremy Bentham, *An Introduction the Principles of Moral and Legislation*, (Darien, conn : Hafner Pub, 1962), p. 47.

หลักเกณฑ์ตัดสินทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยม แนวคิดประโยชน์นิยมเป็นหลักการที่อิสระจากแนวคิดทางศาสนา โดยคำนึงถึงปริมาณของประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับ แตกต่างตามลักษณะแนวคิดของนักปรัชญาแต่ละคน แม้ว่าพวกเขาจะเสนอความคิดที่แตกต่างกันระหว่างความสุขในรายละเอียดปลีกย่อย แต่นักประโยชน์นิยมอย่างเบนธัมและมิลล์ ยังมีความคิดร่วมกันที่ว่าความสุขจะต้องเป็นประโยชน์สูงสุด โดยแนวคิดนี้สามารถพิจารณาความพึงพอใจหรือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ดังนี้

(1) ประโยชน์นิยมแบบการกระทำ (Act Utilitarianism [AU]) มาจากแนวคิดของเบนธัมในต้นศตวรรษที่ 19 โดยมีหลักการว่า ควรกระทำสิ่งที่นำประโยชน์สำหรับคนทุกคนที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับผลกระทบในแต่ละกรณี ประโยชน์นิยมแบบการกระทำจะให้เสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง (individual) ซึ่งการตัดสินปัญหาทางจริยธรรม สถานการณ์ บุคคล สถานที่ และเวลาที่มีความแตกต่างกัน ควรตัดสินว่าในสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ สิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับคนในสถานการณ์นั้น

(2) ประโยชน์นิยมแบบกฎ (Rule Utilitarianism [AU]) มาจากแนวความคิดของมิลล์ ซึ่งมีความเห็นแตกต่างจากเบนธัม โดยมีความเห็นว่าควรตั้งกฎเกณฑ์และปฏิบัติตามกฎ ที่จะนำมาซึ่งผลดีสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ประโยชน์นิยมแบบกฎจึงเสนอกฎเกณฑ์ที่ว่า อะไรก็ตามที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ ก็สร้างกฎเกณฑ์นั้นขึ้นมาและใช้บังคับ เพื่อให้เกิดประโยชน์ของคนทุกคน[20]

แม้ว่าแนวคิดทั้งสองจะมีความแตกต่างกันในแนวทางการพิจารณา แต่ประโยชน์ที่จะได้เกี่ยวกับบุคคล สถานการณ์และบุคคลที่แตกต่างกัน หลักเกณฑ์ที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาผลของการกระทำของทั้งสองแนวคิด ก็ยังจะใช้หลักเกณฑ์นี้

หลักแห่งประโยชน์ หลักมหสุขมีหลักการอยู่ว่า จำต้องคำนวณความสุขที่ได้รับจากการกระทำ ซึ่งกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด นับเป็นการกระทำที่ถูกต้อง หลักการนี้มีความเกี่ยวกับการตัดสินใจของบุคคลในลักษณะความสัมพันธ์ ที่พึงจะมีต่อกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ เป็นมาตรการสำคัญที่เป็นมาตรวัดการกระทำ ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นถึงการกระทำที่เป็นความถูกต้อง หรือว่าเป็นการกระทำที่ผิด ความถูกต้องหรือความผิดพลาดอันมาจากการกระทำจะมีมาตรการหนึ่งมาเป็นเครื่องวัดคือ หลักแห่งประโยชน์หรือหลักมหสุข [21] หลักการนี้เกิดก่อนที่จะเกิดแนวคิดของเจเรมี เบนธัม แต่ไม่มีความชัดเจนของความคิดเท่าใด เบนธัมได้นำมาขยายให้ชัดเจนขึ้นอีกระดับหนึ่ง แต่ยังไม่มีความสมบูรณ์ ต่อมา จอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้ปฏิรูปลักษณะของ

---

[20]อรรถจินดา ดีผดุง, *เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : นำอักษรการพิมพ์, 2540), หน้า 60.

[21]สุเมธ เมธาวิทยกุล, *ปรัชญาเบื้องต้น,* (กรุงเทพมหานคร : โอเดี้ยนสโตร์, 2534), หน้า 74.

แนวคิดประโยชน์นิยมต่อจาก เจเรมี เบนธัม ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่าหลักมหสุขมีความหมาย และอยู่ในฐานะเป็นมาตรการในการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมของประโยชน์นิยม

มาตรการที่เบนธัมได้กำหนดขึ้น มิลล์เห็นว่ายังขาดความชัดเจนในการจำแนกสิ่งต่างๆ เพื่อให้เห็นชัดเจนมากขึ้น ดังนั้นจึงได้พิจารณาและเสนอแนะหลักมหสุข โดยการพิจารณาผลที่เกิดขึ้น และได้เสนอหลักการอันหนึ่งที่สามารถถือได้ว่า เป็นบัญญัติทางจริยธรรมที่มีหลักการอยู่บนหลักมหสุข นั่นคือ คุณค่าสำหรับความพึงพอใจและความเจ็บปวด เมื่อพิจารณาคุณค่าภายในตัวเอง จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่ามันเข้มข้นเพียงใด นานขนาดไหน เร็วหรือไม่ มีความแน่นอนเพียงใด มีความบริสุทธิ์เพียงใด ความพึงพอใจหรือความทุกข์ใดมีลักษณะเช่นนี้ โดยส่วนตัวแล้วจงเลือกแต่ความพึงพอใจ ในสังคมจะเผื่อแผ่ให้กว้างขวาง ในทุกๆ เรื่องจงขจัดความทุกข์ ถ้าจำเป็นต้องลดความทุกข์ให้น้อยลง[22]

การอ้างถึงประโยชน์ในฐานะเป็นพื้นฐานของจริยธรรม จำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่คุณค่าของความพึงพอใจ และยอมรับตามหลักเหตุผลว่าผลที่ตามมาย่อมมีค่าเสมอ โดยเฉพาะคุณค่าภายในซึ่งจะต้องเป็นคุณค่าในด้านบวก โดยไม่มีด้านลบมาปะปนด้วย ผลที่ตามมาจึงจะเป็นการดีและถูกต้อง มีความสอดคล้องกับคุณค่าภายใน และหลักการที่ยอมรับเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย

หลักมหสุขจึงเป็นรากฐานทางจริยธรรมของประโยชน์นิยม โดยจะมีประโยชน์เป็นสิ่งที่ดีต่อเมื่อให้ความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด การกระทำที่ถูกจะต้องส่งเสริมให้เกิดความสุข ส่วนการกระทำที่ผิดก่อให้เกิดความทุกข์ ความเจ็บปวด หรือความสุขเป็นสิ่งซึ่งหมายถึงความพึงพอใจที่ปราศจากความเจ็บปวด ความไม่สมสุข [23]

ดังนั้น ความพึงพอใจจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และเป็นเป้าหมายของการแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ เมื่อบุคคลต้องการแสวงหาความสุข ก็ต้องพยายามให้ชีวิตของตนมีความสุขอย่างมากที่สุด ในประมาณที่มากที่สุด ภายใต้กฎเกณฑ์และข้อกำหนดของสังคม บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ในการกระทำสิ่งต่างๆ โดยเท่าเทียมกัน ประโยชน์นิยมเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความดีเป็นพื้นฐานด้วยกันทั้งสิ้น แนวความคิดเช่นนี้จึงเป็นการย้ำหลักการของประโยชน์นิยม ที่จะต้องคำนึงถึงปริมาณและคุณภาพของความสุข รวมทั้งประสิทธิภาพของมนุษย์ที่สามารถกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง

การกระทำที่เรียกว่า ดี จึงหมายถึงการกระทำที่ทุกคนจะต้องได้ประโยชน์เท่าเทียมกัน ทั้งผู้ลงมือกระทำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยจะต้องไม่ลดตนเองให้น้อยกว่าผู้อื่น และไม่ลดผู้อื่นให้น้อยกว่าตนเอง ดังที่จอห์น สจวต มิลล์ ได้อ้างถึงในงานเขียนของเขาว่า

---

[22]Jeremy Bentham, *An Introduction the Principles of Moral and Legislation*, p. 12.

[23]John Stuart Mill, *Utilitarianism*, p.257.

ความสุขซึ่งใช้เป็นมาตรฐานของประโยชน์นิยมที่จะตัดสินว่า การกระทำใดถูกต้อง มิใช่ความสุขส่วนตัวของผู้ลงมือประทำ แต่เป็นของทุกคนที่เกี่ยวข้องระหว่างความสุขของผู้กระทำกับของผู้อื่น ประโยชน์นิยมเรียกร้องให้ผู้กระทำวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยทำตัวเป็นเหมือนผู้ดูอย่าเข้าข้างใคร [24]

หลักเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาประโยชน์สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ ดังนี้

(1) เลือกสิ่งที่ให้ประโยชน์ในระยะเวลาที่นานกว่า

(2) ถ้าไม่มีสิ่งที่ดีให้เลือก ก็เลือกสิ่งที่เลวน้อยที่สุด

(3) การกระที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์ปริมาณมากที่สุดของคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด รวมทั้งผู้กระทำด้วย

(4) ทุกคนมีความเทียมกัน

(5) ประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำมีความสำคัญมากกว่าเจตนา

(6) กฎเกณฑ์ทุกอย่างสามารถยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงได้ หากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

นอกจากนี้เบนธัมเชื่อว่า ความมีเหตุผลของมนุษย์จะผลักดันให้มนุษย์กระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อแสวงหาความสุขสบายและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด ซึ่งความคิดเช่นนี้น่าจะเชื่อว่าสัญชาตญาณจะเป็นผู้บงการมากกว่าความมีเหตุผล ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปจากพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ เช่น เมื่อรู้สึกหนาวก็พยายามหาบริเวณที่มีแดด เพื่อหลีกหนีหรือลดความหนาวเย็น หรือเมื่อคราวรู้สึกร้อนก็พยายามเข้าหาเงาไม้หรือศาลาเพื่อหลีกหนีความร้อน หรือในการฝึกสัตว์ถ้าเราทำให้มันเจ็บปวด มันจะไม่ทำตามที่เราต้องการ แต่ถ้ามีการให้รางวัลซึ่งทำให้มันมีความสุข มันก็จะทำตามที่เราต้องการ อย่างไรก็ตามความคิดของเบนธัมก็ยังสะท้อนให้เห็นภาพอยู่บนหลักการว่า การแสวงหาความสุขและหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดหรือความทุกข์ คือเหตุผลที่บงการการกระทำของมนุษยชาติ โดยมีความปรารถนาในชั้นสุดท้ายอยู่ที่ ความสุข เป็น ความพึงพอใจ ซึ่งจะสรุปจริยธรรมของเบนธัมได้ดังนี้

(1) หลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคล : จงแสวงหาความสุข

ประโยชน์สุขหรืออรรถประโยชน์ตามทัศนะของเบนธัม หมายถึงคุณลักษณะในตัวของวัตถุที่มีแนวฯมจะให้ผลได้ในรูปของประโยชน์ใช้สอย ความสะวกสบาย และความพึงพอใจ ส่วนหลักอรรถประโยชน์ (The principle of utility) นั้นหมายถึง หลักที่เห็นชอบ (หรือไม่เห็นชอบ) ด้วยกับการกระทำที่มีแนวโน้มจะส่งเสริม (หรือขัดขวาง) ประโยชน์สุขดังกล่าว ดังนั้นหลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคล ก็คือ ‘หลักแห่งการกระทำมี่ดำเนินไปบนพื้นฐานของหลักอรรถประโยชน์ โดยถือว่าการกระทำที่ดี คือการกระทำที่นำมาซึ่งประโยชน์สุข และการกระทำที่ชั่ว คือการกระทำที่ขัดขวาง

---

[24]Michael McPherson S., *Mill’s Moral Theory & the Problem of Preference Chang* : (Ethics’92, January, 1985), p.22.

ประโยชน์สุข’ โดยนัยนี้ การกระทำตามหลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคล จึงถือได้ว่าเป็นการกระทำที่มีเหตุผล เนื่องจากเป็นการกระทำที่เป็นไปตามหลักอรรถประโยชน์ [25]

(2) หลักจริยธรรมของสังคม : จงทำประโยชน์ให้มหาชน

เบนธัมเชื่อว่า หลักอรรถประโยชน์ของเขานั้นใช้ได้ทั้งปัจเจกบุคคลและสังคม โดยได้ให้ความเห็นว่าเมื่อชุมชนเป็นสิ่งที่ประกอบขึ้นจากแต่ละหน่วยของสมาชิกภายในชุมชน ดังนั้น ผลประโยชน์ของชุมชน ก็คือผลประโยชน์ของสมาชิกทุกคนมารวมกัน เพราะฉะนั้น การกระทำที่สมาชิกควรนำไปปฏิบัติ ก็คือการกระทำที่ให้ผลสุทธิเป็นบวกระหว่างความเจ็บปวดกับความพึงพอใจ เมื่อจำนวนคนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้นคงที่ หรือการกระทำที่ยังผลให้จำนวนคนที่ได้รับความพึงพอใจมีมากกว่าจำนวนคนผู้เสียผลประโยชน์ (ภายในขอบเขตที่ประโยชน์เกิดขึ้นจำนวนหนึ่ง) และเมื่อพิจารณาทั้งจำนวนคนและประโยชน์สุขแห่งชุมชนร่วมกันแล้ว จึงเกิดเป็นหลักจริยธรรมของสังคมขึ้น โดยเบนธัมเสนอหลักจริยธรรมไว้ว่า การกระทำที่ดีที่สุด คือการกระทำที่ทำให้เกิดประโยชน์สุขที่มากที่สุดของจำนวนมาที่สุด (The greatest happiness of the greatest number)

(3) หลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคลเปรียบเทียบกับหลักจริยธรรมของสังคม

มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปว่าหลักจริยธรรมของปัจเจกบุคคลกับหลักจริยธรรมของสังคมไม่ขัดแย้งกันเองหรือ เบนธัมได้ใช้แง่มุมทางกฎหมายมาประกอบคำตอบว่า ‘ไม่’ กล่าวคือถ้าหลักเกณฑ์กฎหมายตั้งอยู่บนฐานของ ‘หลักอรรถประโยชน์’ แทน ‘หลักสิทธิธรรมชาติ’ ของล็อค[26] และนักคิดคนอื่นๆ แล้วมันจะทำหน้าที่ขัดขวางการกระทำของปัจเจกบุคคลที่ไม่สอดคล้องกับประโยชน์ของสังคม เพราะเขารู้สึกว่า “การกระทำที่ขัดกับกฎหมายก็จะถูกลงโทษ” ซึ่งจะนำความเจ็บปวดมาสู่คน เช่นนี้แล้วความมีเหตุผลของเขาก็จะบอกให้เขาหลีกเลี่ยงการกระทำดังกล่าวนั้น เพราะกฎหมายมีขึ้นก็เพื่อส่งเสริมความสุขของชุมชน การลงโทษตามกฎหมายทำให้การกระทำที่เป็นภัยต่อสังคมลดน้อยลง ฉะนั้นการกระทำของปัจเจกบุคคลก็จะสอดคล้องไปกับประโยชน์สาธารณะ โดยประโยชน์แห่งชุมชนก็จะบังเกิดขึ้น

[25] Ibid. p. 1-3.

[26] Ibid. P. 48.

4.2 หลักความพึงพอใจ

ความสุขและความพึงพอใจ เป็นหลักสำคัญที่ยังคงมีส่วนอื่นเกี่ยวข้องด้วย เช่น คุณธรรม ความรัก และอิสรภาพ เป็นต้น โดยแท้จริงแล้วสิ่งที่กล่าวมาล้วนแต่ก่อให้เกิดความสุขทั้งสิ้น เพราะสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องช่วยให้เกิดการพยายามรักษาและคงสภาพของความเป็นมนุษย์ไว้ ซึ่งถือได้ว่าความเป็นมนุษย์เป็นเอกลักษณ์อย่างที่สร้างความแตกต่างให้มนุษย์ เกิดมีในหมู่สัตว์ชนิดต่างๆ การพยายามรักษาเอกลักษณ์จึงเป็นการยืนยันถึงสภาพของมนุษย์ที่ตนกำลังเป็นอยู่ และไม่พยายามที่จะลดสภาพความเป็นมนุษย์ลงไปเท่ากับสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น

4.2.1 ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ (Pleasure) หมายถึงความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น ความสุขที่ถือเป็นมาตรการในการตัดสินและเป็นเป้าหมายในการแสวงหา มีลักษณะเป็นผลรวมของความพึงพอใจที่ได้รับ โดยการพยายามที่จะเอาชนะ และมีอำนาจเหนือความทุกข์ หรือความไม่น่าปรารถนาในสภาพที่ตนได้ประสบในขณะนั้น การพยายามเช่นนี้ถือว่ามีความยากมาก ตามทัศนะของประโยชน์นิยมถือว่า ความพึงพอใจจะได้รับการยืนยันว่าเป็นแง่มุมหนึ่งของผัสสะของสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากสัญชาตญาณภายในตัวเอง [27] แต่สิ่งที่จะละเลยไม่ได้ ได้แก่ องค์ประกอบที่อยู่รอบด้านของเรา

วิรุฬ พรรณเทวี ได้ให้ความหมายความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึก ภายในจิตใจของ มนุษย์ที่ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งหนึ่งอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมาก แต่ในทาง ตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่ามีมากหรือน้อย[28]

ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย ได้ให้ ความหมายว่าความพึงพอใจ หมายถึง ทัศนคติทางบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นความรู้สึกหรือทัศนคติที่ดีต่องานที่ทาของบุคคลที่มีต่องานในทางบวกความสุขของบุคคลอันเกิดจากการปฏิบัติงานและได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ ทำให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้น มีความสำเร็จความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและมีกำลังใจ มีความผูกพันกับหน่วยงาน มีความ

---

[27]Copleston Frederick, *A History of Philosophy*, (New York : Doubleday, 1985), p. 30.

[28]วิรุฬ พรรณเทวี, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของหน่วยงานกระทรวงมหาดไทยในอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), 2542, หน้า 4.

ภาคภูมิใจในความสำเร็จของงานที่ทำและสิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการทำงานส่งผลต่อถึงความกาวหน้าและความสำเร็จขององค์กรอีกด้วย[29]

วฤทธิ์ สารฤทธิคาม กล่าวว่าความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องความรู้สึกพึงพอใจจะเกิดเมื่อความต้องการของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องความรู้สึกพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองหรือ บรรลุตามจุดมุ่งหมายในระดับหนึ่ง ความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้นหากความต้องการหรือ จุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง ความพึงพอใจต่อการใช้[30]

ที่มาของความพึงพอใจมาจากความรู้สึกของแต่ละคนที่มองเห็นสิ่งต่างๆ และพยายามที่จะพัฒนาชีวิตของตนให้ก้าวหน้ามากยิ่งๆ ขึ้น ซึ่งมีมาจากการเลือก อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนที่ต้องการความปลอดภัย ความมั่นคงที่มาจากความคิดในเรื่องของความยุติธรรม และการเคารพในสิทธิ ซึ่งเป็นสิ่งที่แต่ละคนพึงได้รับ องค์ประกอบของความพึงพอใจซึ่งสัมพันธ์กับสภาพความเป็นมนุษย์ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากลักษณะตามธรรมชาติ ที่จะช่วยขยายความสุขหรือจะช่วยให้บรรลุสุขได้ สภาวะของความเป็นย่อมมีสิทธิที่จะได้รับเท่ากัน

คำที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจ ได้แกคำว่า ความปรารถนาดี (Good Wishing) ความปรารถนาดีจัดเป็นความพึงพอใจอย่างหนึ่งที่ให้ได้มาซึ่งความสุขตามหลักมหสุขนั้น เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์กับสิ่งต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา สิ่งต่างๆ เหล่านั้นที่เป็นองค์ประกอบที่ก่อสภาวะให้เกิดความพึงพอใจแก่มนุษย์ได้ ซึ่งสามารถแบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ [31]

(1) ความพึงพอใจในระดับกาย ถือว่าเป็นความพึงพอใจในระดับที่ต่ำ เป็นความพึงพอใจที่อยู่ใกล้ที่สุด ที่สามารถพบได้ง่ายในการดำเนินชีวิตประจำวัน

(2) ความพึงพอใจในระดับจิต เป็นความพึงพอใจในระดับที่สูงขึ้นมาอีก และมีความละเอียดมากขึ้นกว่าความพึงพอใจในระดับกาย

ความพึงพอใจมิใช่สิ่งที่สามารถเกิดขึ้นลอยๆ โดยไม่มีปัจจัยสนับสนุน ซึ่งจำเป็นต้องมีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเหมือนกับสถานการณ์หนึ่ง มิใช่คนนั้นอยู่เฉยๆ แล้วจะเกิดความพึงพอใจ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีลักษณะสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคคลรอบข้างหรือสภาพแวดล้อมก็ตาม

---

[29]ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย, ทฤษฎีความพึงพอใจ, <http//:www.research.doae.go.th/Textboo>. (8 กรกฎาคม 2566)

[30]วฤทธิ์ สารฤทธิคาม, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดอนงัว อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทั่วไป, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2548, หน้า 4.

[31]ธนันต์ธง สุขสุทิพย์, *มาตรวัดความดีและความชั่วตามทัศนะของปรัชญาประโยชน์นิยม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยแสงธรรม, 2538), หน้า 49.

สิ่งเหล่านี้จะประมวลมาเพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจได้มากขึ้น สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สิ่งที่น่าปรารถนาและเป็นหน้าที่ต้องแสวงหาความสุข ลักษณะดังกล่าวถือเป็นสภาพปกติและเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ที่ต้องการและเลือกความพึงพอใจ การเลือกสิ่งต่างๆ เป็นไปโดยการใช้สติปัญญาและเหตุผลเป็นเกณฑ์ เพื่อไปสู่สภาวะความพึงพอใจและความสุขสูงสุด

การพยายามค้นหาสิ่งที่เป็นความพึงพอใจที่อยู่สูงขึ้นไป โดยส่วนใหญ่มีเงื่อนไขอยู่ที่ประสบการณ์ที่ได้รับมาในชีวิตประจำวัน ซึ่งถือว่าเป็นความพึงพอใจในระดับกาย ส่วนคุณค่าของความพึงพอใจในระดับสูงขึ้นไปอีก จำเป็นต้องใช้สติปัญญาและเหตุผลมาเป็นองค์ประกอบ ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่ช่วยให้รู้แบ่งแยกว่า อะไรคือสิ่งต่ำและอะไรคือสิ่งที่สูงกว่า ที่สมควรจะเลือกกระทำและผลจากการเลือกที่เกิดขึ้นสามารถพิจารณาได้จากปริมาณของความสุขที่ได้รับ ปริมาณจึงไม่ถูกแยกออกไปจากผลรวมของความพึงพอใจเพื่อให้ความสุข แต่จำเป็นต้องอยู่ควบคู่กัน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานอันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะโดยความพึงพอใจโดยตัวของมันเองมีอยู่ในธรรมชาติทั้งหลายแล้ว [32]

ในเรื่องปริมาณของความสุขนั้น ได้มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันของนักคิดประโยชน์นิยมคนสำคัญ คือ เจเรมี เบนธัม กับ จอห์น สจ๊วต มิลล์ โดยเฉพาะ จอห์น สจ๊วต มิลล์ มีความเห็นว่า การแสวงหาความสุขโดยมิได้คำนึงถึงวิธีการนั้น เป็นสิ่งไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้อง ตามคำอ้างที่ว่า “ไม่สมอยากแบบมนุษย์ ยังดีเสียกว่าความสมปรารถนาแบบหมู ไม่สุขสมอย่างโสเครตีส ก็ยังดีกว่าสมความปรารถนาอย่างคนโง่” (...It is better to be a human being dissatisfied, than a pig satisfied; better to be Socrates dissatisfied, than a food satisfied...) อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจที่มีความแตกต่างกัน ระหว่างความพึงพอใจแบบของสัตว์และแบบของมนุษย์ เพราะมนุษย์มีปัจจัยในการดำรงชีวิต รวมไปถึงปัจจัยอื่นๆ ที่สูงกว่าสัตว์ การแสวงหาความพึงพอใจจึงไม่ใช่เพียงระดับที่เกิดขึ้นทางกายภาพอย่างเดียวเท่านั้น [33]

ในวิถีแห่งการดำรงชีวิตอย่างมนุษย์ ซึ่งแต่ละคนได้พยายามแสวงหาสิ่งที่ดีให้แก่ตนเองเสมอ เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามสร้างคุณค่าให้แก่ชีวิตของมนุษย์ทุกคน และสิ่งที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องวัดคุณค่าก็คือความพึงพอใจ ที่จะต้องเป็นความพึงพอใจที่สูงขึ้นไปกว่าระดับทางกายภาพ จึงจะถือเป็นความพึงพอใจสูงสุดของมนุษย์ โดยมี จอห์น สจ๊วต มิลล์ ได้กล่าวยืนยันไว้ว่า “ความสุขในระดับจิตเป็นความสุขที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และมีความสุขมากกว่าความพึงพอใจทางกาย” และแม้จะเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่ามากกว่าและควรปฏิบัติตาม แต่มนุษย์ก็หลีกเลี่ยงเพื่อเลือกสิ่งที่ให้คุณค่าต่ำ

---

[32]Copleston Frederick, *A History of Philosophy*, (New York : Doubleday, 1985), p. 30.

[33]Hunnex D. Milton, *Chronological and Thematic Charts of Philosophies and Philosopher*, (Michigan : Zondervan Pubhishing House, 1986), p. 24.

แทน เพราะสิ่งที่มีคุณค่าต่ำมักก่อให้เกิดตอบรับในทางปฏิบัติได้รวดเร็วกว่า จึงเป็นเหตุให้มนุษย์เลือกที่จะแสวงหาความพึงพอใจ และความสุขในระดับเพียงทางกายเป็นส่วนมาก

ความพึงพอใจที่อยู่ในระดับสูงกว่าสามารถแสวงหาได้ ไม่ใช่อยู่ในลักษณะของนามธรรมที่ไม่อาจแตะต้องได้ หรือต้องอาศัยวิธีการทางอภิปรัชญาเพื่อมาพิสูจน์เพื่อให้เห็นว่าจริง แต่คุณธรรมที่สูงกว่านั้นมิได้อยู่เลยไปจากผัสสะของมนุษย์ทั้งหลายเลย สิ่งต่างๆ ที่เป็นคุณธรรมชั้นสูงต่างก็อยู่ในธรรมชาติของความเป็นมนุษย์อยู่แล้ว และเมื่อใดที่เขาค้นหามันก็จะพบมัน แต่หากไม่พยายามที่จะเลือกและไม่แสวงหา การจะพบได้ก็เป็นเรื่องยาก[34]

ดังนั้น ความสุขที่น่าปรารถนาและพึงแสวงหาสำหรับตนก็คือ “การพยายามแสวงหาความสุขที่มีปริมาณที่มากที่สุดเป็นมาตรการสำคัญ” ลักษณะของมาตรการดังกล่าว จึงเหมือนเทอร์โมมิเตอร์ที่มีระดับแสดงผล ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอุณหภูมิ จึงสามารถเรียกเครื่องวัดความสุขดังกล่าวว่าเป็น ‘เทอร์โมมิเตอร์วัดคุณธรรม’ เพราะลักษณะที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงนั้นเป็นเครื่องบ่งบอกความสุขได้

ความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลกับความพึงพอใจของสังคม (Pleasure of particular and society) ซึ่งเป็นหลักของการกระทำที่เป็นพื้นฐานของประโยชน์นิยม คือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุข ลักษณะของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ถือเป็นคติที่ขัดแย้งกับทัศนะของประโยชน์นิยมซึ่งถือว่า การกระทำต้องก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ปัจเจกบุคคลก็ย่อมได้รับความสุขตามไปด้วย ความสุขที่ได้รับเป็นการส่งเสริมกันและกัน ช่วยให้แต่ละฝ่ายได้รับความสุขมากขึ้น

มาตรการที่ถือว่าสมบูรณ์ที่สุดของจริยธรรมประโยชน์นิยม คือการกระทำที่เป็นไปเพื่อการได้รับประโยชน์สุขเป็นผลตอบแทน ดังนั้นหลักการแสวงหาความพึงพอใจจากประโยชน์สุข จึงต้องพิจารณาในเงื่อนไข (1) กฎเกณฑ์ต่างๆ จะต้องเป็นไปเพื่อความสุขของทุกฝ่าย ต้องเพิ่มพูนทั้งของปัจเจกชนและสังคม (2) สร้างความรู้ความเข้าใจโดยให้ได้รับอบรมศึกษา เพราะเมื่อมีการศึกษามีความรู้ ย่อมสามารถใช้พลังและอำนาจที่มีอยู่ในทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพทางสังคม เงื่อนไขเหล่านี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของปัจเจกชน ในฐานะการแสดงความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม จึงมีหน้าที่ในการผดุงประโยชน์สุขแก่สังคม

เกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมของกลุ่มประโยชน์นิยมครบถ้วนแล้ว สามารถสรุปความได้ว่าทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิด ความถูก ความดี ความชั่ว โดยมุ่งไปที่การกระที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด จึงจะถือว่าเป็นการกระทำที่ดี นักปรัชญาในกลุ่มนี้ประกอบด้วยโซฟิสต์ เดโมครีตุสแห่งอับรา อาริสติปปัสแห่งไซเรเน แอนตีสเธนีส

---

[34]Michael McPherson S., *Mill’s Moral Theory & the Problem of Preference Chang : Ethics,* p. 259.

และเอปิคิวรัส ที่เสนอจุดมุ่งหมายทางจริยธรรมว่าความสุขหรือความพึงพอใจจะต้องมีปริมาณมากที่สุดและแก่คนจำนวนมากที่สุด และถูกต้องตามหลักมหสุขที่ถือเอาประโยชน์เป็นมาตรการสำคัญที่เป็นมาตรวัดการกระทำ ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นถึงการกระทำที่ถูกต้องหรือว่าเป็นการกระทำที่ผิด และถือเอาความพึงพอใจในระดับกายและระดับจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา

4.2.2 แนวทางการส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

สำหรับแนวทางในการส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันของศาสนิกระหว่างศาสนา สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ 6 แนวทาง คือ

1) เลือกสิ่งที่ให้ประโยชน์ในระยะเวลาที่นานกว่า

2) ถ้าไม่มีสิ่งที่ดีให้เลือก ก็เลือกสิ่งที่เลวน้อยที่สุด

3) การกระที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์ปริมาณมากที่สุดของคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด ซึ่งรวมทั้งผู้กระทำด้วย

4) ทุกคนมีความเทียมกัน

5) ประโยชน์ที่เกิดจากการกระทำมีความสำคัญมากกว่าเจตนา

6) กฎเกณฑ์ทุกอย่างสามารถยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงได้ หากไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความพึงพอใจจึงเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และเป็นเป้าหมายของการแสวงหาสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ เมื่อบุคคลต้องการแสวงหาความสุข ก็ต้องพยายามให้ชีวิตของตนมีความสุขอย่างมากที่สุด ในประมาณที่มากที่สุด ภายใต้กฎเกณฑ์และข้อกำหนดของสังคม บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ในการกระทำสิ่งต่างๆ โดยเท่าเทียมกัน ประโยชน์นิยมเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความดีเป็นพื้นฐานด้วยกันทั้งสิ้น แนวความคิดเช่นนี้จึงเป็นการย้ำหลักการของประโยชน์นิยม ที่จะต้องคำนึงถึงปริมาณและคุณภาพของความสุข รวมทั้งประสิทธิภาพของมนุษย์ที่สามารถกระทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง เป็นต้น

การกระทำที่เรียกว่า ดี จึงหมายถึงการกระทำที่ทุกคนจะต้องได้ประโยชน์เท่าเทียมกัน ทั้งผู้ลงมือกระทำและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยจะต้องไม่ลดตนเองให้น้อยกว่าผู้อื่น และไม่ลดผู้อื่นให้น้อยกว่าตนเอง ดังที่จอห์น สจวต มิลล์ ได้อ้างถึงในงานเขียนของเขาว่า ความสุขซึ่งใช้เป็นมาตรฐานของประโยชน์นิยมที่จะตัดสินว่า การกระทำใดถูกต้อง มิใช่ความสุขส่วนตัวของผู้ลงมือประทำ แต่เป็นของทุกคนที่เกี่ยวข้องระหว่างความสุขของผู้กระทำกับของผู้อื่น ประโยชน์นิยมเรียกร้องให้ผู้กระทำวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยทำตัวเป็นเหมือนผู้ดู อย่าเข้าข้างใคร [35]

---

[35]Michael McPherson S., *Mill's Moral Theory & the Problem of Preference Chang* : (Ethics'92, January, 1985), p.22.

4.2.3 จริยธรรมและความพอใจในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

หลักแห่งความพึงพอใจ คือ ความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น ความสุขที่ถือเป็นมาตรการในการตัดสินและเป็นเป้าหมายในการแสวงหา มีลักษณะเป็นผลรวมของความพึงพอใจที่ได้รับ โดยการพยายามที่จะเอาชนะ และมีอำนาจเหนือความทุกข์ หรือความไม่น่าปรารถนาในสภาพที่ตนได้ประสบในขณะนั้น การพยายามเช่นนี้ถือว่ามีความยากมาก ตามทัศนะของประโยชน์นิยมถือว่า ความพึงพอใจจะได้รับการยืนยันว่าเป็นแง่มุมหนึ่งของผัสสะของสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากสัญชาตญาณภายในตัวเอง [36] แต่สิ่งที่จะละเลยไม่ได้ ได้แก่ องค์ประกอบที่อยู่รอบด้านของเรา ความสุขและความพึงพอใจ เป็นหลักสำคัญที่ยังคงมีส่วนอื่นเกี่ยวข้องด้วย เช่น คุณธรรม ความรัก และอิสรภาพ เป็นต้น โดยแท้จริงแล้วสิ่งที่กล่าวมาล้วนแต่ก่อให้เกิดความสุขทั้งสิ้น [37]

จริยธรรม" หมายถึง หลักแห่งความประพฤติ หรือ แนวทางของการประพฤติ จริยธรรมเป็นสิ่งที่ควร ประพฤติ มีที่มาจากบทบัญญัติหรือคำสั่งสอนของศาสนานั้นๆ

หลักธรรมของบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนต่อกันจึงจะทำให้อยู่ด้วย กันอย่างมีความสุขในสังคมเอาไว้ 4 ประการด้วยกันซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า"ฆราวาสธรรม ธรรม 4" ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมสำหรับครองเรือนหรือธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน มี 4 อย่างคือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในในการอยู่ร่วมกัน[38]

ความหมายของฆราวาสธรรม 4 ท่านพระภิกษุที่ทรงคุณวุฒิและนักการ ศาสนาหลายท่านได้ให้ความหมายของ ฆราวาสธรรม 4 พร้อมทั้งคำอธิบายของฆราวาสธรรม โดยพระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของฆราวาสธรรมว่า หมายถึงธรรมสำหรับฆราวาส ธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ 4 ประการ คือ

1.สัจจะ หมายถึงความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง

2.ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัยแก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

---

[36]John Stuart Mill, *Utilitarianism,* p. 257.

[37]Ibid., p.260'

[38]พระดนัย อนาวิโล (บุญสาร), "การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดนครสวรรค์," วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) 2554, หน้า 139.

3.ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

4.จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมที่จะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมในด้านสัจจะไว้ดังนี้ คัมภีย์ฝ่ายอภิธรรม แยกสัจจะคือความจริงเป็น 2 ระดับ

1. สมมติสัจจะ (Conventional Truth) ความจริงโดยสมมติ (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โวหารสัจจะ ความจริงโดยโวหารหรือโดยสำนวนพูด) คือ ความจริงตามมติร่วมกันตามที่ได้ตก ลงกันไว้หรือหมายรู้ร่วมกันเป็นเครื่องมือสื่อสาร พอให้สำเร็จประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น คน สัตว์ คนชั่ว โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น

2. ปรัมัตะสัจจะ (Ultimate Truth) ความจริงโดยปรมัตถ์ คือ จริงตามความหมาย สูงสุดตามความหมายแท้อย่างยิ่ง คือ การหยั่งรู้สัจจธรรมที่จะทำให้ความยึดติดถือมั่นหลงผิดทั้งหลายสลายหมดไป ทำให้วางใจว่างท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง หลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใสเบิกบาน มีความสุขที่แท้จริง สิ่งที่เป็นจริงโดยปรมัตถ์ เช่น นามธรรม รูปธรรม เวทนา สัญญา สังขาร เป็นต้น[39]

ดังนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น โดยมีแนวทางอยู่ 6 แนวทาง คือ เลือกสิ่งที่ให้ประโยชน์ในระยะเวลาที่นานกว่า ถ้าไม่มีสิ่งที่ดีให้เลือก ก็เลือกสิ่งที่เลวน้อยที่สุด การกระที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์ปริมาณมากที่สุดของคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด ซึ่งรวมทั้งผู้กระทำด้วยทุกคนมีความเทียมกัน

4.3 หลักคุณธรรม

หลักคุณธรรม สภาพคุณงามความดีและความถูกต้องซึ่งบุคคลควรยึดมั่นไว้เป็นหลักการในการปฏิบัติตนจนเป็นนิสัยความประพฤติดีงาม เพื่อประโยชน์แก่ตนและสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักศีลธรรมทางศาสนา ค่านิยมทางวัฒนธรรม ประเพณี หลักกฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ การรู้จักไตร่ตรองว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ และอาจกล่าวได้ว่าคุณธรรม คือ จริยธรรมที่นำมาปฏิบัติจนเป็นนิสัย เช่น การเป็นคนซื่อสัตย์ เสียสละ และ มีความรับผิดชอบ

---

[39] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่น ใหม่,* (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 43.

4.3.1 ความหมายของคุณธรรม

คุณธรรม หมายถึงสภาพคุณงามความดีภายในจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของคนที่ แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจานั้น ย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและ สติปัญญา การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ การพัฒนาด้าน สติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม[40] ซึ่งความสำคัญของคุณธรรม คือ จะช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่น และสงบ ช่วยให้มีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ ช่วยควบคุมไม่ให้คนชั่วมีจำนวนมากขึ้น ช่วยให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์มาสร้างสรรค์ แต่สิ่งที่มีคุณค่า ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เจริญไปพร้อม ๆ กัน[41]

ซึ่งคนในสังคมนั้นๆ จำต้องเรียนรู้กฎกติกาของสังคม พร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมนั่นคือ ต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กติกาทางสังคมการอบรมสมาชิกในสังคมให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์และกติกา ของสังคม คือ การถ่ายทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรมและการทำให้สมาชิกในสังคมนั้นสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง[42]

4.3.2 แนวทางการส่งเสริมในการดูแลให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การดูแลสมาชิกให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างความเป็นธรรมด้วยการประสานประโยชน์ให้สมาชิกทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างลงตัว ผลักดันให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์ และประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม รวมทั้งสร้างสำนึกให้คนในสังคมร่วมกันอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของตนเอง ถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติให้เป็นสมบัติของสังคม สำหรับแนวทางการส่งเสริมในการดูแลให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีอยู่ 5 ประการ คือ 1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตน โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย มุ่งเน้นเรื่องความยั่งยืนของการพัฒนา 2) คุณลักษณะ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ เน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน 3) เป็นคนดีความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

---

[40]พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมนูญชีวิต,* (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555.), หน้า 60.

[41]สมบัติ รัตนนคร, “หลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6”. *บทความวิจัย งานสัมมนาวิชาการระดับชาติ* ประจำปีการศึกษา 2558, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2558, หน้า 108.

[42]พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่,* (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 43.

4) เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม 5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านเฉพาะของตนเอง[43]

สังคมพหุวัฒนธรรม คือ การอยู่ร่วมกันหลากหลายเชื้อชาติและศาสนา การที่คนหมู่มากอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข สงบนั้นต้องอาศัยศีลพื้นฐาน คือ **ศีล 5** เป็นเครื่องบ่งชี้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยสามารถแบ่งการประพฤติปฏิบัติได้เป็น 5 ข้อที่สามารถจำแนกความเป็นมนุษย์และสัตว์ได้อย่างชัดเจนได้ดังต่อไปนี้

1) ตั้งใจงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ : ซึ่งโดยปกติของมนุษย์แล้วเราจะไม่ฆ่าแกงกันเอง นั่นเป็นสิ่งแรกที่มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ อาทิ เสือ หรือสิงโต ที่เวลาหิวก็จะไล่ล่าสัตว์อื่นเพื่อนำมาเป็นอาหารทันที นั่นจึงทำให้เราสามารถแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ได้อย่างชัดเจน

2) ตั้งใจงดเว้นจากการลักขโมย : โดยปกติของมนุษย์แล้วจะไม่คิดขโมย หรือลักทรัพย์สินของใคร ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นรูปธรรมจับต้องได้ หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้ เพราะมนุษย์มีความรอบรู้ในเรื่องของ กรรมสิทธิ์ ว่านั่นของเรา ว่านี่ของเรา แต่กับสัตว์เดียรัจฉานนั้นไม่รู้ ยกตัวอย่างเวลาที่สุนัขกำลังเห็นแมวกินปลาอยู่ ถ้ามันมีความคิดที่อยากได้มันก็จะเข้าไปแย่งเลยทันที ฉะนั้น ถ้าใครลักขโมย หรือจี้ปล้นทรัพย์สินของคนอื่นก็แสดงว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขาได้สูญเสียไปแล้ว

3) **ตั้งใจงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม :** มนุษย์เป็นผู้ที่รู้จักควบคุมความต้องการของตัวเอง รู้ถูกผิด รู้ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ อาทิ เมื่อสุนัขเพศผู้ถึงคราวที่ฮอร์โมนเพศทำงาน มันจะเข้าไปกัดเพื่อแย่งตัวเมียจากตัวผู้ตัวอื่น แต่มนุษย์ปกติกลับไม่ประพฤติเช่นนั้น

4) **ตั้งใจงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ คำส่อเสียด เพ้อเจ้อ :** โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วจะไม่หลอกหลวง และเบียดเบียนซึ่งกันและกันด้วยวาจา หรือคำพูด ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ อาทิ สุนัขที่อยู่ในบ้าน เมื่อมีสุนัขตัวอื่น หรือมนุษย์คนอื่นเดินผ่านมา มันจะส่งเสียงเห่าในทันที แต่มนุษย์เราโดยปกติไม่ได้เป็นเช่นนั้น ที่อยู่ดีๆ เราจะด่า หรือว่าใครโดยไม่มีเหตุอันสมควร

5) ตั้งใจงดเว้นจากดื่มสุรา : ตามปกติ สัตว์ใหญ่มักมีพละกำลังมากกว่ามนุษย์ แต่มันบังคับทิศทางการเคลื่อนที่ไม่ค่อยได้ เพราะไม่มีสติสำหรับควบคุม ดังนั้น สัตว์จึงไม่สามารถเป็นกำลังกายที่เกิดเป็นคุณงามความดี หรือการช่วยเหลือผู้อื่นได้ ผิดกันกับมนุษย์ มนุษย์มีสติสัมปชัญญะที่จะควบคุมการกระทำของตัวเอง ทำให้สามารถนำพละกำลัง หรือกำลังกายที่เรามีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือกระทำคุณงามความดีได้อย่างมากมาย แต่เมื่อใดที่มนุษย์ดื่มสุรา หรือของมึนเมาเข้าไป ก็จะทำให้ตนเองนั้นขาดสติ ขาดความยับยั้งชั่งใจจนก่อให้เกิดการประพฤติในสิ่งที่เลวร้ายได้ ซึ่งศีลข้อที่ 5 นี้เป็นข้อที่สำคัญที่สุด เพราะคนที่ขาดสติสามารถกระทำความชั่ว รวมไปถึงการประพฤติผิดในศีลข้ออื่น ๆ

---

[43]อานันท์ กาญจนพันธ์, *พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2556), หน้า 62.

ได้อีกด้วย ทำไมจึงต้องรักษาศีล 5 1) สิ่งมีชีวิต เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เราไม่ควรเบียดเบียน ข่มเหงหรือทำลายคุณค่าแห่งความเป็นอยู่ของเขาให้ตกไป 2) สิ่งของของใคร ใครก็รัก ใครก็สงวน ไม่ควรทำลายฉกลัก ปล้น จี้ อันจะเป็นการทำลายทรัพย์สมบัติและทำลายซึ่งจิตใจกัน 3) ลูก หลาน สามี ภรรยาใคร ใครก็รัก ใครก็สงวนอย่างยิ่ง ไม่ปรารถนาให้ใครมาอาจเอื้อม ล่วงเกิน อันจะเป็นการทำลายซึ่งจิตใจของผู้อื่นอย่างหนัก อีกทั้งยังเป็นบาปแบบไม่มีประมาณ 4) การมุสา หรือการโกหกพกลม ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ทำลายความเชื่อถือของผู้อื่นให้ขาดสะบั้นลงอย่างไม่มีดี ถึงแม้เดรัจฉานก็ไม่พอใจในคำหลอกลวง จึงไม่สมควรโกหก ทำให้ผู้อื่นเสียหาย 5) สุรา ยาเสพติด เป็นของมึนเมาและให้โทษ หากดื่มเข้าไปบ่อยๆ ย่อมทำให้คนดีกกลายเป็นคนบ้าได้ อีกทั้งของมึนเมาเหล่านี้จะเข้าไปลดคุณค่าของคนลงโดยลำดับ สำหรับผู้ที่ต้องการเป็นคนดี มีสติปกครองตัวอย่างมนุษย์จึงไม่ควรดื่มสุรา อันนับว่าเป็นเครื่องทำลายสุขภาพทางร่างกายและจิตใจอย่างมาก หากเสพเข้าไปก็ถือเป็นการทำลายตัวเอง และผู้อื่นได้ในขณะเดียวกัน

ประโยชน์ของการรักษาศีล 5 1) ทำให้อายุยืน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน 2) ทรัพย์สมบัติที่อยู่ในความปกครองจะมีความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายที่มาราวี จ้องจะเบียดเบียนทำลาย 3) ระหว่างลูก หลาน สามีและภรรยาจะอยู่รวมกันด้วยความผาสุก ไม่มีผู้คอยล่วงล้ำกล้ำกราย ต่างคอรงกันอยู่ด้วยความเป็นสุข 4) เมื่อพูดอะไรจะมีแต่ผู้เคารพเชื่อถือ คำพูดมีเสน่ห์ เป็นที่จับใจไพเราะด้วยสัตย์ ด้วยศีล 5) จะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดีและเฉลียวฉลาด ไม่หลงหน้าหลงหลัง จับโน่นชนนี่จนเหมือนคนบ้าคนบอ หาสติไม่ได้ ผู้มีศีล จะเป็นผู้ที่ปลูกและส่งเสริมสุขบนหัวใจคนและสัตว์ทั่วโลกให้มีแต่ความอบอุ่น ไม่เป็นที่ระแวงสงสัย ผู้ไม่มีศีล จะเป็นผู้ที่ทำลายหัวใจคนและสัตว์ให้ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนอยู่ทั่วทุกหย่อมหญ้าก่อนสวดมนต์บทอื่น ๆ หรือนั่งสมาธิทุกครั้งเราควรจะสวดอาราธนาศีล 5 สมาทานศีล 5 ด้วยเพราะ ศีล 5 ข้อนี้นั้นเป็นพื้นฐานที่ดีที่ควรมีของมนุษย์ สวดให้เราระลึกถึงอยู่ทุกวันว่าอะไรที่ไม่ควรทำ ไม่ใช่ว่าเราสวดมนต์ทุกวัน แต่ไม่ปฏิบัติตนให้อยู่ภายในศีล 5 ก็จะไม่มีประโยชน์อันใดเลย เป็นต้น

4.3.3 หลักคุณธรรมสำหรับส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

หลักคุณธรรมสำหรับส่งเสริมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 หมายถึงธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคน หรือธรรมเพื่อให้ตนเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนทั่วไปเป็นเครื่องสงเคราะห์โลก สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้เป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลก คือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

1. ทาน การให้เป็นลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ของแก่คนอื่นที่ควรแก่การให้ การให้มีอยู่ 2 อย่างใหญ่ ๆ คือ

1.1 การให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์ หมายถึงว่าการอนุเคราะห์ การสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยอัธยาศัยไมตรีโอบอ้อมอารีต่อบุคคลเหล่านั้น เขาประสบความเดือดร้อนความขาดแคลนก็สงเคราะห์เขาเท่าที่จะสงเคราะห์กันได้ และบางคราวเป็นเรื่องของอัธยาศัยไมตรีในทำนองที่แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงกันมีของอะไรก็แบ่งกันกินแบ่งกันใช้เป็นการสร้างอัธยาศัยไมตรีอย่างที่คนไทยเราถือว่า “รั้วคนดีกว่ารั้วสังกะสี รั้วเหล็กกำแพง”

1.2 การให้เพื่อ บูชาคุณความดี เช่น การทำบุญตักบาตร การให้อาหาร ให้เสื้อผ้าแก่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ในวันตรุษ สงกรานต์ การเสียภาษีให้แก่รัฐ เป็นการให้ด้วยสำนึกถึงคุณความดีการให้ก็เป็นการปฏิบัติธรรมะเหมือนกัน อย่าลืมว่า ขอบข่ายของการให้พอถึงจุดหนึ่งเมื่อเรา เป็นพวกเดียวกับเขาแล้ว หนักนิดเบาหน่อยก็ทนกันไปกลายเป็น “อภัยทาน” คือ การให้อภัย เมื่ออภัยกันได้ก็เข้าอกเข้าใจกัน ต่อมาก็กลายเป็น “ธรรมทาน” คือ จะพัฒนาไปจากจุดที่วัตถุทาน แต่มาถึงจุดหนึ่งสามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้อย่างคนเฒ่าคนแก่ในท้องถิ่นชนบท ท่านสามารถจะดุด่าเด็กที่เหมือนกับลูกหลานของท่านได้ เวลามีปัญหากรณีพิพาทอะไร ท่านผู้นี้ไปพูดบางที่ก็เลิกแล้วต่อกันได้นี่เพราะอะไร เพราะท่านผู้นี้ได้สร้างสมบารมีด้วยการสงเคราะห์ในเชิงวัตถุธรรมมาก่อนมีการให้อภัยในความผิดพลาดบกพร่องอยู่ในฐานะที่ว่าตักเตือนกันได้

2. ปิยวาจา เจรจาที่อ่อนหวาน ตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้ว ปิยวาจา คือ เจรจาถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รักผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคำดุ คำตักเตือนก็ได้ แต่ถ้าหากว่าพูดด้วยความรัก ความหวังดีปรารถนาดี ถือว่าเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์กัน ถ้าหากอัธยาศัยเริ่มมีความรัก ความปรารถนาดีต่อไปจะกระจายตัวไปเอง คือจะพูดคำสัตย์ คำจริงเอง จะไม่ยุยงให้คนเหล่านั้นเขาแตกแยกกันเพราะรัก หวังดีต่อเขาจะพูดเฉพาะเรื่องที่มี ประโยชน์ มันก็จะกระจายตัวเอง เป็นวจีสุจริตครบทั้งสี่ แต่เริ่มที่ปิยวาจา คือ วาจาอันเกิดจากใจที่มี ความรักและหวังดี ปิยวาจาบางครั้งถ้อยคำอาจไม่ไพเราะ ไม่อ่อนหวาน หากพูดด้วยความปรารถนาดี หวังดี ยังอยู่ในขอบข่ายของปิยวาจา

3. อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นว่ามีทั้งกายกรรมวจีกรรมมโนกรรม ก็ช่วยเหลือขวนขวายในกิจการงาน อย่างในบ้านในเมืองเรา เราก็ช่วยเหลือกันไถนา มีกิจการอะไรก็ตาม เช่น ปลูกบ้านต่างจังหวัดบ้านหลังหนึ่งขนาด 2 – 3 ห้อง ปลูกไม่กี่วันก็เสร็จ เพราะมาช่วยเหลือกัน นี้เรียกว่าประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยกัน ด้วยวาจาคือ พูดในทางที่เสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนะนำชี้แจงแสดงเหตุผลการกระทำบางอย่างต้องคิดใจเขาใจเรา เช่น อยู่ใกล้เคียงเพื่อนคนหนึ่งต้องการจะอ่านหนังสือเราเขย่าวิทยุเสียงลั่น ไม่เป็นอัตถจริยาเพราะทำลายประโยชน์อีกฝ่ายหนึ่งที่เขาจะพึงได้ ข้อนี้ชั้นของวินัยมีวินัยบางข้อ เสริมอัตถจริยา เช่น ภิกษุรูปหนึ่งกำลังท่องปาฏิโมกข์อยู่ เราไปชวนคุย เป็นการทำลายประโยชน์ ท่าน ก็ปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ นั้นคือ สอนให้ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันเกื้อกูลกัน

4. สมานัตตตา ความมีตนสม่ำเสมอ ไม่ถือตัว ได้แก่การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ควร จะเป็นและที่ตนเป็นไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ 3 วันดี 4 วันร้ายกำหนดทิศทางลมไม่ค่อยถูกว่าจะ เอาอย่างไงกันแน่ อีกหนึ่งอย่าง คือ ไม่ลืมตน เช่น เคยเป็นเพื่อนเป็นฝูงกันมาพอได้ดีหน่อยก็ลืมเพื่อน ต้องแสดงอัธยาศัยไมตรีให้ปกติ แม้คนไม่ชอบพูดชอบคุยอะไรก็ต้องทักทายปราศรัยเรื่องที่ออกจะ ปฏิบัติยาก ดูนิทานเปรียบเทียบออกจะฟังง่าย บางเรื่องเป็นการยอมรับนับถือฐานะกันอย่างสหาย 3 คน เป็นขอทาน คนหนึ่งราชรถมาเกยได้เป็นพระราชา อีกคนหนึ่งคิดว่าเพื่อนเราเป็นพระราชาก็แบ่ง แต่งตัวขอทานเข้าไป อันนี้เป็นการไม่ให้เกียรติ ไม่ยกย่องเพื่อนในฐานะที่ชอบที่ควรเพื่อนก็ให้เงิน หน่อยหนึ่งแล้วไล่ออกจากเมืองไปเลย อีกคนหนึ่งนับถือว่าเพื่อนก็คือเพื่อนแต่ในที่ต่อสาธารณชนก็ต้องวางตัวให้ความเคารพรับถือตามสมควรแก่ฐานะของเพื่อน นี้คือ เป็นหลักของสมานัตตตา วางตน เหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็นไม่ใช่ว่าพอมีสมานัตตตาแล้วสมภารจะลงเล่นกับลูกวัด คือ ต้องวางตน เหมาะสมแก่ฐานะ[44]

วศิน อินทสระ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1. ทาน แปลว่า การให้ จำแนกเป็นการให้สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภค เรียกอามิสทาน การให้ธรรม คำแนะนำ สั่งสอน ชักจูงในทางทีดีเรียกว่าธรรมทาน

2. ปิยวาจา แปลว่า วาจาที่น่ารัก ก่อให้เกิดความดูดดื่มใจในทางธรรม หมายถึงวาจาสุภาษิต มีประโยชน์ มีเหตุผล ที่ทำตามแล้วให้เกิดประโยชน์ได้จริง วาจาสุภาษิตนั้นทางพระพุทธองค์แสดงไว้ว่ามีองค์ประกอบ 5 ประการ คือพูดถูกกาลเวลา พูดคำจริง พูดอ่อนหวาน พูดมีประโยชน์ พูดด้วยเมตตาจิต เป็นต้น

รวมความว่า วาจา คือวาจาสุภาษิต การพูดดี พูดถูกกาลเวลา พูดคำจริง พูดมีประโยชน์ พูดอ่อนหวาน และพูดด้วยจิตเมตตา ส่วนคำพูดน่ารัก พูดเพื่อให้คนอื่นรักให้คนอื่นหลง แต่ขาดลักษณะแห่งวาจาสุภาษิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำหลอกลวง แม้จะฟังดูน่ารักเพียงใดก็ตามที่ผู้พูดได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นวาจาเช่นนั้นก็ไม่เป็นปิยวาจา เพราะคำพูดนั้นไปทำลายประโยชน์ของผู้ฟัง

3. อัตถจริยา แปลว่า ประพฤติประโยชน์ ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ ธรรมะข้อนี้มุ่งถึงการปรับปรุงตัวเอง 2 ประเด็นคือ ก. การทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ ข. การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในประเด็นแรกที่ว่า ทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ หมายความว่า ทำให้ตัวเรามีค่า มีราคา มีความดีที่พอจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่นได้ด้วยวิธีทำตัวให้เป็นคนมีประโยชน์อาจทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาอบรมและการฝึกฝนตน ให้เป็นคนมีสมรรถภาพพอที่จะช่วยคนอื่นได้ ความมุ่งหมายเพียงเพื่อบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น แสดงอัธยาศัยอันน่ารักน่านับถือเท่านั้นการบำเพ็ญประโยชน์ดังกล่าวนี้ เช่น ช่วยเหลือเพื่อนบ้านในคราวมีกิจ ช่วยบอกกล่าวสั่งสอนวิชาความรู้ ช่วยหางาน ช่วยแนะทาง

---

[44]พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), *ธรรมปริทัศน์*, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 262.

อาชีพให้ คนที่บำเพ็ญประโยชน์จะต้องปฏิบัติตนอีกอยางหนึ่ง คือเว้นจากการกระทำที่จะเป็นภัยแก่ผู้อื่นเสียทั้งสิ้น แม้แต่ของเล็กน้อย เช่น ทิ้งเศษแก้วตามถนนหนทางหรือทำลายสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ให้เสียหาย

4. สมานัตตตา แปลได้หลายนัยและความหมายดี ๆ ทั้งนั้น เช่น ความไม่ถือตัว คือไม่หยิ่งทะนงตน การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ความเป็นผู้เสมอกันในสุขและทุกข์ คือร่วมสุขร่วมทุกข์ การประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะบุคคลและเหตุการณ์ การประพฤติได้ ดังนี้ เป็นข้อหนึ่งในการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ความเป็นผู้วางตัวอย่างเสมอต้นเสมอปลายไม่ถือตัว คือการวางตัวให้เหมาะสมกับฐานะ ไม่ขึ้น ๆ ลง ๆ ไปตามอำนาจของโลกธรรม คือลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เสื่อม ลาภ เป็นต้น[45]

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางที่ใช้ในการดำเนินชีวิตมีการให้ทาน คือการเอื้อเฟื้อต่อกัน ปิยะวาจา พูดจาต่อกันด้วยความสุภาพอ่อนน้อม อัตถจริยาคือการปฏิบัติตนที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่นและสมานัตตตา คือการวางตัวให้เหมาะสมกับตำแหน่งเมื่อมีองค์ประกอบนี้แล้วการจะอยู่ในสังคมการดำเนินชีวิตแต่ละวันก็จะประสบกับความสุขความสำเร็จ

4.4 สรุป

สุข คนเราจะมีความสุขได้ เราต้องเข้าใจตัวเองเข้าใจจุดดี จุดด้อย ของตัวเราเองเพื่อที่จะยอมรับสิ่งดี ๆ และสิ่งที่ไม่ดีที่เข้ามา ยอมรับความจริง เราจะได้ยอมรับสถานการณ์ที่เข้ามา แบบความจริง จะได้ไม่สุขมาก หรือทุกข์มากไม่คาดหวังความสมบูรณ์แบบ ถ้าหากไม่คาดหวังสูงเราก็จะมีความสุขได้ง่ายขึ้น การเห็นความดีงามของสิ่งธรรมดา คือการมีชีวิตแบบธรรมดามันมีค่าคู่ควรมากๆ ใช้ชีวิต มีความสุขกับสิ่งธรรมดา ๆ ให้ความหมาย ให้คุณค่าในสิ่งที่เราทำ ที่เราคิด ที่เราลงมือทำ ต้องรู้จัก “ให้อภัย” เราก็ทำเพื่อที่จะปลดปล่อยหลุมดำในใจเรา ยิ่งถ้าเราเกลียดใคร เราก็จะยิ่งตามยิ่งหมุดหมิด ยิ่งเครียดแค้น ถ้าเราให้อภัยได้มันคือจบ ความสุขก็บังเกิด ยินดีกับความสำเร็จของคนอื่น ถ้าฝึกบ่อยๆเราจะมี มุฑิตาจิต มีมิตรที่ดีต่อกัน ให้ลงมือทำในสิ่งที่อยากทำ มันจะได้ไม่คาใจ หลายครั้งที่ความทุกข์บังเกิดเพราะมันยังคาใจอยู่ หมั่นขอบคุณสิ่งต่างอยู่เสมอ ให้นิยามความสุขของตัวเองขึ้นมา หลายครั้งเราโดนยัดเยียดแนวทางของชีวิต โดยเราไม่มีจุดยืน เราควรหานิยามของความสุขของตัวเอง

ส่วนความสุขในทัศนะแนวคิดของกลุ่มประโยชน์นิยม คือการกระทำใดๆที่ก่อประโยชน์ให้แก่คนจำนวนมากที่สุดความสุขจึงจะเกิดขึ้นในที่นั้นๆ มีหลักการที่อิสระจากแนวคิดทางศาสนา โดยคำนึงถึงปริมาณของประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับ นักประโยชน์นิยมยังมีความคิดร่วมกันที่ว่าความสุข

---

[45] วศิน อินทสระ, *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา,* พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : ธนธัชการพิมพ์, 2544.),หน้า 22-24.

จะต้องเป็นประโยชน์สูงสุด โดยแนวคิดนี้สามารถพิจารณาความพึงพอใจหรือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการตัดสิน 2 อย่างคือ 1) ประโยชน์นิยมแบบการกระทำ คือ ควรกระทำสิ่งที่นำประโยชน์สำหรับคนทุกคนที่เกี่ยวข้อง หรือได้รับผลกระทบในแต่ละกรณี ประโยชน์นิยมแบบการกระทำจะให้เสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งการตัดสินปัญหาทางจริยธรรม สถานการณ์ บุคคล สถานที่ และเวลาที่มีความแตกต่างกัน ควรตัดสินว่าในสถานการณ์แต่ละสถานการณ์ สิ่งใดจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับคนในสถานการณ์นั้น

2) ประโยชน์นิยมแบบกฎ คือ มีความเห็นว่าควรตั้งกฎเกณฑ์และปฏิบัติตามกฎ ที่จะนำมาซึ่งผลดีสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ประโยชน์นิยมแบบกฎจึงเสนอกฎเกณฑ์ที่ว่า อะไรก็ตามที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ ก็สร้างกฎเกณฑ์นั้นขึ้นมาและใช้บังคับ เพื่อให้เกิดประโยชน์ของคนทุกคน

ความพึงพอใจเป็นความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น โดยมีแนวทางอยู่ 6 แนวทาง คือ เลือกสิ่งที่ให้ประโยชน์ในระยะเวลาที่นานกว่า ถ้าไม่มีสิ่งที่ดีให้เลือก ก็เลือกสิ่งที่เลวน้อยที่สุด การกระที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์ปริมาณมากที่สุดของคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด ซึ่งรวมทั้งผู้กระทำด้วยทุกคนมีความเทียมกัน โดยมีหลักธรรมของบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนต่อกันจึงจะทำให้อยู่ด้วย กันอย่างมีความสุขในสังคมเอาไว้ 4 ประการด้วยกันซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรมธรรม 4” ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมสำหรับครองเรือนหรือธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน มี 4 อย่างคือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในในการอยู่ร่วมกัน

คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดีภายในจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พฤติกรรมของคนที่ แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจานั้น ย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและ สติปัญญา การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ การพัฒนาด้าน สติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม โดยมีข้อปฏิบัติสำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เป็นต้น

บทที่ 5
สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา” นี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม 2) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา และ 3) เพื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

5.1.1 แนวคิดและทฤษฎีของจริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยม

สรุปความได้ว่า ประโยชน์นิยมหรืออรรถประโยชน์นิยม เป็นทัศนะทางจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิด ถูก ดี ชั่ว การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี คุณค่าหรือมูลค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นอำนาจในการสร้างความพอใจให้แก่ความจำเป็นและความต้องการมนุษยชาติเท่านั้น จุดมุ่งหมายของการกระทำที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มิได้หมายความว่ายังประโยชน์ให้เกิดมีแก่ผู้ลงมือกระทำฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นการกระทำที่ก่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ประโยชน์ที่เกิดแก่คนส่วนใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แต่ผู้กระทำจะต้องไม่ลืมคำนึงถึงตัวเองด้วยโดย เจเรมี เบนธัม และ จอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นผู้นำทางความคิดปรัชญาประโยชน์นิยมจะมีแนวคิดและความเห็นที่ต่างกันบ้าง แต่ก็มีหลักใหญ่ใจความของลัทธิหรือแนวคิด ที่มีลักษณะร่วมกันหรือคล้ายกันมีดังนี้

(1) ความพึงพอใจเท่านั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือการจะเรียกสิ่งทั้งหลายว่าดีก็ต่อเมื่อลักษณะที่น่าพึงพอใจ หรือเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความพึงพอใจ

(2) ความพึงพอใจระหว่างคนสองคน (หรือหลายคน) หากเกิดความพึงพอใจในจำนวนที่เท่า ๆ กัน ย่อมหมายถึงบุคคลทั้งสอง (หรือหลายคน) ย่อมเป็นคนดีเสมอเหมือนกันด้วย

(3) มนุษย์ไม่อาจกล่าวว่าการกระทำใดถูกต้อง หากการกระทำนั้นไม่มีลักษณะหรือแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดความสุขที่มากที่สุด (The Greatest Happiness)

(4) พันธะหรือหน้าที่ของรัฐบาลต่อประชาชนนั้น ซึ่งไม่มีอะไรมากไปกว่าการไม่ต้องทำอะไร เพราะประชาชนจะเป็นผู้ใช้ความสามารถของคนกระทำหน้าที่อยู่แล้ว รัฐบาลจึงไม่มีความจำเป็นที่

ต้องมีอำนาจมากนัก เว้นเสียแต่จะขยายฐานอำนาจไปในทางที่ส่งเสริม หรือเป็นผลให้ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมของประชาชนดีขึ้น

แนวคิดทางจริยศาสตร์ของประโยชน์นิยมยอมรับหลักประโยชน์ (Utility) หรือหลักมหสุขว่าเป็นพื้นฐานทางจริยธรรม ประโยชน์นิยม หมายถึง แนวคิดที่เชื่อว่าคุณค่าทางศีลธรรมเป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม กล่าวคือ เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของผลลัพธ์นิยม หรือการยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นหลักนักคิดทั้งหลายได้นิยามคำว่า “ประโยชน์” นี้หมายถึงความดีสูงสุด ได้แก่ ความสุขหรือความพอใจ (ตรงกันข้ามกับความทรมานหรือความเจ็บปวด) ทำให้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบของชีวิตว่า ความสุขหรือความพอใจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุด

ประโยชน์นิยมถูกอธิบายด้วยถ้อยวลี “เป็นสิ่งดีสูงสุดสำหรับบุคคลจำนวนมากที่สุด” ดังนั้นประโยชน์นิยมจึงเป็นที่รู้จักกันว่าเป็น “ทฤษฎีความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุด” ประโยชน์นิยมยังเป็นการแสดงถึงลักษณะการเชื่อมโยงต่อหลักจริยธรรม ซึ่งมีความผิดแผกไปจากจริยศาสตร์ ซึ่งไม่พิจารณาว่าผลลัพธ์ของการกระทำเป็นตัวกำหนดศีลธรรม เป็นต้น โดยผู้ที่มีมุมมองตรงกันข้ามกับประโยชน์นิยมได้วิพากษ์วิจารณ์มุมมองในแบบประโยชน์นิยมอยู่เรื่อย ๆ แต่ผู้ลัทธิประโยชน์นิยมก็มีวิพากษ์วิจารณ์ต่อแนวคิดอื่น ๆ คล้าย ๆ กัน และเหมือนกับทฤษฎีทางจริยธรรมทั้งหลาย การปฏิบัติตามแนวคิดประโยชน์นิยมเองก็ต้องพึ่งองค์ประกอบภายนอกเช่นกัน ได้แก่ สติปัญญา ประสบการณ์ ทักษะสังคม และทักษะชีวิต

ส่วนหลักเกณฑ์การตัดสินตามหลักของประโยชน์นิยมมี 4 ประการ คือ

1) หลักแห่งประโยชน์หรือหลักมหสุข โดยที่หลักมหสุขมีหลักการอยู่ว่า จำต้องคำนวณความสุขที่ได้รับจากการกระทำ ซึ่งกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุดนับเป็นการกระทำที่ถูกต้อง หลักการนี้มีความเกี่ยวกับการตัดสินใจของบุคคลในลักษณะความสัมพันธ์ที่พึงจะมีต่อกันระหว่างบุคลลกับสิ่งแวดล้อม

2) หลักแห่งความพึงพอใจ ความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประการสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น

3) หลักความปรารถนาดี ความปรารถนาดีจัดเป็นความพึงพอใจอย่างหนึ่งที่ให้ได้มาซึ่งความสุขตามหลักมหสุขนั้น เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา

4) ความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลกับความพึงพอใจซองสังคม ซึ่งเป็นหลักของการกระทำที่เป็นพื้นฐานของประโยชน์นิยม คือการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุข ลักษณะของการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ถือเป็นติที่ขัดแย้งกับทัศนะของประโยชน์นิยม ซึ่งถือว่า

การกระทำต้องก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด ปัจเจกบุคคลก็ย่อมได้รับความสุขตามไปด้วย ความสุขที่ได้รับเป็นการส่งเสริมกันและกัน ช่วยให้แต่ละฝ่ายได้รับความสุขมากขึ้น

5.1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

สรุปความได้ว่า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีทักษะการอยู่ร่วมกัน ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ การควบคุมตนเอง การมีความรับผิดชอบ การมีวินัยในตนเอง การช่วยเหลือผู้อื่น การเสียสละต่อสังคม และการมุ่งมั่นพัฒนาสังคม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีหลักปฏิบัติดังนี้ 1. หลักการอยู่ร่วมกันอย่างมีขันติธรรม ขันติธรรม หมายถึง การอดทนอดกลั้น ความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างในสังคมการเมืองจะมี 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล ความอดทนในระดับนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าสมาชิกในสังคมทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตที่ตนเห็นว่าดีที่สุดภายใต้กฎกติกาของสังคม และระดับรัฐบาล ผู้ใช้อำนาจปกครองรัฐจะต้องมีความเป็นกลางมีความอดทนต่อความแตกต่างของกลุ่มคนภายใต้การปกครอง เพื่อจัดสรรผลประโยชน์แก่ทุกฝ่ายอย่างเสมอภาค หลักการอยู่ร่วมกันอย่างมีขันติธรรมประกอบด้วย หลักการอยู่ร่วมกันในสังคม มีดังนี้

1. มีการรู้จักตัวเองและยอมรับตัวเอง คือ มีสุขภาพจิตดี ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี
2. มีการยอมรับและเข้าใจตนเองและผู้อื่น ควรทำความเข้าใจว่าไม่มีบุคคลใดที่สมบูรณ์แบบ
3. มีความจริงใจ จะช่วยให้สัมพันธภาพดำเนินไปได้ด้วยดี
4. มีความซื่อตรง คือ มีลักษณะตรงไปตรงมา
5. มีความร่วมมือ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
6. มีความรับผิดชอบ คือ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมทั้งแบ่งเบาความทุกข์ของผู้อื่น
7. มีความยืดหยุ่น คือ ยอมที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นต้น

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือแพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใด ๆ ก็ตามทำให้เกิดลักษณะของการเชื่อมโยงทางสังคมละวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันเชื่อมโลกทั้งโลกเข้าไว้ด้วยกัน กลายมาเป็นแรงผลักดันให้คนในสังคมหันกลับมาแสวงหา อัตลักษณ์หรือเพื่อใช้ยึดเหนี่ยวมากขึ้น อัตลักษณ์แบบใหม่จากรากเหง้าเดิมทั้งทางชาติพันธุ์ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองจะผสมผสานทั้งในรูปแบบเดิมและในแบบสังคมหลังสมัยใหม่ที่สับสนและซับซ้อนเป็นการผสมผสานระหว่าง ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ในอดีตและปัจจุบันในสังคมที่ซับซ้อนการย้อนกลับไปหาอัตลักษณ์เดิมของตนเองเพื่อประโยชน์ในทางการเมืองจึงเกิดแนวคิดเรื่องพหุลักษณ์ทางและวัฒนธรรม อย่างแพร่หลายการพูดถึงแนวคิดชาตินิยมจึงถูกมองว่าไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนั้น การอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มากที่มี ความแตกต่างกันในหลายด้าน อาจมีการกระทบกระทั่งกันเกิดปัญหาขึ้นมาได้ ถึงแม้ปัญหาที่เกิดจาก ความแตกต่างในสังคมเดียวกันจะมีอยู่ทั่วไป แต่หากเรารู้จักเรียนรู้ความแตกต่าง การเคารพและยอมรับซึ่งความแตกต่างของกันและกัน การมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความไว้ใจและมีความปรารถนาดีต่อกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้ประชาชนทุกศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างมีความสุข

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพื่อสังคมนั้นย่อมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งหลักจริยธรรมและคุณธรรมที่ว่านี้ คือ

1) หลักธรรมของบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนต่อกันจึงจะทำให้คู่อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขในสังคมเอาไว้ 4 ประการด้วยกันซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรมธรรม 4”[1] ซึ่งมีความหมายว่า ธรรมสำหรับครองเรือน หรือธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน มี 4 อย่างคือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดทนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกัน

2) หลักธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม สังคหวัตถุ 4 ธรรม อันเป็นเครื่องช่วยเหลือกันเป็นการผูกมิตรมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ เป้าหมายของสรรพชีวิตในมุมมองของพระพุทธศาสนาคือ “พระนิพพาน”[2] ซึ่งเป็นปลายทางที่ไปถึงได้ อย่างที่จะว่ายากก็ยากแสนเข็ญ จะว่าง่ายก็ง่ายดายดุจพลิกฝ่ามือ ดังจะเห็นได้จากบุคคลที่ได้ฟังพระวจนะของพระพุทธเจ้า แล้วเกิดดวงตาเห็นธรรมในทันที แต่พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้ทุกคนละทิ้งชีวิตนี้แล้วมุ่งสู่พระนิพพานอย่างเดียว เป้าหมายอย่างเช่นความสุขในเรื่องทางโลก ในการครองเรือน ความสงบสุขในสังคมมนุษย์ ก็เป็นสิ่งที่ทรงสอนไว้ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากหลัก “สังคหวัตถุ 4”[3]

สังคมอุดมคติในทัศนะของศาสนาพุทธ คือสังคมที่วางอยู่บนหลักการเรื่องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสงบสุขของตัวเราย่อมเกิดขึ้นจากความสงบสุขของสังคม และในทางกลับกัน ความสับสนวุ่นวายของสังคม ย่อมส่งผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อความสงบสุข และความปลอดภัยของตัวเราตัวอย่างของแนวคิดเรื่องการมุ่งประโยชน์สุขของสังคมในศาสนาพุทธคือ แนวคิดเรื่อง “สังคหวัตถุ 4” อันประกอบด้วย ทาน คือการให้ “ปิยะวาจา” คือการพูดจาไพเราะอ่อนหวาน “อัตถจริยา” คือการช่วยเหลือบำเพ็ญกิจเพื่อผู้อื่น “สมานัตตัตตา” คือการเสมอต้นเสมอปลาย

---

[1]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 34, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ, 2559), หน้า 139.

[2]พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรม ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 34, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ, 2559), หน้า 27.

[3]เรื่องเดียวกัน, หน้า 143.

ต่อผู้อื่นหากสังคมใดที่สมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ยึดถือหลัก “สังคหวัตถุ 4” สังคมนั้นย่อมดำเนินไปอย่างสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีมิตรไมตรี มีความสมานฉันท์ หรือมองในภาพรวมคือ มีสันติภาพ อันเป็นเป้าหมายร่วมกันของทุกคนในสังคม ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า ศาสนาพุทธให้ความสำคัญกับการสร้างสันติภาพ และสันติสุขในสังคมอย่างยิ่ง เป็นต้น

5.1.3 วิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา

ประโยชน์นิยมแนวคิดที่เชื่อว่าคุณค่าทางศีลธรรมเป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม กล่าวคือ เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขหรือความพอใจขึ้นในบุคคลโดยทั่วไป ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของผลลัพธ์นิยม หรือการยึดถือคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นหลัก นักคิดทั้งหลายได้นิยามคำว่า “ประโยชน์” นี้หมายถึงความดีสูงสุด ได้แก่ ความสุขหรือความพอใจ (ตรงกันข้ามกับความทรมานหรือความเจ็บปวด) ทำให้อาจสามารถอธิบายได้ด้วยรูปแบบของชีวิตว่า ความสุขหรือความพอใจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสูงสุด ประโยชน์นิยมถูกอธิบายด้วยเป็นสิ่งดีสูงสุดสำหรับบุคคลจำนวนมากที่สุดดังนั้น ประโยชน์นิยมจึงเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นทฤษฎีความสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ประโยชน์นิยมยังเป็นการแสดงถึงลักษณะการเชื่อมโยงต่อหลักจริยธรรม ซึ่งมีความผิดแผกไปจากจริยศาสตร์ ซึ่งไม่พิจารณาว่าผลลัพธ์ของการกระทำเป็นตัวกำหนดศีลธรรม เป็นต้น โดยผู้ที่มีมุมมองตรงกันข้ามกับประโยชน์นิยมได้วิพากษ์วิจารณ์มุมมองในแบบประโยชน์นิยมอยู่เรื่อย ๆ แต่ผู้ลัทธิประโยชน์นิยมก็มีวิพากษ์วิจารณ์ต่อแนวคิดอื่น ๆ คล้าย ๆ กัน และเหมือนกับทฤษฎีทางจริยธรรมทั้งหลาย การปฏิบัติตามแนวคิดประโยชน์นิยมเองก็ต้องพึ่งองค์ประกอบภายนอกเช่นกัน ได้แก่ สติปัญญา ประสบการณ์ ทักษะสังคม และทักษะชีวิต[4]

คำว่าสิกขา คือการปฏิบัติด้วยการฝึกอบรมจิตจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ละสิ่งที่ควรละคือกิเลสหรือความชั่วตามกรอบของศีล และทำให้เกิดสิ่งที่ดีงามคือปัญญาญาณที่ทำให้บรรลุเป็นอรหันต์ตามกรอบของ...ธรรม อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขามีทั้งเป็นการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันโดยทั่วไป คือให้ชีวิตของบุคคลทั่วไปสามารถมีชีวิต ใช้ชีวิต และดำเนินชีวิตไปอย่างปกติสุข และทั้งที่เป็นการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน ดังนั้น หากพิจารณาตามกรอบของศีลและธรรม (ศีลธรรม) ผู้เขียนขอจัดไตรสิกขาออกเป็น 2 ระดับ คือ (1) ไตรสิกขาระดับต้น เป็นการจัดไตรสิกขาลงในข้ออธิสีลสิกขาว่าเป็นระดับ...ศีล เพราะการปฏิบัติศีลในระดับนี้ต้องมีสติสมาธิ (ละปัญญากำกับอยู่ตัวเสมอ) ซึ่งจะต่างจากการปฏิบัติตามหลักศีล 5 หรือศีล 8 ที่เป็นการปฏิบัติที่ยังไม่เข้มข้น และ (2) ไตรสิกขาระดับสูง เป็นการจัดไตรสิกชาในข้ออธิจิตสิกขาและอธิปัญญาสิกขาว่าเป็นระดับ...ธรรม เพราะการปฏิบัติธรรมในระดับนี้เป็นการปฏิบัติไตรสิกขาในขณะ

[4]ประโยชน์นิยม, <https://th.wikipedia.org/wiki/>. (8 กรกฎาคม 2566)

เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน และที่จัดเป็นระดับสูงเพราะการปฏิบัติไตรสิกขาแบบนี้เท่านั้น ที่จะทำให้เกิดวิปัสสนาญาณจนสามารถทำสายกิเลสและบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้

ความพึงพอใจเป็นความพึงพอใจเป็นเงื่อนไขประกรสำคัญในแนวความคิดของประโยชน์นิยม ซึ่งเป็นความคิดเชิงจิตวิทยา เป็นลักษณะของการปฏิสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน เป็นสังคมระหว่างตัวเรากับผู้อื่น โดยมีแนวทางอยู่ 6 แนวทาง คือ เลือกสิ่งที่ให้ประโยชน์ในระยะเวลาที่นานกว่าถ้าไม่มีสิ่งที่ดีให้เลือก ก็เลือกสิ่งที่เลวน้อยที่สุด การกระที่ดีต้องคำนึงถึงประโยชน์ปริมาณมากที่สุดของคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากที่สุด ซึ่งรวมทั้งผู้กระทำด้วยทุกคนมีความเทียมกัน โดยมีหลักธรรมของบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติตนต่อกันจึงจะทำให้อยู่ด้วย กันอย่างมีความสุข ในสังคมเอาไว้ 4 ประการด้วยกันซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า “ฆราวาสธรรมธรรม 4” ซึ่งมีความหมายว่าธรรมสำหรับครองเรือนหรือธรรมสำหรับผู้อยู่ครองเรือน มี 4 อย่างคือ 1) สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน 2) ทมะ การฝึกตน 3) ขันติ ความอดหนอดกลั้น 4) จาคะ การเสียสละ การแบ่งปันมีน้ำใจจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในในการอยู่ร่วมกัน คุณธรรม คือ สภาพคุณงามความดีภายในจิตใจ ซึ่งทั้งสองส่วนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมของคนที่แสดงออกมาทั้งทางกายและวาจานั้น ย่อมเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และเป็นไปตามความรู้สึกมีคคิดมางจิตใจและ-สติปัญญา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลจึงต้องพัฒนาทั้ง 3 ด้านควบคู่กันไป คือ การพัฒนาด้าน สติปัญญา ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรม โดยมีข้อปฏิบัติ สำหรับการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพบทบาทหน้าที่ของตนโดยวางตนเสมอต้นเสมอปลายสามารถเข้ากับผู้อื่นได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์แนวประโยชน์นิยมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนา” นี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้สำเร็จแล้ว ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่าเรื่องเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของศาสนิกชนระหว่างศาสนาเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อ หากคนในชุมชนมีความเชื่อต่างกันอาจเป็นเหตุให้อยู่ร่วมกันได้ยาก ในงานวิจัยนี้ได้นำเสนอเรื่องจริยธรรมแนว

ประโยชน์นิยม คือการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขแต่ตประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ ก็จะทำให้การอยู่ร่วมกันของศาสนิกระหว่างมีการอยู่ร่วมกันในชุมขนอย่างไร้ปัญหา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงประสงค์นำเสนอเรื่องนี้ต่อผู้บริหารในระดับองค์กรหรือหน่วยงานที่มีบทบาทและหน้าในการบริหารจัดการและดูแลคนในสังคม หน่วยงานหรือองค์กรที่อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) โดยที่หน่วยงานหรือองค์กรนี้สามารถนำเรื่องประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่ (มหสุข) ไปเป็นนโยบายได้ 2 ประการ คือ

1) ลดเหตุปัจจัยที่ไม่ดีในการอยู่ร่วมกันของศาสนิกระหว่างศาสนา

2) เพิ่มเหตุปัจจัยที่ดีอันจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านความเข้าใจผิดต่อกันของศาสนิกระหว่างศาสนา

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยทางพุทธศาสนาที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด”

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปรับใช้กิจกรรมทางพุทธศาสนาสู่การเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด”

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ.* กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

กีรติ บุญเจือ. (2534). *จริศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

กถิน อัตถโยธิน. (2511). *อธิบายธรรมวิภาค น.ธ.ตรี*. กรุงเทพฯ: ธรรมบรรณาคาร.

โคทม อารียา (2548). *การใช้สันติวิธีเพื่อแก้ขความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาใต้ในสันติวิธีจากมุมมองศาสนา.* นครปฐม: คณสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล.

งามพิศ สัตย์สงวน. (2531). *เอกสารประกอบการศึกษาวิชา สังคมและวัฒนธรรม*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2514). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ-สมัยกลาง-สมัยใหม่.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพร่วิทยา.

_____. (2514). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ-สมัยกลาง-สมัยใหม่.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพร่วิทยา.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และทวี ผลสมภพ. (2529). *หลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____. (2529). *หลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์. (2540). *จริยศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____. (2540) *จริยศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และพระมหามฆวินทร์ ปริสุตตโม. (2561). *ทฤษฎีและปัญหาจริยศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: คอมม่าดีไซน์แอนด์พริ้นท์.

ธนันต์ธง สุขสุทิพย์. (2538). *มาตรวัดความดีและความชั่วตามทัศนะของปรัชญาประโยชน์นิยม.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยแสงธรรม.

_____. (2538). *มาตรวัดความดีและความชั่วตามทัศนะของปรัชญาประโยชน์นิยม.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยแสงธรรม.

เดือน คำดี. (2553). *ศาสนศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____ . (2553). *ศาสนศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____ . (2553). *ศาสนศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____ . (2553). *ศาสนศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. (2554). *จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

_____. (2554). *จริยศาสตร์เบื้องตัน : มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

บุญสิริ ชวลิตธำรง. (2529.) *ธรรมโอสถ.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

_____. (2529.) *ธรรมโอสถ.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

พุทธทาสภิกขุ. (2523). *ฆราวาสธรรม.* กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). (2544). *ธรรมปริทัศน์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

_____. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์ จำกัด.

_____. (2555). *ธรรมนูญชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2555). *ธรรมนูญชีวิต.* กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมนูญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 82). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

_____. 2550). *ธรรมนูญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 82). กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก.

_____. (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก.

_____. (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.

_____. (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระภาวนาวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2542). *ตอบปัญหาธรรมปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เอชทีพีเพรส.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2528). *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2542). *หลักธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธุรกิจก้าวหน้า.

พันเอกปิ่น มุทุกันต์. (2539). *แนวสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมตรี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ไพโรจน์ แก่นสาร. (2551). *หลักการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการตกลงใจ.* นครปฐม: สถาบันวิชาการการทหารชั้นสูง.

_____. (2551). *หลักการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการตกลงใจ.* นครปฐม: สถาบันวิชาการการทหารชั้นสูง.

มนต์ ทองชัช. (2553). *ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

_____. (2553). *ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2547). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อังกฤษ-ไทย.* กรุงเทพฯ: บริษัท ออฟเซ็ต เพรส จำกัด.

_____. (2547). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อังกฤษ-ไทย.* กรุงเทพฯ: บริษัท ออฟเซ็ต เพรส จำกัด.

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2556). *ครอบครัวในความหมายใหม่ : การค้นหาชีวิตแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

วศิน อินทสระ. (2544). *หลักธรรมอันเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธนธัชการพิมพ์.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาศน์ วาสโน). (2528). *สังคหวัตถุ 4*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมพิศ คูศรีพิทักษ์ และคณะ. (2536). *มนุษย์กับอารยธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมภาร พรมทา. (2554). *มนุษย์กับศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

_____. (2554). *มนุษย์กับศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

สุจิตรา รณรื่น. (2538). *ศาสนาเปรียบเทียบ.* กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2537). *พระไตรปิฎกฉบับสาหรับประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2534). *ปรัชญาเบื้องต้น.* กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สิวลี ศิริไล. (2548). *จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หัจยี ประยูร วทานยกุล และ สุพจน์ ด่านตระกูล. (2548). *สู่สันติภาถาวร "ผ่านพุทธ คริสต์และอิสลามรวมถึงมาร์ซิกม์และเลนินิสม์".* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัท ตถตาพับลิเคชั่น.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2556). *พหวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม.* กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

อาภา จันทรสกุล. (2535). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการให้คำปรึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อรรถจินดา ดีผดุง. (2540). *เกณฑ์การตัดสินทางจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.

Copleston Frederick. (1985). A History of Philosophy. (VoU). New York : Doubleday.

Hunnex D. Mitton. (1986). Chronological and Thematic Charts of Philosophies and Philosopher. Michigan : Zondervan Pubhishing House.

John Stuart MilL. (1971). Utilitarianism. (Ed. By Oskar Piest). ndianapolis : Bobbs-Merrill.

_____. (1971). Utilitarainism. (Ed. By Oskar Priest). Indianapolis : Bobbs-Merrill.

James Hasting. (1962). A Dissertation : The Utilitarianism Ethics in John Stuart Mill, Rome : NP.

Jeremy Bentham. (1962). An Introduction the Principles of Moral and Legislation. Darien, conn : Hafner Pub.

Kevin Funchiow. (1990). Krishna Mallick, and Meaghen, Business Ethics : A Philosophy Approach. (Third Edition), U.S.A : Ginn Press.

Michael McPherson S. (1985). Mill's Moral Theory & the Problem of Preference. Chang : Ethics'92, January.

Sigmund Freud. (1969), CMilization and Its Discontent in Approaches to Ethics. (2nd ed.). New York, : McGraw - Hillbook Company.

2) ดุษฎีนิพนธ์ วิทยานิพนธ์และ/หรือสารนิพนธ์

กษิรา เทียนส่องใจ. (2550). *การศึกษาวิเคราะห์อภัยทานพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ขวัญชัย เชื้อเมืองพาน. (2551). *แนวทางเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญของวัดพระธาตุ ดอยสุเทพราชวรวิหารและชุมชนหมู่บ้าน*. รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์, กองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.

ชญานิศฐ์ รักแจ้ง. (2554). *การให้บริการของสำนักงานประกันสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ตามทัศนะของผู้ประกันตนเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นางริยา เด็ดขาด. (2546). *เสรีภาพในการถือศาสนา และ การเผยแพร่ศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาเสรีชน นริสสโร (พันธ์ประโคน) ดร. ผศ.คร.กมลาศ ฎวชนาธิพงศ์ นายสุกิจจ์ บุตรเคน. (2563). *การพัฒนาหมู่บ้านต้นแบสันติสุขตามหลักคำสอนของศาสนา (พุทธ คริสต์ อิสลาม).* รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2555). *แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนและเครือข่ายทางสังคม.* เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาชัยยันต์ จตฺตาลโย. (2551). *อุดมคติชีวิตตามหลักจริยศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาสุนทร มหาสุนฺทโร. (2561). *ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางจริยศาสตร์ของปรัชญากรีกและปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหานภดล ปณฺณสุวฑฺฒโก. (2560). *การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชุนเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร*. รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระดนัย อนาวิโล (บุญสาร). (2554). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหาร สถานศึกษา จังหวัดนครสวรรค์*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวีรวัฒน์ รอดสุโข. (2550). *เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาเรื่องสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ*. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระมหาบุญเพียร ปุญญวิริโย. (2544*). แนวคิดและวิธีการขัดเกลาสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิรุฬ พรรณเทวี.(2542). *ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของหน่วยงานกระทรวงมหาดไทยในอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วฤทธิ์ สารฤทธิคาม. (2548) *ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลดอนงัว อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สมบัติ รัตนนคร. (2558). *หลักสูตรการพัฒนาคุณธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 6*, บทความวิจัย งานสัมมนาวิชาการระดับชาติประจำปีการศึกษา 2558. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3) สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง

3.1) บทความในวารสาร

บุดศรี แผนพุทธา. (2562). การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ, 6*(ฉบับพิเศษ เนื่องในงานพิธีประสาทปริญญาประจำปี 2562), 295-296.

พระครูสมุห์พิสิทธิ์ อนาลโย (ช่วยตรึก). (2563). การเพิ่มพลังศักยภาพแก่อาสาสมัครกู้ภัยของสมาคมกู้ชีพกู้ภัยคอกช้าง จังหวัดยะลา โดยหลักสังคหวัตถุ 4. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7*(1), 26.

พระราชปริยัติวิมล. (2564). แนวทางการพัฒนากามสุขสู่ความสุขแท้ของคนในสังคมไทย. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*, *8*(1), 62-63.

พระราชปริยัติวิมล. (2564). แนวทางการพัฒนากามสุขสู่ความสุขแท้ของคนในสังคมไทย. *วารสารมหาจุฬาวิชาการ*, *8*(1), 64-67.

เพชราภรณ์ ประสารฉ่ำ. (2563). ฆราวาสธรรม กับวิถีชีวิตแห่งสุขภาวะ. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น*, *7*(4), 86-88.

วราภรณ์ บุตรนำชัย. (2559). หลักสังคหวัตถุธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร. *วารสารร้อยแก่นสารอคาเดมี, 1*(2), 24-26.

4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สิทธิ์และเสรีภาพในการนับถือศาสนา . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://winne.ws/n11082 [28 มีนาคม 2565]

ดิเรก ฤกษ์สาหร่าย. *ทฤษฎีความพึงพอใจ*.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http//:www.research.doae.go.th/Textboo>. [8 กรกฎาคม 2566]

ประโยชน์นิยม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://th.wikipedia.org/wiki/8 กรกฎาคม 2566

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล	:	พระกฤตกร กิตฺติกโร (สุรำไพ)
วัน เดือน ปี เกิด	:	16 มิถุนายน 2540
ภูมิลำเนาเดิม	:	206 หมู่ที่ 1 ตำบลรัตนวารี อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ
	:	ที่อยู่ปัจจุบัน วัดทิพยาราม (ธ) ตำบลโนนหนามแท่ง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ 37000
		โทร. 088-7974521
การศึกษา	:	มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6)
	:	วิทยฐานะ น.ธ.เอก
	:	ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
กำลังศึกษา	:	ปริญญาโท สาขาพุทธศาสนาและปรัชญา (ศศ.ม.) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย